Utgitt av Norad
febr. 2006

RESSURSFORVALTNING:

Oljerikdom – en kilde til fattigdom?

Oljeressurser i utviklingsland har sjelden bidratt til mindre fattigdom. I stedet for vekst og velstand for folk flest, har oljen skapt korrupsjon, økte forskjeller og konflikter. Olje er et nytt satsingsområde for norsk bistand, og oljebistanden mer enn dobles fra 2006. Bistandsaktuelt har besøkt oljelandene Nigeria og São Tomé.

TEMA: OLJE side 13-17

SØR-AFRIKA:

Desmond Tutu om forsoning og straff i Sør-Afrika

Side 23

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 1 · 2006

Sult-alarm i sørlige Afrika Side 19

Penge-dryss over «de frivillige» Side 8-9

Møte med korrup-sjons-jeger Side 10-11

Læring på lokalspråk gir flinkere elever Side 18

Norge i giver-strid i Vietnam Side 20

Kondom-kiosker på jobben gir bedre helse Side 28

Bistandsaktuelts fotograf var tett på opprøret i Katmandus gater. Her kaster studenter stein mot regimets sikkerhetsstyrker. FOTO: KEN OPPRANN

Susende stein mot Nepals ene-hersker

■ Mens verdenssamfunnet ser i andre retninger, foregår det et politisk drama av voldsomme dimensjoner i Norges hovedsamarbeidsland Nepal. Folkets raseri øker nå dag for dag i hovedstaden Katmandus gater.

■ Kong Gyanendra, som tiltok seg eneveldig makt 1. februar i fjor, er blitt mer og mer isolert politisk etter at maoist-geriljaen og en samlet opposisjon nylig samlet seg om en felles politisk plattform.

■ Tåregass, massearrestasjoner og portforbud er så langt regimets svar på kravene om fredsforhandlinger, flerpartidemokrati og en ny grunnlov.

■ Bistandsaktuelts redaktør Gunnar Zachrisen og fotograf Ken Opprann rapporterer fra et Nepal i opprørets tegn.

Side 4-7

A-blad
RETURADRESSE: Bistandsaktuelt, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Prøv Bistandsaktuelt på nett: www.bistandsaktuelt.no

Ja, landbruket har en plass

AV UTVIKLINGSMINISTER ERIK SOLHEIM

LANDBRUK

PROFESSORENE Ruth Haug og Pål Vedeld stiller i siste nummer av Bistandsaktuelt viktige spørsmål om landbrukets plass i norsk utviklingspolitikk. De to forskerne viser til en kommentar fra meg om hva Norge er internasjonalt kjent for å ha kompetanse på. Min uttalelse baserte seg ikke på noen vurdering av kvaliteten på norske aktørers innsats innen landbrukssektoren i utviklingsland. Norge har imidlertid valgt å utvikle sitt landbruk på en måte som ikke kan kopieres direkte andre steder i verden. Landbruk skiller seg således fra måten vi for eksempel forvalter petroleumsressursene våre – her er det mange som etterspør den norske modellen.

NORGE BØR BIDRA på fag- eller temaområder der vi har spesielle forutsetninger for å bidra. Dette omfatter også en rekke felt innen landbruk. Norge har internasjonal tyngde blant annet innen arealforvaltning, eiendomsrettigheter og forvaltning av felleseide arealer. Andre eksempler er matvaretrygghet og institusjonsarbeid innen forskning og utdanning.

Det er ingen tvil om at landbruksutvikling kan bidra til fattigdomsreduksjon og næringsutvikling i u-land. 70 prosent av de fattige bor og livnærer seg på landsbygda, og er avhengige av naturressursene for å overleve. Forringelse av jordbruksareal og skogsområder har alvorlige konsekvenser for fattige. Mer må gjøres for å forebygge de stadige sultkatastrofene i det sørlige Afrika.

24 · MENINGER 10/2005 • bistandsaktuelt

Ingen spør Norge om landbruk?

AV RUTH HAUG OG PÅL VEDELD, NORAGRIC.

MILJØ OG LANDBRUK

FORVENTNINGENE ER STORE til at den nye utviklingsministeren, Erik Solheim, ikke bare skal gjøre ting bedre enn Hilde Frafjord Johnson, men at han også skal gjøre ting annerledes. Dersom Washington-konsensus (enighet med Verdensbanken og IMF, red.anm.) ikke lenger er grunnlaget for norsk bistand – hva kommer i stedet?

På et åpent seminar på Miljøhuset i Oslo 24. november uttaler Solheim at den nye regjeringen arbeider med en revidert strategi for utviklingssamarbeid med mer vekt på konfliktløsing og konfliktforebygging, kvinner og miljø. Man vil gi mindre penger til Verdensbanken og mer penger til et reformert FN, fortsette støtten til det sivile samfunn gjennom frivillige organisasjoner og spesielt prioritere områder der Norge har «komparative fortrinn».

Dette er viktige politiske signaler. Men, i forbindelse med en vurdering av Norges komparative fortrinn spøkte Solheim med at *ingen spør Norge om bistand på landbrukssiden*, angivelig fordi Norge ikke har noe å bidra med der. Forskere og NGO-folk i salen vekslet overraskede blikk. Var dette begravelsen for den nye landbrukshandlingsplanen som Hilde lanserte med brask og bram i mai 2004? Betyr dette avvisning av det som står om landbruk i Stortingsmelding nr 35 og i SVs egen bistandsutredning fra 2004? Og hvorfor snakket ikke Solheim om «grønt» miljø, men bare om den «brune» delen av miljøutfordringene? Hva er det egentlig vår nye freds- og miljøvennlige utviklingsminister fra SV vil fortelle oss?

SOLHEIM UTTALTE AT man vil prioritere globale utfordringer knyttet til klima, forurensing, olje og energi innenfor miljøfeltet. Kina og India ble trukket fram som spesielt viktige samarbeidspartnere.

Vi er enige i at de brune miljøutfordringene knyttet til luft- og vannforurensing fra industri og trafikk i byene er viktige i land som India og Kina. Men hva med miljøproblemene i Afrika? De er langt på vei av en annen art enn i Asia. I Afrika har vi en situasjon med alvorlig miljødegradering av de fattiges grunnleggende produksjonsressurser. Omtrent 2/3 av befolkningen i Afrika får sitt levebrød direkte fra land og andre naturressurser. Fattige må gripe de muligheter de har som i hovedsak består av landbruk, fiske og å sanke det de kan i skog og utmark. Når miljøet forringes er det de fattige på landsbygda som får svi. Alter-

Mener utviklingsminister **Erik Solheim** at Norge ikke har noe å bidra med på landbrukssiden overfor utviklingsland? spør artikkelforfatterne som er professorer ved miljø- og bio-universitetet på Ås. Bildet er fra Solheims besøk i det jordskjelvrammede Pakistan. FOTO: SCANPIX/EPA/WOJTEK LEMBRYK

debatt

skal halveres innen år 2015. Landbruk har en sentral plass i Stortingsmelding nr 35 – der også de nåværende regjeringspartiene la stor vekt på målet om reduksjon av fattigdom og sult. Støtte til landbruk- og miljøtiltak ble sett på som viktige virkemidler i så måte. Landbruk er viktig for matsikkerhet, sysselsetting, for sikring av økonomisk vekst og ikke minst når det gjelder kvinneorientert utvikling.

I Afrika står landbruket for omtrent 2/3 av sysselsettingen, 2/3 av det private forbruket (mot 18 prosent i Norge) og halvparten av eksportinntektene. Antall kronisk underernærte (den stille sulten) er mer enn fordoblet i løpet av de siste 30 årene samtidig som landbruksproduksjon per innbygger har vært synkende. Det er nå bare i Afrika at fattigdom og matvareusikkerhet øker. Globaliseringen har bidratt til å marginalisere Afrika, bl.a. fordi Afrika er avhengig av eksport av landbruksråvarer som f. eks. bomull, kaffe og kakao hvor det har vært synkende priser, samtidig som na-

Men *hva* skal Solheim gjøre for å skape varig fred og hvordan skal han forebygge konflikter?

Noragric – avdeling for internasjonale miljø- og utviklingsstudier ved UMB

UMB – Universitetet for Miljø og Biovitenskap

hjelp reduseres. Et slikt grep forutsetter større vekt på langsiktig bistand; selv om slik bistand mediemessig er mindre synlig og dessverre ofte blir politisk nedprioritert.

SOLHEIM VIL SATSE MER på konfliktløsing og konfliktforebygging. Det støtter vi sterkt opp om. Men *hva* skal Solheim gjøre for å skape varig fred og hvordan skal han forebygge konflikter?

Sammenhengen mellom konflikt og fattigdom er kompleks. Studier viser at fattigdom ikke nødvendigvis fører til konflikt, men at konflikt alltid fører med seg økt fattigdom. For å skape varig fred og forebygge konflikt, er det viktig at folk har dekket grunnleggende behov til mat og vann, helse- og utdanningstilbud og muligheter for inntekt.

Halvparten av alle fredsavtaler ender i nye konflikter. Hvordan skal Solheim sikre at det ikke skjer f. eks i Sudan? Hva skal folk leve av i Sør-Sudan? Nødhjelp? Mange av de internt fordrevne fra Sør-Sudan har flyttet eller er i ferd med å flytte tilbake. Landbruket er stort sett den eneste mulighet for å overleve. Over 90 prosent av befolkningen i Sør-Sudan har landbruk som levevei. Sol-

utvikling?

Hva med våre frivillige organisasjoner som f. eks Utviklingsfondet, Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp som har opparbeidet seg betydelige kompetanse og har mange prosjekter som bruker landbruk som et redskap til å redusere sult og fattigdom?

Hva med CMI, SUM, og ikke minst Noragric og andre miljøer rundt Universitetet for Miljø og Biovitenskap i Ås som har samarbeidet med søsterinstitusjoner i sør i over 40 år. Man har bidratt til kapasitetsstyrking og oppbygging av universiteter viss kunnskap nå kommer de fattige til gode. Sterke fagmiljøer er viktig nettopp for at Norge skal kunne spille en kompetent og kreativ rolle internasjonalt for eksempel når det gjelder fattigdomsbekjempelse, miljø, sult, matproduksjon, fred, nødhjelp/ humanitær bistand, handel, rettigheter, makt, kvinner, sivile samfunn og ikke minst når det gjelder å utvikle nye og alternative utviklingsveier.

VI SYNES AT mange av Solheims tanker er spennende. Vi er også romslige og tenker at en nyslått minister skal gå inn sine nye sko. Vi inviterer

I Bistandsaktuelt 10/05 stilte forskerne **Ruth Haug** og **Pål Vedeld** spørsmål om landbrukets plass i norsk bistand. Norsk engasjement innen landbrukssektoren i Afrika vil fortsette, svarer utviklingsminister **Erik Solheim**.

debatt

HAUG OG VEDELD er bekymret for miljøproblemene i Afrika. Det er jeg også. Tiltak i skjæringspunktet mellom miljø, landbruk og næringsutvikling er avgjørende dersom vi skal nå FNs tusenårsmål om halvering av sult og fattigdom innen 2015. La meg derfor slå fast at norsk engasjement innen landbrukssektoren i Afrika vil fortsette. Vi fortsetter innsatsen innen landbruk både multilateralt og bilateralt. I 2006 har vi formannskapet i African Partnership Forum (APF), hvor den afrikanske handlingsplanen for landbruk inngår i arbeidet. Norge sitter også i styret til TerrAfrica, et initiativ for bærekraftig arealbruk i regi av Verdensbanken og New Partnership for Africa's Development (NEPAD). Norge spiller fortsatt en aktiv rolle i FNs Food and Agriculture Organization (FAO) og det internasjonale jordbruksfondet (IFAD). Norge vil fortsatt være en betydelig bidragsyter til det internasjonale forskningsnettverket for landbruksutvikling (CGIAR). Samarbeidet med prioriterte samarbeidsland blir videreført.

La meg derfor slå fast at norsk engasjement innen landbrukssektoren i Afrika vil fortsette.

UTENRIKSDEPARTEMENTET arbeider nå med pilotprogram for landbrukssatsing i Etiopia, Malawi og Madagaskar som en oppfølging av handlingsplanen for landbruk. Jeg nevner disse eksemplene for å illustrere at landbruk fortsatt har en sentral plass i utviklingssamarbeidet vårt.

Jeg er glad for at forskningsmiljøet på Ås og mange andre norske aktører gjør en viktig innsats innen landbrukssektoren i utviklingsland. Universitetet for miljø- og biovitenskap og Noragric har høstet verdifulle erfaringer vi alle kan lære av. Jeg har takket ja til invitasjonen fra Haug og Vedeld om et møte. Jeg ser fram til å utveksle synspunkter om landbrukets plass innenfor utviklingssamarbeidet.

bistands aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 1/06 – 9. årgang

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør: Jon Bech

Redaktør: Gunnar Zachrisen, gz@norad.no

Journalister: Liv R. Bjergene (perm.), Tone Bratteli, tbr@norad.no, Ellen Hofsvang, ellenhofsvang@online.no, Synnøve Aspelund, syas@norad.no, Tor Aksel Bolle, toab@norad.no, Elisabeth Salvesen, elsa@norad.no

Redaksjonsråd: Axel Borchgrevinck, Morten Bøås, Tore Linné Eriksen, Line Hegna, Bibiana Dahle Piene

Internett: www.bistandsaktuelt.no

Postadresse: Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse: Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord: 22 24 20 30

Telefon redaksjon: 22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post redaksjon: gz@norad.no

Telefon annonser: 22 24 20 40 – 22 24 05 72

E-post annonser: gz@norad.no

Design / produksjon: Odyssé reklamebyrå/ Akela grafisk design, Fred Isaksen, Larvik #6515

Trykk: Nr1 Trykk as

Abonnement: Bistandsaktuelt, Norad, Boks 8034 Dep., 0030 Oslo. Telefon: 22 24 20 59. E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett: www.bistandsaktuelt.no
Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver: Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet: Tirsdag 30. januar 2006

Opplag – denne utgaven: 15 500 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«Ikke bare er det uutholdelig varmt, men det kryr også av krypdyr og livsfarlige sykdommer…»

Leserinnlegg i Aftenposten mot å bruke norske FN-soldater i Afrika, 2. januar 2006.

Jo, Verdensbanken fremmer privatisering

AV VEGARD HOLE OG CHRISTOFFER RINGNES KLYVE, UTVIKLINGSFONDET

VERDENSBANKEN

debatt

JAKOB KOPPERUD fra Verdensbanken sier til Bistandsaktuelt nr. 10 at hans institusjon ikke «driver tvangsprivatisering». Dette er et svar på rapporten «Worldbankification», som Utviklingsfondet utga sammen med Ignis i november 2005, der vi dokumenterer at Verdensbanken fremmer privatisering. Nei, sier Kopperud, «det er ikke noe ideologisk press for privatisering i Verdensbankens policy».

I hvor stor grad presset er ideologisk eller ikke, er en skinndebatt. Det er heller ikke nok å vise til at Verdensbanken sine policy-dokumenter ikke eksplisitt anbefaler å presse fram privatisering. Saksbehandlere i Verdensbanken har ca 170 slike policies å forholde seg til, så for å finne ut hva som faktisk blir tatt hensyn til, er vi nødt til å se på hva som skjer i praksis.

VANN- OG AVLØPSSEKTOREN er et godt eksempel. En studie utført av Public Citizen i USA viser at lån som utgjør 94 % av verdien av alle Verdensbank-lån gitt innen denne sektoren i perioden 2000-2004 fremmet privatisering. Utviklingsfondet er medutgiver av en ny rapport om vannprivatisering sammen med andre organisasjoner i Forum for Utvikling og miljø. Denne rapporten er på trappene, og inneholder flere slike eksempler.

I VERDENSBANKENS NYE infrastrukturstrategi fra 2003 slår Banken fast at den vil involvere seg hvor som helst på aksen mellom det helt private og det helt offentlige. Når dette skal konkretiseres, blir det likevel tydelig at Verdensbanken fremdeles setter en knapp på privat sektor.

Strategidokumentet for infrastruktur er ikke til å misforstå: «(…) the Bank Group will continue its model of encouraging private sector participation as a means to increase the efficiency and performance of infrastructure service providers». Imidlertid sier Verdensbanken videre i det samme dokumentet at på grunn av sviktende interesse fra private aktører, så vil det i visse tilfeller være nødvendig å gi lån der det offentlige gjør jobben selv. Før fremmet banken alltid private løsninger. Med den nye strategien gjør den det altså bare så sant det lar seg gjennomføre.

ETT PROBLEM VERDENSBANKEN møter, er at folk i mottakerlandene ofte ikke ønsker privatisering. Svaret på dette er reklamekampanjer for å overbevise befolkningen om at privatisering er det rette. Eller «promoting reform», som Banken kaller det selv. I 2001 betalte de Adam Smith Institute for å skrive en privatiseringssang som så ble spilt inn og sunget av Tanzanias populære artist Captain John. På Bankens nettsider trekkes dette fram som en suksesshistorie: «The privatization message, carried for free over the radio and television, developed a life of its own».

I 2001 betalte de Adam Smith Institute for å skrive en privatiseringssang som ble sunget av Tanzanias pop-artist Captain John.

Vegard Hole.

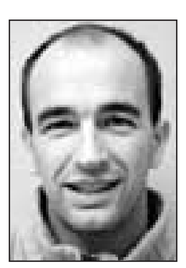
Christoffer Ringnes Klyve.

FOR Å OPPSUMMERE: Lånedokumenter fremmer privatisering. Policy-dokumenter fremmer privatisering. Og Verdensbanken finansierer reklamekampanjer for privatisering. Konsekvensen i praksis blir nesten alltid privatisering. Om dette i sum utgjør «tvang» eller ikke, blir en semantisk diskusjon.

Vi og andre kritikere har med andre ord vårt på det tørre når vi sier at Verdensbanken fremmer privatisering. Dette er også hvorfor vi i vår rapport «Worldbankifization of Norwegian Development Assistance» påpeker at når Norge finansierer Verdensbanken, så er vi også med på å fremme privatisering. Vi bruker for øvrig ikke ordet «tvang» om Verdensbankens måte å fremme privatisering på.

UTVIKLINGSFONDET ER ENIG i at privat sektor må spille en viktig rolle i utvikling. Dette er faktisk noe vi arbeider aktivt for, gjennom en lang rekke bistandsprosjekter som fremmer småskala næringsutvikling på landsbygda. Derimot konstaterer vi at Verdensbanken helt klart har valgt side i en politisk debatt som burde vært avgjort nasjonalt og lokalt i hvert enkelt tilfelle. Hvordan Norge som bistandsaktør velger å forholde seg til dette, er først og fremst et politisk valg.

Migrasjon og utvikling

LEDER

Regjeringen har varslet større oppmerksomhet omkring arbeidsmigranters og innvandreres overføringer til Asia, Latin-Amerika og Afrika. Nest etter direkte utenlandske investeringer er slike overføringer den viktigste finansieringskilde for utvikling i fattige land.

I 2004 utgjorde de totalt 150 milliarder dollar. Dette er en økning på 50 prosent over bare fem år. Beløpet ligger tre ganger høyere enn samlet offisiell bistand samme år.

Den kapitalstrøm som finner sted fra arbeidsmigranter i vestlige land til hjemlandet, er ofte en av de største inntektskilder for vedkommende land.: For Tongas vedkommende utgjør overføringer 40,6 prosent av brutto nasjonalprodukt, Haiti 29,5 prosent og Lesotho 25 prosent. Overføringer til India fra den indiske diaspora utgjorde i 2003 i alt 17,4 milliarder dollar. For Pakistans vedkommende er det snakk om 4 milliarder dollar.

Overføringer har stort sett en positiv effekt og er i mange tilfeller viktigere for å skape økonomisk vekst enn bistand. Det er imidlertid store variasjoner m.h.t. hva overføringene benyttes til. I en utviklingspolitisk sammenheng er det viktig at disse pengene investeres produktivt i hjemlandet og bidrar til utvikling og at slike mekanismer kommer inn i ordnete og lovlige former.

Forholdet mellom arbeidsmigrasjon og utvikling representerer en stadig viktigere dimensjon for økonomisk vekst. Der er derfor nødvendig å se de to feltene i sammenheng. Det anslås at omlag 200 millioner mennesker oppholder seg utenfor sitt hjemland i mer enn ett år. Et dilemma er at land i nord ofte tapper land i sør for kvalifisert arbeidskraft, men samtidig bidrar de det gjelder positivt til utviklingen i hjemlandet gjennom betydelige overføringer.

Det er også store landspesifikke forskjeller: Mens Bangladesh har en aktiv utvandringspolitikk og ser overveiende positive sider ved arbeidsmigrasjon, har hjerneflukten fra et land som Malawi hatt dramatiske konsekvenser, særlig for helsesektoren.

For å redusere antall personer som føler seg tvunget til å utvandre, er det nødvendig å bedre forholdene i hjemlandet. Dette stiller krav til en aktiv bistandspolitikk, med vekt på økonomisk og demokratisk utvikling. Det må være et mål at mennesker skal ha mulighet til å utvandre fordi de ønsker det, ikke fordi de må.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

Presidentkandidat **Kizza Besigye** taler til tilhengere i byen Mbarara 10. januar i år. Mbarara er president Musevenis hjemby. FOTO: JAMES AKENA/SCANPIX

Presidentkandidat i hardt vær

portrett

HVEM:
Kizza Besigye.

HVA:
Presidentkandidat i Uganda.

HVORFOR:
Er den eneste kandidaten som kan utfordre sittende president Museveni i det kommende valget. Besigye er nå anklaget for landssvik, voldtekt og terrorisme.

Det tok bare drøye to uker etter at presidentkandidat Kizza Besigye kom tilbake til Uganda etter fire år i eksil til han ble arrestert anklaget for landssvik og voldtekt. Mistanke om terrorisme er også føyet til lista i et rettsoppgjør som fremfor alt bærer preg av et politisk spill foran valget 23. februar.

• **TONE BRATTELI**

Den snart 50 år gamle Besigye har en lang fartstid på den politiske arena i Uganda. I årene da Milton Obote rådet grunnen sto han skulder ved skulder med nåværende president Yoweri Museveni og hjalp ham med å bygge opp blant annet National Resistance Army.

Museveni var i dårlig humør etter at partiet hans tapte flere valg, og ville gå hardere fram. Med seg ute i bushen hadde han den unge, nyutdannede legen Besigye som sin personlige lege. Da Museveni omsider kom til makten i 1986 tok han med seg Besigye som minister og bevegelsens ideolog.

Fra venner til fiender. Det var en kunnskapsrik og driftig ung mann Museveni hadde pekt ut som en av sine nærmeste medarbeidere, men i løpet 1990-åra var Besigye kanskje blitt litt for flink for den sittende president og hans ettparti-rike. Besigye ble henvist til skyggenes dal, men lot seg ikke stagge. Han sto bak et dokument der han beskyldte den bevegelsen han selv hadde vært med å bygge opp for å være udemokratisk, uærlig og korrupt. Trusler om rettssaker var svaret. Da Besigye også trakk seg som oberst i hæren foran valget i 2001 kalte Museveni ham en feiging.

Besigye utfordret sin tidligere venn Museveni ved dette valget. Ved sin side hadde han sin kone, Winnie Byanyima, som ble karakterisert som et intelligent og ambisiøst parlamentsmedlem. Utad var Besigye seierssikker, men om det var fusk eller andre årsaker – Museveni ble gjenvalgt som president. Hans utfordrer pakket sakene sine og dro i eksil til Sør-Afrika.

Nå står de to forhenværende vennene mot hverandre igjen. Museveni har sørget for en omdiskutert endring i grunnloven som gjør at han nok en gang kan stille opp i et presidentvalg for National Resistance Movement. Besigye stiller for Forum For Democratic Change og er den eneste virkelige utfordreren til presidenten som har sittet i stolen i 19 år.

Arrestasjon og opptøyer. Selv om myndighetene ga grønt lys for Besigyes hjemkomst i oktober i fjor, har de lagt ut snubletråder fra dag én. Besigye kom selv med et voldsomt og følelsesladet angrep på den sittende regjering da han satte foten på forfedrenes jord. Som takk for det ble han raskt arrestert og dømt av en militær domstol.

Arrestasjonen av Besigye førte til omfattende opptøyer i Kampala. Det ble spredd rykter om at hovedpersonen selv har bygget opp en opprørshær, noe mange observatører stiller seg tvilende til. Arrestasjonen blir karakterisert som politisk motivert.

Besigye kom med et voldsomt og følelsesladet angrep på den sittende regjering da han satte foten på forfedrenes jord.

For å holde kontrollen over hva folk flest skal få vite har Museveni lagt ned forbud mot å diskutere saken i radio og andre media. Informasjonsminister James Nsaba Butoros har uttalt at slike debatter kan svekke rettighetene til alle parter i saken, og han har gjort det klart at han inndrar lisensen til de mediene som bryter forbudet. I mellomtida har Besigye fått lov av Høyesterett å slippe ut av fengsel mot kausjon, en omdiskutert beslutning. Det er de innenfor rettsystemet som mener at Høyesterett ikke kan overprøve en militær domstol. Besigye på sin side fortsetter valgkampen.

Museveni leder. En meningsmåling som ble gjort rundt årsskiftet gir Museveni er liten ledelse blant velgerne. Det er Daily Monitor som står bak målingen som gir den sittende presidenten 47 prosents oppslutning og hans rival 32 prosent. Skulle dette bli resultatet ligger det an til en runde nummer to siden ingen oppnår 50 prosent ved første forsøk. De andre kandidatene får bare en oppslutning på fem prosent eller under.

Og dersom meningsmålingen stemmer, er det blant de urbane og utdannede velgerne at Besigye har størst oppslutning.

Økende misnøye med Nepals eneveldige konge

Politiske partier og maoistgerilja utfordrer militærmonarkens makt-monopol

KATMANDU (b-a): Frontene hardner til i Nepal foran lokalvalgene kongen og de militære vil avholde i landet 8. februar. De politiske partiene og maoist-geriljaen mobiliserer nå folkemassene for å boikotte «valgfarsen». Men den militærstøttede monarken virker beredt til å ta alle midler i bruk for å holde på makten.

Mens opposisjonen hevder at de kan mobilisere hundretusener i protesttog mot regimet, påstår kongens talsmenn at «den tause majoritet» fortsatt sympatiserer med kong Gyanendra. FOTO: KEN OPPRANN

– Jeg tjener 400 kroner måneden og ser ikke familien mer enn to-tre ganger i uka. Det er en drittjobb, sier en av politimennene vi møter. Han gruer seg til bråket som vil komme. FOTO: KEN OPPRANN

Mange nepalere tiler på de politiske partienes evne til å styre landet. Her er det lederen av Nepali Congress Party, **Girija Prasad Koirala**, som får gjennomgå. FOTO: KEN OPPRANN

Observatører håper at internasjonale menneskerettighetsobservatører vil legge en demper på partenes lyst til å utøve vold. FOTO: KEN OPPRANN

Mens de politiske partiene demonstrerer, reiser **kong Gyanendra** rundt på «folkemøter» i de østlige deler av landet – godt beskyttet av sine lojale hærstyrker. FOTO: SCANPIX/AP PHOTO/BINOD JOSHI

• I NEPAL:
GUNNAR ZACHRISEN (TEKST)
KEN OPPRANN (FOTO)

NEPAL

Nå frykter ulike politiske observatører at situasjonen kan ende med et blodbad, dersom kongen beordrer skarpe skudd mot folkemassene i Katmandus gater i de nærmeste ukene og månedene. Fra før er over 12.000 mennesker drept i borgerkrigen som har herjet landet de siste ti årene.

– Selv om kongen skulle be sikkerhetsstyrkene om å drepe folk, er det ikke så lett for soldatene. Å takle en fredelig massedemonstrasjon i Katmandu er annerledes enn å slåss mot maoister i fjellene. Og vi vil ha internasjonale observatører som følger begivenhetene, sier Prakash Saran Mahat, talsmann for partiet Nepali Congress Democratic – ett av de syv partiene som utgjør kjernen i opposisjonen.

Mahat utelukker heller ikke at deler av hæren kan komme til å vende seg mot kongen dersom situasjonen tilspisser seg.

– De fleste i hæren vil ikke våge å si nei til en ordre, men jeg vet også at det er folk på lavere nivå som vil føle seg sterkt ubekvemme, sier han.

Lokalvalg. En utvikling som i Filippinene under Ferdinand Marcos, der de militære til slutt vendte seg mot sin diktator, er ett scenario nepalske analytikere skisserer som en mulig utgang på det dramaet som nå foregår i Nepal. Men det er bare en av flere mulige utganger på krisa.

Noen er optimister på vegne av demokratibevegelsen. De tror at kongen vil bli nødt til å trekke seg tilbake til en mer seremoniell rolle, mens de politiske partiene igjen overtar regjeringsmakten. Andre tviler og mener at skepsisen mot påstått korrupte og udugelige politikere ennå er for sterk hos «den tause majoritet» av nepalere, og at kongen vil kunne drive sitt militærstøttede enevelde videre.

Mens fattigbefolkningen på landsbygda er blitt radikalisert de siste årene, blant annet som følge av maoistenes ideologisering og hærens overgrep, er flertallet av bybefolkningen i Katmandu fortsatt rojalister. Mye vil nå avhenge av kraften i de gateprotestene som vil komme i hovedstaden og andre byer de nærmeste ukene.

En av de viktigste styrkeprøvene i maktkampen mellom kongen på den ene siden og den politiske syvpartialliansen og maoistene på den andre blir lokalvalgene som kongen vil avholde. Det skal skje 8. februar. Alle de viktigste politiske partiene og maoistene boikotter valgene som de mener er en parodi på et demokrati i en situasjon der sivile og politiske rettigheter trampes på hver eneste dag. Skulle frammøtet ved valgene likevel bli stort, vil kongen tolke dette som et tillitsvotum til sitt regime.

> **Den beste forkjemper for republikk er kongen selv – gjennom sitt nåværende styre.**
>
> **Kunda Dixit**, redaktør i avisen Nepali Times.

Støtten forvitrer. Det var 1. februar i fjor at kong Gyanendra Bir Bikram Shah innførte kongelig enevelde i landet. To og et halvt år etter at parlamentet ble oppløst, fikk også statsminister Sher Bahadur Deuba fra partiet Nepali Congress Democratic sparken – og enveisbillett til nærmeste fengsel. Kongen var lei av de politiske partienes krangling og manglende handlekraft. Ulike statsministrer hadde da siden oktober 2002 gjort mislykkede forsøk på å skape stabilitet og fred. Han innsatte i stedet seg selv som regjeringssjef og innførte en unntakstilstand som innebar hard undertrykkelse av all opposisjon.

Den smule sympati og støtte kongen måtte ha hatt nasjonalt og internasjonalt etter 1. februar har siden forvitret dag for dag – i takt med regimets undertrykkelse, sløsing med offentlige midler og manglende lydhørhet overfor landets opposisjon og internasjonale protester.

Det som framfor alt har bidratt til isolasjonen er regimets uvilje til å svare på maoistgeriljaens fire måneder lange ensidige våpenhvile (fra september i fjor til januar i år). Ulike observatører blant politiske partier, mediene og sivilt samfunn sier til Bistandsaktuelt at dette har økt befolkningens sympati for maoistene og tilsvarende svekket tiltroen til Kongen og hans rådgivere.

Ny erkjennelse hos maoistene. Kongens motstand mot å forhandle med maoistene har også gitt varige endringer i det politiske landskapet i landet. Det er synliggjort ved at de syv ledende partiene og maoistene nå har underskrevet en 12-punkts samarbeidserklæring med sikte på å gjenopprette flerpartidemokrati og starte fredsforhandlinger. Et viktig punkt i erklæringen er at det skal velges en grunnlovgivende forsamling, som får i oppgave å utarbeide en ny konstitusjon. Spørsmålet om republikk eller monarki vil her bli ett av de sentrale spørsmålene.

Underskrivingen av erklæringen skjedde i New Delhi i desember som følge av en prosess der indiske myndigheter har spilt en viktig rolle.

Ulike talsmenn for politiske partier og uavhengige analytikere vurderer 12-punktserklæringen som et svært viktig skritt på veien mot en varig fredsløsning i landet, og de fleste på ikke-rojalistisk side er enige om at maoistlederne nå har et genuint ønske å oppgi den væpnede kampen.

– Underskrivingen er et uttrykk for en ny erkjennelse hos maoistene. De har innsett at de nå har oppnådd det de kan oppnå som en geriljabevegelse, og ønsker å vende tilbake som et vanlig politisk parti, sier lederen av Nepals NGO Federation, Arjun Karki som er også er en av landets fremste spesialister på maoistene.

> **Dette kan ende med at selve monarkiet faller.**

Ram Saran Mahat, tidligere finans- og utenriksminister.

Karki, som har skrevet to bøker om maoistbevegelsen, viser til at maoistgeriljaen har såkalt «kontroll over 80 prosent av landet».

– Men egentlig er de ikke veldig militært sterke eller veldig populære i befolkningen. De kan aldri klare å ta hovedstaden eller bevare permanent kontroll over et eneste av landets 75 distriktshovedkvarterer, sier Karki.

Republikanske vinder. Maoistenes ensidige våpenhvile og avtalen i Delhi har satt spor etter seg i de politiske holdningene hos et krigstrett folk. For første gang i landets historie snakker man nå om at sterke republikanske vinder blåser over Nepal. Ikke minst blant ungdommen synes kongen – Nepals tradisjonelle samlingspunkt – å ha mistet sin opphøyde status.

– Det er en økende demokratisk bevisstheт blant folk. De ser at kongedømmet i seg selv utgjør en negativ faktor for en politisk, sosial og økonomisk utvikling. De ser at kongen har en diktatorisk holdning, sier tidligere visestatsminister Madhav Nepal, lederen av det som for tida trolig er Nepals største parti, det moderate venstrepartiet Nepal Communist Party (UML).

Det er en vurdering som i stor grad deles av tidligere finans- og utenriksminister Ram Saran Mahat fra Nepali Congress Party – det andre store partiet i Nepal.

– Nepal er virkelig oppe i en alvorlig situasjon. Mens de politiske partiene er ute på gatene, viser kongen ingen kompromissvilje. Dette kan ende med at selve monarkiet faller, sier Ram Saran Mahat

– Med den nåværende utviklingen vil det gå raskt mot en republikk. Og den beste forkjemper for republikken er kongen selv – gjennom sitt nåværende styre, sier redaktør i avisen Nepali Times Kunda Dixit.

Avisredaktøren forteller om økende illojalitet i befolkningen overfor kongen, blant annet fra pressens side. Da kongeregimet etter 1. februar innførte hardhendt pressesensur reagerte mange medier med sensurnekt, tomme lederspalter, humor som latterliggjorde kongen eller ironi. En av FM-radiostasjonene, som ble nektet å lese opp nyheter men tillatt å sende musikk, svarte med å synge nyhetene.

Forts. side 6-7 >>>

FRA DEMOKRATI TIL ENEVELDE

- **1990:** Store massedemonstrasjoner fører til avvikling av det partiløse panchayat-systemet og innføring av parlamentarisk demokrati i Nepal.
- **1996:** Maoistene innleder sin «folkekrig» mot hæren og de politiske partiene med sikte på å etablere proletariatets diktatur.
- **2001:** Den populære kong Birendra Bir Bikram Shah og flere andre medlemmer av kongefamilien blir drept under et selskap i kongepalasset. Massakren utføres av hans egen sønn – i alkohol- og narkorus. Hans eldre bror kong Gyanendra Bir Bikram Shah overtar tronen.
- **4. oktober 2002:** Parlamentet oppløses. I løpet av to og et halvt år utpeker kongen tre ulike statsministrer.
- **1. februar 2005:** Kong Gyanendra sparker statsminister Sher Bahadur Deuba, for deretter selv å overta som regjeringssjef over en ny regjering. Han lover å etablere «et effektivt demokrati» og fred i løpet av tre år, men starter med å innføre unntakstilstand (opphevet 29. april), pressesensur og foreta massearrestasjoner av politiske ledere.
- **Desember 2005:** Syv opposisjonspartier og maoistene undertegner en politisk felleserklæring som tar til orde for fredsforhandlinger, flerpartidemokrati og valg til en ny grunnlovgivende forsamling.
- **20. januar 2006:** Kong Gyanendra innfører portforbud i hovedstaden, stenger mobiltelefonnettet og foretar nye massearrestasjoner for å hindre opposisjonens annonserte gatedemonstrasjoner mot regimet.
- **8. februar 2006:** Nepal avholder valg i 58 kommuner tross boikott fra alle viktige politiske partier.

Steinene suste mot politisoldatene i Katmandu 22. januar i år. Sikkerhetsstyrkene er blitt skyteskive for folkemassenes aggresjon mot kongen.

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

11 politifolk drept i maoist-angrep – gatekamper og portforbud i Katmandu

NEPAL

• GUNNAR ZACHRISEN (TEKST)
KEN OPPRANN (FOTO)

KATMANDU (b-a): Det er lørdag 14. januar 2006 og mørket er i ferd med å legge seg over åkrene og mursteinsfabrikkene i den vakre Katmandu-dalen. I det støvfylte lyset fra små kneiper og kiosker langs landeveien ser vi barn som bærer ved til kjøkkenet, par som går hånd i hånd og menn i tykke jakker som samles rundt kurongbrett og bardisker.

Omtrent samtidig som vi blir vinket fredelig igjennom det siste militære sjekkpunktet ved Katmandus østlige innfartsvei, går en gruppe geriljasoldater til angrep på en tilsvarende militærpost ved byens vestlige grense. Få minutter seinere ligger likene av 11 politifolk tilbake på åstedet. Maoistene, som har kommet med bussen vestfra, er for lengst forsvunnet når politiet finner ut at også våpenlageret er tømt.

Maoister på marsj. Mindre enn to timer tidligere har vi ved selvsyn sett en gruppe på 30-40 uniformerte og bevæpnede geriljasoldater på marsj ned fra fjellene et sted i Katmandu-dalen. – Vi har fått beskjed om at til sammen 400 «militssoldater» er på vei, sier en lokal kilde. Omgrupperingen av geriljaens frontsoldater tolkes som et ledd i maoistenes nylig proklamerte offensiv mot hovedstaden – i forkant av lokalvalgene 8. februar. Offensiven vil innebære både angrep mot sikkerhetsstyrker og anslag mot offentlige bygninger, framgår det av geriljaens egne erklæringer.

Det er ikke folket som marsjerer i gatene, det er de politiske partienes utkommanderte medlemmer, bedyrer kongeregimets talsmenn.

En rekke demonstranter ble såret av politiets langkøller og steiner som ble kastet tilbake mot demonstrantene.

Fra byen Janakpur blir det rapportert om et protestmøte med 150.000 til stede.

Politifolkene har ikke rukket å løsne et skudd, fastslår avisene i sine referater dagen etter. Samtidig meldes det om enda ett angrep mot en politistasjon der en politimann blir drept, samt bombeaksjoner mot offentlige bygninger fem steder i byen.

Portforbud og husarrest. Maoistenes trusler og aksjoner blir senere brukt som begrunnelse for å innføre portforbud i hovedstaden Katmandu 20. januar – samme dag som opposisjonspartiene har tillyst en massedemonstrasjon. «Det kan bli 100.000», «...200.000», «...500.000», har optimistiske opposisjonsledere, mediefolk og menneskerettighetsaktivister fortalt oss i dagene før demonstrasjonen. Og fra byen Janakpur sør i landet blir det rapportert om et folkemøte med 150.000 til stede.

Men regimet har andre planer for Katmandu, og beskjeden kommer via kongelig befaling: 20. januar er det ikke lov å bevege seg ut på gatene verken på natt- eller dagtid innenfor hovedstadens ringvei. Folk som bryter forbudet risikerer å bli skutt.

Om morgenen 20. januar fyller titusener av militære og bevæpnet politi gatene, samtidig som mobiltelefonnettet blir stengt. Og folket blir i all hovedsak sittende inne, i frykt for regimets sikkerhetsstyrker. Samme dag leser vi meldingene på nepalske nettaviser om at over 100 ledende opposisjonelle allerede er blitt arrestert, mens lederne for de to største opposisjonspartiene Madhav Nepal fra Nepal Communist Party (UML) og Girija Prasad Koirala fra Nepal Congress Party er satt i husarrest.

Tåregass mot steinkastere. Dagen etter oppheves portforbudet på dagtid, og Katmandus vennlige butikkeiere kan på ny dra opp gitterportene for å ønske sine kunder et vennlig «Namasté!» – velkommen kjære gjest!

Men så eksploderer det igjen i hovedstadens trange sentrumsgater. Bistandsaktuelts fotograf Ken Opprann havner de neste to dagene midt oppe i tumultene mellom rasende demonstranter og opprørspoliti utstyrt med skuddsikre vester, langkøller og skjold. Mens steinene hagler mot politiet, skytes tåregassgranater tilbake mot demonstrantene. Flere demonstranter – studenter, politiske aktivister og representanter for borgerrettighetsorganisasjoner – blir skadet av kølleslag og spark, mens et hundretalls blir arrestert.

Over 200 demonstranter fra politiske partier og borgerrettighetsorganisasjoner skal ha blitt arrestert før og under demonstrasjonene i slutten av januar.

– Heldigvis har vi en konge som kan gripe inn når de politiske partiene har bevist sin udugelighet, sier landets informasjonsminister **Sirish Shamser Rana**.

– Grunnloven gir kongen rett til å gripe inn

– Nepal kjemper i dag for sin egen overlevelse, sier Nepals informasjonsminister Sirish Shamser Rana.

Overfor Bistandsaktuelt avviser han at kong Gyanendra har begått et kupp og at landet styres av en «eneveldig konge».

– Det som kongen gjorde 1. februar var et nødstiltak for å redde landet fra politisk kaos. Statsministeren hadde allerede opptrådt både inkompetent og ukonstitusjonelt, og fikk fortjent sparken. Da kongen så innkalte de politiske partiene med sikte på å danne en nasjonal regjering, klarte de ikke å bli enige om noen statsminister. Alle foreslo seg selv, sier informasjonsministeren.

Ifølge Rana hjemler den nepalske grunnloven kongens inngripen i nødssituasjoner for å bevare landets enhet, og han viser til at kongen har fått støtte av konstitusjonsdomstolen.

Kongens talsmann beskriver en situasjon der landet befant seg i kaos etter to og et halvt år med tre ulike statsministrer og der landets sikkerhet ble truet av maoistgeriljaen.

– Maoistproblemet er over ti år gammelt. Det oppsto i en tid da det var de politiske partiene som styrte landet. Det er ikke kongen som har skapt dette problemet, men inkompetente regjeringer som ikke skjønte at landet befant seg i en krisesituasjon, sier Sirish Shamser Rana.

Han forsvarer samtidig harde mottiltak fra myndighetenes side dersom de politiske partiene prøver å sette folkemassene opp mot kongen og hans regjering.

– Dersom vi i morgen skulle oppleve at de politiske partiene oppildner til gatedemonstrasjoner og maoistene infiltrerer folkemassene, har da ikke staten rett til å slå ned på dette med en streng hånd? Hvis strømmen går i et rikt land som Norge, er jeg sikker på at det vil bli plyndringer i løpet av en halv time! Har da ikke staten rett til å gjenopprette lov og orden? Opptrer den da på en eneveldig og udemokratisk måte, spør informasjonsministeren retorisk.

Vil FN si nei til FN-soldater fra Nepal?

• GUNNAR ZACHRISEN

KATMANDU (b-a): Det internasjonale samfunnet bør nå sterkt vurdere opptrappede sanksjoner mot kongeregimet i Nepal. Det mener representanter for ulike politiske partier i landet som Bistandsaktuelt har snakket med.

– Vi har allerede luftet flere muligheter med representanter for FN-systemet og bilaterale givere, sier en sentral representant for ett av de største partiene.

Stans i bistandsoverføringer, inndragning eller nekt av visum for nepalske myndighetsrepresentanter og militære og slutt på nepalsk deltakelse på internasjonale konferanser er blant alternativene.

På listen over sanksjonsmuligheter står også et forslag om å nekte nepalske soldater å delta i FNs fredsbevarende operasjoner. Dette vil i tilfelle være et hardt slag mot en ekstremt viktig inntektskilde – både for den enkelte soldat og for den nepalske hæren.

– Mer enn 60 prosent av midlene fra nepalske soldaters FN-tjeneste overføres i dag til et militært velferdsfond. Fondet disponeres av høytstående militære, og det føres ingen kontroll med hva midlene brukes til, forteller menneskerettighetsaktivisten Subodh Raj Pyakurel.

Han hevder samtidig at deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner fungerer som en belønning for hærsoldatenes lydighet under deltakelse i brutale overgrep i krigen mot maoistene. Ofte er det sivilbefolkningen som rammes.

– De militære er virkelig notoriske kyniske i sin opptreden. Det hersker straffefrihet selv for tilfeller av gjengvoldtekt av kvinner, sier Pyakurel.

Etter 1. februar i fjor har flere land innført stans i våpensalg til landet. Både India, USA og Storbritannia har overrasket kongen ved å si nei til videre leveranser av militært utstyr som en protest mot kuppet. Paradoksalt nok er det kommunistiske Kina i dag det eneste større landet som offisielt har levert våpen til den nepalske hærens krig mot maoistene, men ryktene svirrer også om leveranser fra Pakistan, Israel og det illegale våpenmarkedet i India.

– Norge har gått lengst av alle

– Norge er det giverlandet som har gått lengst i å markere sin kritiske holdning til den politiske utviklingen i Nepal etter 1. februar 2005, sier Norges ambassadør i Katmandu Tore Toreng.

Han viser til at Norge var først ute blant giverlandene med å markere kutt i bistanden, noe som fikk betydelig oppmerksomhet i nepalske medier.

Tore Toreng, norsk ambassadør i Katmandu.

– Vi har sagt opp avtalen om Melamchi (drikkevannsprosjekt, red. anm.) og har annonsert kutt i bistanden på ti prosent for 2006. Dessuten har vi erklært at det ikke blir aktuelt å inngå noen nye bilaterale avtaler, sier Toreng.

Den norske ambassadøren og Norges ambassaderåd Kikkan Haugen understreker begge at kutt-tiltakene vil søke å skåne den fattige delen av befolkningen i størst mulig grad. Samtidig understreker de at tiltakene kan revurderes så snart Kongen setter ut i livet sine løfter om å skape fred og reelt demokrati i landet.

Mens Norges kutt i bistand er blitt positivt mottatt blant borgerrettsorganisasjoner og representanter for flere av opposisjonspartiene i landet, har myndighetene reagert negativt. Samtidig fortsetter stat-til-stat-samarbeidet om ulike utviklingstiltak der den norske ambassaden spiller en aktiv rolle.

– Situasjonen i Nepal virker ekstremt fastlåst, og utviklingen i det siste er svært urovekkende, sier utviklingsminister Erik Solheim som avviser en norsk meklerrolle i landet.

– Norges hovedanliggende er å styrke rollen til de politiske partiene, det er de som representerer en demokratisk framtid, men en dialog med kongen og maoistene er også helt nødvendig, sier Solheim.

NORSK BISTAND

- I 1996 vedtok Stortinget å gi det nye demokratiske Nepal status som norsk hovedsamarbeidsland.
- Samlet norsk bistand til Nepal var om lag 150 millioner kroner i 2004.
- Som følge av «kongekuppet» 1. februar 2005 besluttet Norge å kutte i bistandsoverføringene for 2006, samt å trekke seg ut av deltakelse i det store drikkevannsprosjektet Melamchi.
- Hovedområder for norsk bistand til landet er grunnutdanning, energi og «godt styresett og menneskerettigheter».
- Rundt 15 norske organisasjoner har samarbeid med partnere i Nepal. Redd Barna har eget kontor og den største bistandsinnsatsen (se egen artikkel i neste utgave av Bistandsaktuelt).

STYRESETT: KONGELIG ENEVELDE.

- Siste nasjonale demokratiske valg: 1999
- Hovedstad: Katmandu.
- Befolkning: 25 millioner innbyggere
- Viktigste næringsveier: Landbruk, vannkraft, turisme, klesindustri.
- Andel av befolkningen under fattigdomsgrensa: 30 % (2004).
- Viktigste religioner: Hinduisme og buddhisme.
- Tapstall i borgerkrigen: Over 12.000 drepte på ti år, hvorav hæren får skylden for de fleste.

Kirkens Nødhjelp får mest fra staten

«De fire store» stikker av med nesten halvparten av Norad-støtten

1 072 170 000 blanke bistandskroner er bevilget fra den norske stat til de ikke-statlige organisasjonenes langsiktige bistandsarbeid i 2006. I år som i fjor er det Kirkens Nødhjelp som får mest penger. Men også flere miljøorganisasjoner har grunn til å være fornøyd.

IKKE-STATLIGE ORGANISASJONER

• TOR AKSEL BOLLE

Norads nye direktør Poul Engberg-Pedersen er imponert over engasjementet til de norske organisasjonene, men varsler også at det vil bli strengere kvalitetskontroll fremover.

Hele 95 forskjellige organisasjoner med svært varierende størrelse og profesjonalitet skal dele på den drøye milliarden som er tildelt de «frivillige» organisasjonene i år.

Også i år er det Kirkens Nødhjelp som stikker av med mest penger – til sammen 151 millioner kroner fra årets bevilgning. Deretter følger paraplyorganisasjonen Bistandsnemnda som skal fordele 140 millioner kroner på sine 14 medlemsorganisasjoner. På tredjeplass kommer Norsk Folkehjelp med 112 millioner kroner og så Redd Barna med 106 millioner kroner. Disse fire organisasjonene stikker av med nesten halvparten av Norads pengesekk til «de frivillige».

Til tross for at norske organisasjoner jobber i over 80 land vil litt over halvparten av bevilgningen bli brukt i Afrika og omtrent halvparten vil brukes på prosjekter i såkalte MUL-land, det vil si de aller fattigste landene.

Årets bevilgning er ti millioner kroner mindre enn i fjor, noe som betyr at det er flere organisasjoner har fått redusert støtte i forhold til fjoråret.

Mer til miljø. Blant de få som får mer penger er flere miljøorganisasjoner. Både WWF-Norge, Forum for utvikling og miljø og Regnskogsfondet er blitt tildelt mer penger enn i fjor, selv om det ikke er snakk om store økninger. WWF øker mest. Organisasjonen får 15,5 millioner kroner, noe som er 2,8 millioner kroner mer enn fjor.

Norad-direktør Poul Engberg-Pedersen bekrefter at miljø er ett av områdene som er blitt prioritert under søknadsbehandlingen.

– Vi har hatt et særlig fokus på miljø- og kvinnerettede tiltak i år, sier han.

Økte kvalitetskrav. I året som gikk opplevde Norad at en av organisasjonene direktoratet samarbeider med, Selskapet for Norges Vel, fikk skarp kritikk både for kvaliteten på bistandsarbeidet og forvaltningsmessige forhold. Engberg-Pedersen varsler at Norad vil stille strengere krav til alle organisasjonene direktoratet samarbeider med i årene som kommer.

– Organisasjonene vil i større grad måtte bevise at de faktisk har gjort seg fortjent til støtten de får. Flere gjennomganger og evalueringer samt tettere dialog er noen av virkemidlene vi vil bruke for å bedre kvalitetssikringen, sier han.

Det er i år 29 organisasjoner som har samarbeidsavtale med Norad. I tillegg har hele 66 organisasjoner såkalt enkeltavtale, det er stort sett organisasjoner med begrensede bistandsaktiviteter. Seks organisasjoner er nye samarbeidspartnere for Norad i år og det var hele 96 organisasjoner som søkte om å få enkeltavtale.

> **Organisasjonene vil i større grad måtte bevise at de har gjort seg fortjent til støtten de får.**
>
> **Poul Engberg-Pedersen**, Norad-direktør.

Generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, **Atle Sommerfeldt**, kan nok en gang glede seg over at hans organisasjon får mest i statsstøtte.

FOTO: KIRKENS NØDHJELP

FIRE PÅ TOPP

Kirkens Nødhjelp:	151 mill. kr
Bistandsnemnda:	140 mill. kr
Norsk Folkehjelp:	112 mill. kr
Redd Barna:	106 mill. kr

UD ber Norad kutte i statsstøtten til prosjekter i Nepal

• ELLEN HOFSVANG

Norads bevilgninger til frivillige organisasjoners prosjekter i Nepal kuttes alle med 10 prosent, uavhengig av innhold og innretning av tiltakene. Den kritiske politiske situasjonen i Nepal gjør stat-til-stat-bistanden vanskelig, og i bistandsbudsjettet for 2006 reduseres totalbistanden til Nepal med 10 prosent. Men det kommer som en overraskelse på frivillige organisasjoner at også deres lokale prosjekter rammes.

– Dette er veldig trist. De som vil rammes er befolkningen, særlig kvinner og barn, ikke politikerne som egentlig burde være målet for et slikt politisk signal, sier Oddvar Espégren, generalsekretær i Bistandsnemnda. I Nepal støtter Bistandsnemnda et helseprosjekt på landsbygda i et område der det ikke finnes annet helsetilbud.

> **Dette var jeg ikke klar over.**
>
> **Erik Solheim**, utviklingsminister.

Han mener det er helt feil å redusere støtten gjennom frivillige organisasjoner i et land der den politiske situasjonen gjør samarbeidet med staten vanskelig.

– Vi har en global bevilgning, som ikke skal styres av de politiske signaler norske myndigheter ønsker å gi til myndighetene i et annet land, sier Espégren.

Pålegg. – Vi har fått helt entydig pålegg fra UD, ved ambassaden, om at også bevilgningene til frivillige organisasjoner skal omfattes av kuttet på 10 prosent i Nepal-bistanden, sier Vigdis Halvorsen i Norads enhet for sivilt samfunn. Norads direktør Poul Engberg-Pedersen viser også til UD. Han peker samtidig på at rammene for årets bevilgninger gjør at det ville kommet kutt uansett: Om det ikke hadde kommet spesifikt på Nepal-prosjektene, måtte andre tiltak reduseres.

Visste ikke. Utviklingsminister Erik Solheim var ikke kjent med reduksjonene i de frivillige organisasjonenes Nepal-arbeid da Bistandsaktuelt snakket med han:

– Ofte har man valgt å øke bistanden gjennom organisasjoner når stat-til-stat-bistanden blir vanskelig, som en alternativ kanal. Norad-bevilgningene til norske organisasjoners Nepal-prosjekter er derimot kuttet med 10 prosent i år. Hvorfor?

– Dette var jeg ikke klar over. Uansett finnes det muligheter for å støtte frivillige organisasjoners arbeid i Nepal over andre bevilgninger, svarer Erik Solheim.

Han understreker at dette ikke er noe signal om at ikke frivillige organisasjoner skal fortsette arbeidet i Nepal, «snarere tvert imot».

– Generelt ser vi på de frivillige organisasjonene som en alternativ kanal, og det er ikke noe ønske om å redusere frivillige organisasjoners innsats i Nepal, sier Solheim. Han viser til at bevilgningen til frivillige organisasjoner er delegert til Norad, og at det ikke er noe han vil kommentere mer i detalj.

– Er det aktuelt å kutte bistanden til Nepal utover det budsjettet for 2006 innebærer?

– Jeg ser ikke noen grunn til at vi skal kutte bistanden til Nepal. Dersom den politiske situasjonen fortsetter å være så fastlåst får vi se om vi skal legge den om, svarer Solheim.

Men utviklingsministeren har ikke noe ønske om å isolere Nepal.

– All erfaring tilsier at isolasjon ikke fører til noen forbedringer, sier han.

Er det administrasjonsutgifter når organisasjonens norske rådgivere eksempelvis følger opp et skoleprosjekt i Afghanistan?

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Uklare regler gir ulik praksis

IKKE-STATLIGE ORGANISASJONER

• ELLEN HOFSVANG

De frivillige organisasjonene som mottar offentlige bistandsmidler praktiserer reglene rundt administrasjonstilskudd svært ulikt. Det viser en ringerunde Bistandsaktuelt har tatt til et utvalg organisasjoner.

Mens noen organisasjoner knapt får besøkt prosjektene fordi de må hente reisepengene fra knappe administrasjonsmidler på åtte prosent, finner mange rom for å legge betydelig reisevirksomhet inn som del av prosjektutgiftene. Med eksplisitt godkjenning eller stilltiende aksept fra Norad. Også når det gjelder plassering av lønnskostnader for prosjektoppfølging er det svært ulik praksis.

– Vi har nok praktisert retningslinjene strengt, og har fått kritikk fra våre medlemsorganisasjoner for det, sier Bjørg Skotnes, daglig leder i FOKUS, en paraplyorganisasjon for kvinneprosjekter i regi av en rekke organisasjoner.

FOKUS har i svært liten grad tillatt at prosjektmidlene brukes til reiser for oppfølging fra prosjektansvarlige i de norske organisasjonene.

Tøyde reglene. I forrige utgave skrev Bistandsaktuelt om hvordan Selskapet for Norges Vel ble kritisert for å ha tøyd Norads regelverket for administrasjonsstøtte svært langt. Norad innrømmet at direktoratets retningslinjene ikke er klare, selv om det heter at all administrativ oppfølging av prosjekter skal tas fra administrasjonstilskuddet og eventuelt suppleres med organisasjonenes egne midler.

Klarere hos skoleelevene. Operasjon Dagsverk (OD), som hvert år samler inn rundt 35 millioner kroner til en eller flere organisasjoners bistandsarbeid, skiller mellom administrasjonsstøtte og faglig oppfølging i sitt regelverk. Fem prosent kan brukes til administrasjon, men i tillegg kan åtte prosent brukes på faglig oppfølging.

– Inntil i 2003 var det fem prosent til administrasjon og fem prosent til prosjektoppfølging i form av prosjektreiser eller utekontor, forteller Astri Lervåg, nylig avtroppet prosjektansvarlig for organisasjonen. Definisjonen ble endret for å tydeliggjøre den faglige oppfølgingen.

For å skille administrasjon fra faglig oppfølging bruker OD Norads mal, noe som imidlertid ikke har vært helt uproblematisk:

– Da OD innførte dette i 2004, antok vi at organisasjonene var vant til å skille mellom administrative utgifter og faglig oppfølging og å synliggjøre dette for Norad. Men vi har erfart at dette har vært nytt og til tider vanskelig for dem. Det virker som om organisasjonene i liten grad har rapportert på dette til Norad, mener Leirvåg.

Må tolke regler. Usikkerheten rundt regelverket bekreftes av organisasjonene Bistandsaktuelt har snakket med. Både FOKUS, Bistandsnemda og Atlas-alliansen, som alle er paraplyorganisasjoner, har regler eller maler som er mer spesifiserte enn Norads.

– Vi har funnet det nødvendig å lage mer spesifiserte regler enn det vi får fra Norad, sier Berthe Stenberg, fungerende daglig leder i Atlas-Alliansen.

Mens FOKUS og Bistandsnemda tillater minimal reisevirksomhet finansiert av prosjektmidlene, er Atlas-Alliansen blant de mange organisasjonene som i stor grad fører reiser som prosjektkostnader.

Små ikke billigst. Atlas-Alliansen mener Norads administrasjonsprosent i mange tilfeller er for lav, og de supplerer derfor en del prosjekter med egne midler til administrasjon. For å sikre at også små prosjekter får tilstrekkelige administrasjonsmidler følger de en «trapp» der små prosjekter får en høyere prosentsats enn de større.

Fellesrådet for Afrika har flere prosjekter i Uganda, og har slitt med å finne nok penger til den nødvendige faglige oppfølgingen av et prosjekt der det oppsto problemer.

– En fast administrasjonsprosent oppfordrer organisasjonene til å gjøre prosjektene større for å få mer igjen for å drive dem, sier daglig leder Camilla Houeland.

Variasjon i UD. I bevilgninger fra Utenriksdepartementets del av bistandsbudsjettet praktiseres andre regler for administrasjonstøtte enn i Norad. En slags veiledende sats for de vanligste prosjektene er fem prosent, men administrasjonstilskuddet varierer fra 10-12 prosent og helt ned til en prosent for ulike typer overføringer.

Verken Norad eller UD krever oversikter over hvor mye av bistandspengene organisasjonene får som overføres til mottaker og hvor mye som blir igjen i Norge for å dekke administrativ og faglig oppfølging.

notiser

Kritiserer topptung kommisjon

– Formaliseringskommisjonen er full av tidligere statsledere og topp-politikere. De fattige selv må også bli hørt, sier fungerende generalsekretær i Norsk Folkehjelp, **Finn Erik Thoresen** (bildet).

21. januar ble omsider den kontroversielle Internasjonale høynivåkommisjonen for styrking av fattiges bruks- og eiendomsrettigheter offisielt lansert i New York. Kommisjonen har allerede fått en rekke kritikere blant norske og internasjonale frivillige organisasjoner, blant dem Norsk Folkehjelp:

– Vi er positive til at landrettigheter settes på den internasjonale dagsorden, men skal man finne løsninger på spørsmål om landrettigheter må de fattige selv være representert. Det må også gjelde denne kommisjonen, sier Thoresen.

Den kontroversielle økonomen Hernando de Soto leder kommisjonen sammen med tidligere utenriksminister i USA, Madeleine Albright. Blant kommisjonærene er tidligere utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.

Kommisjonen bygger på ideen om at formalisering av eiendom er en forutsetning for økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon. Men slik er det ikke alltid, mener organisasjonene:

– I de fleste fattige land er jord svært urettferdig fordelt. I et land som Guatemala eier 1 prosent av landeierne 75 prosent av den beste jorda. For å sikre at denne skjevfordelingen ikke sementeres, må kommisjonen også se på behovet for jordreform, påpeker Thoresen.

Organisasjonene frykter også at kommisjonen i liten grad vil legge vekt på kollektive rettigheter. De fleste formaliseringsprosesser har til nå hatt som mål å privatisere eiendom, og i en formalisering som fremmer individuell eiendomsrett er urfolk spesielt sårbare.

– Kommisjonen må arbeide for å legalisere de bruksformer som sikrer urfolks og andre sårbare gruppers behov, understreker Thoresen.

Kvinner har hovedansvar for matproduksjon i fattige land, men i liten grad rettigheter til eiendom. I Kenya, som har gjennomgått store formaliseringsprogrammer, eier kvinner mindre enn fem prosent av all eiendom.

Det kan også stilles spørsmålstegn ved hvor trygg eiendomsretten er i en svak og korrupt stat.

– Formaliseringstiltak iverksatt av et svakt myndighetsapparat svekker, snarere enn styrker, fattiges tilgang til jord. De med makt forsterker sin posisjon, de uten faller ytterligere, sier Thoresen.

Den peruanske økonomen **Hernando de Soto** (t.h.) og Tanzanias president **Benjamin Mkapa.**

FOTO: MWANZO MILLINGA

Innsamlingsrekord for KN

Med 128 millioner kroner i ordinære gaver, 58 millioner kroner i øremerkede katastrofemidler, og 30 millioner kroner i forbindelse med Operasjon Dagsverk, har Kirkens Nødhjelp for første gang rundet 200 millioner i innsamlede midler. Dette har tidligere kun skjedd i år da organisasjonen har vært tildelt TV-aksjonen.– Vi har bak oss et utfordrende år med naturkatastrofer og krig, og der behovet for hjelp har vært og fortsatt vil være stort og omfattende. Sett i en slik sammenheng er det svært hyggelig å konstatere at Kirkens Nødhjelp har fantastiske givere, sier Atle Sommerfeldt, generalsekretær i Kirkens Nødhjelp i en kommentar.

Norfund satser på hotell i Afghanistan

Norfund investerer 32,5 millioner kroner i et hotell i Afghanistans hovedstad Kabul. Investeringen gir Norfund en eierandel på 17 prosent i hotellet som er en del av Serena-kjeden. Hovedaksjonær er Aga Khan-fondet for økonomisk utvikling. Den nederlandske utviklingsbanken FMO står også sammen med Norfund på eiersiden, og Verdensbankens avdeling for utvikling av privat sektor, IFC, har bidratt med et lån.

– Hotellet er like mye et stykke infrastruktur som et hotell. Det ble bygd på oppfordring fra myndighetene og det holder god internasjonal standard med de nødvendige fasilitetene for internasjonale reisende, sier Per Emil Lindøe, administrerende direktør i Norfund.

Norge betaler til nødhjelpsfond

Estland, Sverige og Norge var de tre første landene som innbetalte sine bidrag til FNs nyopprettede nødhjelpsfond. Norge betalte nylig inn 200 millioner kroner til fondet som ble formelt opprettet av FNs generalforsamling 15. desember 2005.

På FN-toppmøtet i New York i september i fjor ble det gitt løfter om bidrag på nærmere 1,2 milliarder kroner til nødhjelpsfondet, og planen er at det skal være på over tre milliarder kroner i løpet av tre år. Men først må altså alle landene som har lovet penger åpne lommeboka.

Flere land, blant annet Storbritannia, Nederland, Irland, Luxemburg, Sveits, Frankrike og Danmark har lovet støtte, men foreløpig ikke betalt. Norge oppfordrer andre land til å innbetale sine bidrag tidlig, slik at fondet blir operativt så raskt som mulig.

«Kvitteringene lå i fryseren»

Amerikansk jurist har jaktet på korrupsjon i Verdensbank-bistand i syv år – nå forteller han om svindlernes metoder

Han har avslørt svindel med millioner av bistandsdollar, og fått korrupte medarbeidere bak lås og slå. – Det må lages risikoanalyser for korrupsjonsfare før bistand utbetales, mener Glenn T. Ware, korrupsjonsetterforsker med lang erfaring fra Verdensbanken.

Lokale innbyggere ved åpningen av Lesotho Highland Water Project. Det ble senere avslørt omfattende korrupsjon i det Verdensbankstøttede prosjektet.

FOTO: SCANPIX/REUTERS/JUDA NGWENYA

KORRUPSJON

• ELLEN HOFSVANG

I 1999 etablerte Verdensbankens president James Wolfensohn en egen enhet for etterforskning av korrupsjon, etter at det var framsatt beskyldninger om korrupsjon i Banken blant annet i den amerikanske kongressen. Siden da har Glenn T. Ware vært konstant på jakt. Jobben hans var å snuse opp korrupte Verdensbankansatte og underkontraktører i tilknytning til Bankens utviklingsfinansiering på rundt 20 milliarder dollar i året.

– Vi begynte med tre ansatte. Nå har enheten 50 ansatte og over 200 saker i året, forteller Ware. Etter invitasjon fra norsk bistands mest profilerte korrupsjonsjeger, Eva Joly, besøkte han nylig Norad.

Norske penger. Inntil i høst hadde Ware ansvaret for Bankens bedrageri- og korrupsjonsetterforskning i Afrika og Midtøsten. Han har nå tatt med seg arbeidsfeltet over til det private sikkerhets- og etterretningsfirmaet Diligence LLC, som brukes blant annet av bistandsgivere for å etterforske korrupsjon.

– Den første saken vi tok fatt på i 1999, var knyttet til det nordiske konsulentfondet i Verdensbanken, innleder Glenn Ware.

Etter et tips til Bankens korrupsjonstelefon, ble det igangsatt etterforskning som etter hvert nådde helt til topps i fondets ledelse. Tre medarbeidere fikk sparken for å ha mottatt store summer mot å sørge for at utvalgte selskaper fikk svært lønnsomme kontrakter; i noen tilfeller for helt fiktive tjenester. De involverte hadde ikke skjult sporene sine spesielt godt.

– En «rykende pistol» som ble funnet, var en felles bankkonto for flere av de involverte. Ikke et sted man kanskje skulle forvente, som Cayman Islands, men faktisk i Verdensbankens egen kredittenhet!, smiler Ware.

Hele 900 000 dollar ble tappet fra fondskontoene. Etter avsløringen ble sju svenske og ett nederlandsk selskap svartelistet, og i 2004 ble to svenske forretningsmenn dømt i saken.

Store penger. Som følge av avsløringene ble rutinene for Verdensbankens fond endret. Men det betyr ikke at de er sikret mot korrupsjon i framtiden.

– Korrupsjonsmetodene endres stadig. Det er som med hacking: Så fort man har tettet et sikkerhetshull finner de seg et annet, sier Ware.

Korrupsjonen Ware og hans kolleger avdekker tar mange ulike former, fra bestikkelser til tapping av prosjektkontoer, juks med anbudstildelinger eller «frontselskaper» der politiske ledere er skjulte eiere. Felles er at det dreier seg om innflytelsesrike personer og store penger. I mange tilfeller er konsekvensene åpenbare: Som når en vei finansiert med bistandsmidler vaskes vekk i første regnskyll fordi tykkelsen på asfalten er en brøkdel av hva den skulle ha vært.

– Jeg blir alltid skeptisk når jeg hører argumentet om at manglede kapasitet i landet er årsaken til slike problemer. Det rimer dårlig når man ser hvilke sofistikerte finansielle ordninger med internasjonale forgreninger de har kapasitet til å sette opp for å tappe bistandsmidler, sier den erfarne etterforskeren.

> **Det er med korrupsjon som med hacking. Så fort man har tettet et sikkerhetshull finner de seg et nytt.**
>
> **Glenn T. Ware**, korrupsjonsjeger og advokat med internasjonal bistand som arbeidsfelt.

En vanlig utgift. Korrupsjon i byggeprosjekter er så vanlig at selskapene legger det inn i kostnadskalkylene før anbud, og korrupsjonsnivået er stigende, ifølge Ware. Leddet mellom prosjektmyndigheter og kontraktører er det aller mest korrupsjonsutsatte. I noen tilfeller er Verdensbankens folk involvert, som i et desentraliseringsprosjekt i Vest-Afrika der man nå har avdekket at Verdensbankens sjef og myndighetenes agent sammen hentet ut store summer.

Såkalte «brokers», eller mellommenn, som tilbyr konsulenttjenester for å hjelpe selskaper å vinne anbudskonkurranser er ofte ren korrupsjon. Lesotho Highland Water Project, der blant andre ABB hadde store kontrakter, er et eksempel.

– Her hadde en person mottatt konsulentbetaling fra alle de involverte selskapene. Etter korrupsjonsavsløringene ble flere sentrale personer dømt, men en av hovedmennene er fortsatt på rømmen. Han er ettersøkt i forbindelse med 18 ulike korrupsjonssaker, og opererer med en rekke identiteter, forteller Ware.

I nattens mulm og mørke. Korrupsjonsmetodene spenner svært vidt. Etterforskning av Kenya Urban Infrastructure-prosjektet avdekket at de fleste metodene var benyttet i ett enkelt program. Fra fiktive prosjektkontoer i lokale banker, koblinger til internasjonale nettverk og til en diger Sony TV-papperske full av pengesedler som ble levert til prosjektlederen midt på natta.

Korrupsjonen kan gjøre store innhogg i bistandsfinansieringen. Blant tilfellene Ware har avslørt er et eksempel på 50 prosent i «kommisjon» i forbindelse med et 36 millionerdollars-prosjekt. En underkontraktør fikk så store problemer med å dokumentere prosjektutgiftene at han til slutt forlangte kvittering for korrupsjonen. Da Ware og hans etterforskere banket på døren fant han sporenstreks fram kvitteringer – som han hadde gjemt i fryseren – der det gikk fram at han hadde betalt «50% kommisjon». Kvitteringen ble bevis i den påfølgende rettssaken.

Verdensbankens nye president, **Paul Wolfovitz**, har varslet intensivert kamp mot korrupsjon. I Banken ligger det nå rundt 400 uavklarte saker til behandling. FOTO: SCANPIX/REUTERS/PASCAL LAUENER

Kostbar antikorrupsjon. Verdensbanken er kanskje den bistandsgiveren som bruker mest ressurser på korrupsjonsbekjempelse, med et budsjett på 10 millioner dollar (cirka 70 millioner kroner) i året til etterforskning og sanksjoner. Ware mener likevel det fortsatt finnes store hull.

– Det lages miljøanalyser, sosiale analyser, kostnadsanalyser og risikoanalyser før man setter i verk prosjekter. Hvorfor lages det ikke korrupsjonsfareanalyser, spør han, og legger til at bistandsgiverne har mye å lære av hvordan private banker og store selskaper arbeider for å sikre seg mot korrupsjon.

Korrupsjonsetterforskerne har ofte vanskelig for å få de ansvarlige i Verdensbanken til å innse at det er korrupsjon knyttet til deres prosjekter.

– Så lenge bistanden er så utbetalingsdrevet framfor resultatdrevet, vil korrupsjonen fortsette, sier Ware.

Ekte banditter. Det er ikke ufarlig å stille opp som vitner i korrupsjonssakene, som dreier seg om velorganisert internasjonal kriminalitet. For å få informasjon må etterforskerne ta i bruk virkemidler som vitnebeskyttelse, og etter å ha vitnet i flere rettssaker har Ware selv opplevd alvorlige trusler mot seg og sin familie.

Etterforskeren har liten sans for argumentet om at korrupsjon er et kulturelt fenomen. Hans erfaring er at metodene i de store sakene er de samme på tvers av land og regioner.

– Når vi ser på bakgrunnen til de sentrale personene vi avslører, viser det seg dessuten at de ofte har lært kunstene sine i noen av vestens ledende utdanningsinstitusjoner. De er profesjonelle, med utdanning fra steder som Harvard, slår han fast.

Norske ansatte får skjerpet plikt til å si i fra

KORRUPSJON

• ELLEN HOFSVANG

– Det blir tydeligere meldeplikt. Ansattes plikt til å rapportere når de støter på korrupsjon blir skjerpet.

Det sier Jannicke Bain, som leder korrupsjonsarbeidet i Norads avdeling for styresett, og er i gang med en oppdatering av retningslinjene for anti-korrupsjonstiltak i bistanden. Bain varsler også obligatorisk opplæring, slik at alle ansatte skal vite hva korrupsjon er, og hva de skal gjøre når de konfronteres med det.

Norads korrupsjonseksperter opplever at ambassadene kan være tilbakeholdne med å bruke betegnelsen korrupsjon.

– Det er greit å snakke om korrupsjon som generelt fenomen, men i det øyeblikk man knytter det til spesifikke tiltak eller institusjoner anklager man også noen – kanskje kolleger i mottakerlandet – for å være korrupte. Det kan være vanskelig, sier Bain.

Selv om det er behov for oppdatering av retningslinjene understreker Bain at alle avtaler som inngås har spesifikke bestemmelser knyttet til eventuelt mislighold av bistandsmidlene.

– Hvordan vurderer du omfanget av korrupsjon i norsk bistand?

– Vi kjenner ikke omfanget, for vi ser kun det som blir rapportert. Men vi vet at det er omfattende korrupsjonsproblemer i mange av samarbeidsladene, og det er ingen grunn til å tro at dette ikke omfatter bistanden, slår Jannicke Bain fast.

– Lager Norad lister over de som er involvert i korrupsjon, slik Verdensbanken gjør?

– Nei. Det har vært diskutert, men Norad har i dag kun oversikt over saker knyttet til den delen av bistanden vi forvalter, sier Bain. Ingen er dømt for korrupsjon i forbindelse med disse midlene de siste årene.

Dreiningen av bistanden i retning mer budsjett- og sektorstøtte krever nye tilnærminger til korrupsjon, og her er det ulike syn også internt i Norad.

– Jeg er redd de nye bistandsformene kan gi økt korrupsjonsfare, sier Bain. De som arbeider med budsjettstøtten mener dette må løses ved å styrke finansforvaltningen i landene, mens Bain og hennes kolleger som arbeider spesielt med korrupsjon mener det knytter seg store problemer til dette.

– Skal man unngå korrupsjon i slik bistand krever det sterke institusjoner. Men bistandslandene er generelt preget av svak forvaltning, og riksrevisjonen eller tilsvarende institusjoner har lite ressurser, sier Bain.

– Er det for dårlig kontroll i dag?

– Ja jeg mener det er for dårlig kontroll, sier hun.

Bain understreker samtidig at korrupsjon ofte dreier seg om svært vanskelige saker. I likhet med Glenn Ware peker hun på at det kan være svært farlig for de som ønsker å informere om korrupsjon i mottakerlandene:

– En del av disse sakene hører til i avdelingen for skuddsikre vester, sier Jannicke Bain.

> **Det er for dårlig kontroll.**

Jannicke Bain, gruppeleder i Norad.

VERDENSBANKEN OG KORRUPSJON

- Mer enn 330 selskaper og enkeltpersoner er svartelistet av Verdensbanken på grunn av bedrageri og korrupsjon. Navnene offentliggjøres på www.worldbank.org (se projects&operations, procurement).
- Per juni 2005 hadde Verdensbanken anmeldt 31 bedrageri- eller korrupsjonssaker i medlemslandene, med 25 dommer som resultat. 244 saker var under etterforskning, og siden 1999 er hele 2500 anklager om bedrageri eller korrupsjon etterforsket. Rundt 50 bankansatte, både fast ansatte og innleide konsulenter, har fått sparken.
- Bedrageri og korrupsjon etterforskes av «avdelingen for institusjonell integritet» som har 50 ansatte og rapporterer direkte til Verdensbankens president. En egen komité avgjør hvilke sanksjoner som skal iverksettes der korrupsjon avsløres.

Stengte døra for norsk innsyn

KORRUPSJON

I kjølvannet av Dagens Næringslivs oppslag om korrupsjon i FAO i forbindelse med godkjenning av et sprøytemiddel mot gresshopper, varslet Utenriksdepartementet før jul å granske saken. Men FAO mener det ikke finnes noen grunn til å gå dem etter i sømmene.

Aslak Brun, underdirektør i Utenriksdepartementet.

– Vi har redusert programstøtten til FAO fra 40 millioner i 2005, til 35 millioner i 2006. Det er fordi vi mener organisasjonen er topptung og lite åpen, sier underdirektør Aslak Brun i Utenriksdepartementet. Bakgrunnen for kuttet er en generell vurdering av FAO i forbindelse med en gjennomgang av flere multilaterale organisasjoner, ikke den omtalte sprøytemiddelsaken.

– Har dere vurdert å anmelde saken?

– Ja, det har vært vurdert. Men saken ligger ti år tilbake i tid, vi har ikke grunnlag for å hevde at at norske midler har gått til korrupsjon. FAO har innrømmet at en ekspert de benytter har mottatt gaver han ikke burde mottatt. Nå mener vi det er viktigere å se framover, sier Brun.

I et brev til UD imøtegår FAO alle anklagene i Dagens Næringsliv, blant annet antydninger om at det miljøskadelige sprøytemiddelet fipronil havnet på FAOs liste ved hjelp av korrupsjon.

UD er fornøyd med svarene på områdene av spesiell interesse for departementet, men etterspør større åpenhet og klare retningslinjer for kontakten mellom FAO-eksperter og kommersielle interesser.

– Betyr dette at dere ser på denne saken som et enkeltstående tilfelle, ikke som uttrykk for et generelt problem i organisasjonen?

– Vi har flere ganger uten hell forsøkt å få innsyn i den såkalte referansegruppen for plantevernmidler (pesticider), ved å få delta med en observatør i møtene. Før vi får innsyn, er det ikke mulig å si om FAO behandler disse sakene på en skikkelig, sier Brun.

Storsatsing for sykepleiere i Malawi

Kirkens Nødhjelp og seks norske sykepleierhøgskoler vil nå bidra til en storsatsing på opplæring av helsepersonell i det kriserammede og fattige Malawi.

HELSE

• GUNNAR ZACHRISEN

– Helsesystemet i Malawi har kollapset. Det er ikke lenger en krise, men en katastrofe. Å arbeide innenfor denne sektoren i dag er fryktelig krevende, sier Irene Wenaas Holter som leder Kirkens Nødhjelps lokalkontor i landet.

For å motvirke krisa har myndighetene i landet bedt Norge om å bidra med ulike tiltak – utveksling av lærere, faglig rådgivning og utstyr, blant annet demo-laboratorier og datamaskiner. Samtidig ønsker man også norsk finansiering av nye skolebygninger, studentinternat, lærerboliger og pensumlitteratur.

Spisskompetanse. – Helsepersonellkrisa gir seg utslag på mange måter. Blant annet opplever Malawi en akutt mangel på spisskompetanse, forteller Jan H. Olsson fra Høgskolen i Vestfold som er en drivkraft i høgskolesamarbeidet mellom norske og malawiske institusjoner for helseutdanning.

Han viser til at veldig mange leger og sykepleiere de siste årene har reist fra landet eller sluttet i yrket på grunn av dårlig lønn og elendige arbeidsforhold. Og det er de best utdannede som reiser. Samtidig er landet rammet av fattigdom, malaria og hiv/aids. Dette gjør at det har oppstått et skrikende behov for opplæring av mer helsepersonell.

Som et ledd i en kriseplan for å snu den negative trenden har Malawi nå – i samarbeid med viktige bistandsgivere – planer om å doble opptaket av sykepleierstudenter og samtidig heve kvaliteten på utdanningen. For å støtte initiativet har Høgskolen i Vestfold tatt initiativ til et samarbeid mellom seks høgskoler i Norge og ti sykepleierhøgskoler i Malawi, sykepleierforbundene i de to landene og Kirkens Nødhjelp. Fagutvikling, pedagogisk nybrottsarbeid, kompetansebygging, undervisning, infrastruktur og arbeidsmiljø er elementer i dette samarbeidet.

Starter i mars. De første norske helserådgiverne vil reise nedover i mars, og blir der i 8-10 uker, for blant annet å se nærmere på behovet for forbedringer av ramme- og fagplaner i sykepleierutdanningen.

Til sammen seks norske sykepleierhøgskoler – Vestfold, Østfold, Akershus, Diakonhjemmet i Oslo, Telemark og Stord/Haugesund – deltar i samarbeidet med Malawi

Jan H. Olsson, Høgskolen i Vestfold.

Irene Wenaas Holter, Kirkens Nødhjelp.

Programmet har en ramme på 86 millioner kroner fordelt på fem år, og finansieres av den norske staten via ambassaden i Malawi. Norge har fra før av vært en aktiv bidragsyter og dialogpartner overfor et sektorprogram for landets helsesektor og er pekt ut til å være «lead donor» på helsesektoren i Malawi. Denne nye satsingen på sykepleierutdanningen vil være en viktig del av norsk støtte til sektorprogrammet.

Kirkens Nødhjelp har i flere år hatt et samarbeid med organisasjonen Christian Health Association of Malawi, som selv driver både sykehus og sykepleierutdanning. Sykepleierforbundet har på sin side vært involvert i et arbeid for å styrke fagbevegelsens evne til å fremme bedre lønns- og arbeidsvilkår for helsepersonell i landet.

Følg bistandsdebatten på nett!

På våre nettsider www.bistandsaktuelt.no finner du blant annet disse nye innleggene:

Hva vil giverne med Fattigdomsstrategiene?
AV ELI MOEN, NORAD

Har bistands- og nødhjelpsaktører behov for behandling eller økt innsikt og forståelse?
AV ANNE HORGHEIM, FILOSOF

Boikott, boikott, boikott...
AV LIV TØRRES, UTENLANDSSJEF I NORSK FOLKEHJELP

Stykkprisfinansiering virker – hvem taper?
AV KNUT STENBERG, NTNU

Frie media i kamp mot korrupsjon
AV TONE BRATTELI, NORAD

Følg bistandsdebatten i bransjens eget fagblad!

bistandsaktuelt

SUDAN

– Brutale overgrep i Darfur

Norge kritiserer Sudan for manglende vilje til å verne egne sivile

– Det pågår fortsatt brutale overgrep mot sivile i Darfur uten at regjeringen i Sudan gjør sitt for å beskytte befolkningen, sier statssekretær Raymond Johansen i Utenriksdepartementet.

• ELISABETH SALVESEN

Johansen besøkte nylig Darfur-regionen i Sudan for annen gang siden han ble statssekretær og er svært bekymret over situasjonen. I april 2004 ble det inngått en våpenhvile som stadig brytes. Våpenhvilen overvåkes av en fredsbevarende styrke på 7000 soldater som Den afrikanske union (AU) har ansvaret for.

– Jeg var i flyktningleiren Kalma i Darfur der soldatene i den fredsbevarende styrken blant annet følger kvinnene når de skal ut for å sanke ved, fordi man regner med at Janjaweed opererer like i nærheten, sier Raymond Johansen.

Arabiske militsgrupper, kalt Janjaweed, med støtte fra Khartoum-regimet, har de siste tre årene drevet over to millioner mennesker på flukt i Darfur. Trolig er over 200.000 døde.

Det pågår fredsforhandlinger mellom Sudans regjering og opprørsgruppene i Darfur. Forhandlingene ledes av Nigeria som fram til AU-toppmøtet hadde formannsskapet i organisasjonen.

– Det er langt fram. Man må bruke millimeter-mål for å se fremgang i de pågående fredsforhandlingene, sier Johansen.

> **Det vil være en skandale om Sudan får formannskapet i Den afrikanske union før de har ryddet opp i eget hus.**

Raymond Johansen, statssekretær.

Toppmøte i Khartoum. Det er ikke avgjort om AU vil be FN om å overta ansvaret for den fredsbevarende operasjonen i Darfur. Men hvis det skjer og FN sier ja, vil det uansett ta seks til åtte måneder før en slik FN-styrke er på plass og er operativ. En FN-styrke vil dessuten måtte få et sterkere mandat enn AU-styrken har i dag, antakelig under kapittel 6 eller 7 i FN-charteret, med rett til å yte motstand, sier Johansen.

De siste månedene har AU-troppene blitt angrepet av væpnede grupper i Darfur.

Ønsket formansskapet. Sudan ønsket å overta formannsskapet i AU, men flere afrikanske land gikk imot det på toppmøtet både på grunn av menneskerettighetsbrudd og fordi Sudan «er en del av problemet» i regionen. Men AU-landene kom fram til et kompromiss om at Kongo skal ha formannskapet nå og etterfølges av Sudan i 2007.

– Det vil være en skandale hvis de får formannsskapet i AU før de har ryddet opp i eget hus og klarer å beskytte sin egen befolkning mot overgrep, sier Johansen.

USA mener at Sudan er ansvarlig for folkemord i Darfur, og en FN-kommisjon har bedt Den internasjonale straffedomstolen (ICC) undersøke om det er blitt begått krigsforbrytelser i Darfur.

Viktig kommisjon. Samtidig som diskusjonene går om Darfur, leder den norske utsendingen, ambassadør Tom Vraalsen, kommisjonen som skal overvåke og evaluere gjennomføringen av fredsavtalen mellom Nord- og Sør-Sudan. I januar var det ett år siden fredsavtalen i sør mellom Sudans regjering og SPLM (Sudan People's Liberation Movement) ble undertegnet.

Kommisjonen skal ha en pådriverrolle og samarbeide tett med partene. De har forpliktet seg til å fremme fredsavtalen og til å gjøre enhet attraktivt for det sudanske folk. Den norskledede Kommisjonen skal også evaluere hvorvidt det internasjonale samfunn følger opp sine løfter og forpliktelser.

– Kommisjonen vil være i full virksomhet i løpet av et par uker nå og får en meget viktig funksjon, forteller Johansen.

Han er bekymret for om den nye fellesregjeringen i Khartoum virkelig fungerer som én felles regjering. Og han er svært bekymret for kapasiteten til regjeringen i Sør; om de klarer å håndtere returprosessen av flyktninger, å skape nye arbeidsplasser, bygge skoler og helsestasjoner.

Etiopia trakasserer opposisjonen – Norge er bekymret

Vestlige givere har frosset budsjettstøtten til Etiopia og forsøker å finne alternative bistandskanaler på grunn av myndighetenes hardhendte behandling av opposisjonen etter valget i mai.

AFRIKAS HORN

• ELISABETH SALVESEN

Norge gir ikke budsjettstøtte til Etiopia og har lenge prioritert støtte til frivillige organisasjoner og tiltak for å fremme menneskerettighetene. Vi er bekymret over den politiske utviklingen og rapporter om brudd på menneskerettighetene. Vi har tatt situasjonen opp med myndighetene en rekke ganger, nå sist på AU-møtet i Khartoum, sier statssekretær Raymond Johansen i Utenriksdepartementet.

Rettssaken trekker ut. Tiltalene mot opposisjonspolitikere som ble valgt ved parlamentsvalget i Etiopia i mai er svært alvorlige. Blant tiltalepunktene er høyforræderi, oppfordring til vold, planer om å styrte regjeringen samt planlagt folkemord. Også flere kjente samfunnskritikere, redaktører og journalister er tiltalt.

Det er utstedt arrestordre på 131 opposisjonelle, deriblant den nyvalgte borgermesteren i Addis Abeba, CUD-politikeren Berhanu Nega. 85 av dem ble fremstilt for retten i begynnelsen av januar. Resten av de 131 er ennå ikke arrestert, noen er gått i dekning og andre er i utlandet. Fangene møtte uten advokat, de fikk ikke anledning til å forsvare seg selv, ingen fikk kausjon og deretter ble de videre rettsforhandlingene utsatt til 23. februar.

Vold og trakassering. Samtidig fortsetter arrestasjonene og overgrep mot alle som mistenkes for å støtte opposisjonen rundt om i landet. Menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch og andre som nylig har besøkt regionene Oromia, Amhara og Wollega rapporterer om trusler og at politiet kommer hjem til folk om natten og slår dem helseløse. Det foretas også mange vilkårlige arrestasjoner av mistenkte opposisjonelle og menneskerettsaktivister.

Den nyvalgte ordføreren i Addis Abeba, **Berhanu Nega** fra opposisjonspartiet CUD, viser seierstegnet utenfor rettssalen i desember 2005. FOTO: SCANPIX/AFP/PETER DELARUE

– Det råder frykt og uro. Mange steder har det vært uroligheter ved høyskoler og i både videregående skoler og ungdomsskoler, forteller en vestlig kilde.

– Enkelte steder har også volden vært rettet mot myndighetene som for eksempel når kebelle-ledere som støtter den sittende EPRDF-regjeringen har fått sine hjem brent ned.

Fastlåst grensekonflikt. I etterkant av valget i Etiopia økte også spenningen mellom Etiopia og Eritrea. Både før og etter krigen mellom de to landene fra 1997 til 2000 har de vært uenige om hvor grensen mellom dem skal gå.

Den siste tiden har USA prøvd å legge sterkere press på begge parter for å få løst grensekonflikten som man frykter kan føre til en ny krig. I slutten av januar besøkte en amerikansk delegasjon, ledet av statssekretær Jendayi Frazer, Etiopia i forbindelse med AU-toppmøtet i Khartoum. Derimot fikk hun ingen møter med myndighetene i Eritrea.

– Det anspente forholdet mellom Etiopia og Eritrea virker svært fastlåst. Begge parter står hardt på sine krav, men jeg tror likevel ikke faren for krig er umiddelbart overhengende for øyeblikket, sier Raymond Johansen.

REST: – Opposisjonen ville lure til seg makten

> **Vi er bekymret over den politiske utviklingen.**
>
> **Raymond Johansen**, statssekretær i Utenriksdepartementet.

• ELISABETH SALVESEN

– Deler av den etiopiske opposisjonen hadde en skjult agenda med valget, sier Teklewoini Assefa som er direktør for organisasjonen REST – Utviklingsfondets mangeårige partner i Etiopia.

– Hvis de hadde vunnet, ville de sagt at det var et fritt og rettferdig valg. Men fordi de ikke fikk flertall og regjeringsmakt, valgte de heller å avvise valget og ville ta makten ved udemokratiske midler. Det kunne ikke Etiopias regjering akseptere, sier han.

Relief Society of Tigray (REST) er den største hjelpeorganisasjonen i Tigray. Den har tette bånd til partiet TPLF, selv om den i dag er en uavhengig organisasjon.

Teklewoini var nylig i Norge for å ha samtaler om hjelpearbeidet med sine norske samarbeidspartnere, blant andre Utviklingsfondet og norske myndigheter.

– Om lag 1,4 millioner mennesker i Tigray er til enhver tid avhengig av matvarehjelp. REST forsøker nå å bidra blant annet ved å øke produktiviteten i jordbruket og støtte prosjekter som gir befolkningen flere inntektskilder. forteller Teklewoini.

Utviklingsfondet karakteriserer REST som en «dyktig og langvarig partner av Utviklingsfondet» som gjør et livsviktig arbeid for hundretusener på landsbygda i Tigray.

– Vi har ingen konkrete indikasjoner på at båndene til regimet er problematisk i forhold til arbeidet REST gjør, sier Frederik Fredriksen, prosjektkoordinator for Etiopia i Utviklingsfondet.

En oljeplattform pryder pengesedlene i Afrikas største oljenasjon, Nigeria. Landet tjener store penger på oljen, men fordelingen av rikdommen er svært skjev og mye forsvinner i korrupsjon. FOTO: FREDRIK NEUMANN

Oljepenger til besvær

Hvorfor har oljerike utviklingsland så fattige innbyggere?

For de fleste fattige land er oljeressurser paradoksalt nok en forbannelse. Nå øker Norge satsningen på oljesamarbeid. De neste fem årene skal minst 450 millioner norske kroner brukes på oljebistand.

OLJE

• SYNNØVE ASPELUND

Historiens lærdom har vært trist, men tydelig: Fattige land med store og verdifulle naturressurser klarer seg dårligere enn fattige land med *små* naturressurser. Det gjelder både i forhold til økonomisk vekst og i levekårsundersøkelser.

Oljerike land som Angola og Nigeria ligger for eksempel under gjennomsnittet for afrikanske land på FNs Human Development Index. Olje har dessuten vært årsak til – og holdt liv i – mange kriger. I teorien burde en oljesmurt økonomi bidra til mindre fattigdom og konflikt, men i praksis skjer det motsatte.

Ensidig fokus. For å forklare den svake veksten i oljerike land, bruker forskerne ofte begrepet «nederlandsk syke». Da Nederland fant gass på 1960-tallet, gikk det sterke fokuset på gassen hardt utover andre deler av økonomien. Det samme skjer i mange fattige land som oppdager olje – plutselige, store eksportinntekter fra oljen gjør at utviklingen av andre sektorer, som landbruk og fiske, blir nedprioritert.

Oljeselskapet Exxon Mobil henter ut mye olje fra området rundt fiskerlandsbyen Okoritak i Nigeria, uten at det har ført til noen bedring i innbyggernes levekår. FOTO: FREDRIK NEUMANN

> **Norsk oljebistand skal økes til 90 millioner kroner per år.**

Korrupsjon og vanstyre. Olje og korrupsjon er et skjebnesvangert, men vanlig, tospann. Oljen gir raske penger – som har en tendens til å forsvinne i en liten elites lommer. Kombinert med svake institusjoner – og liten motivasjon for å bygge slike – er kontrollen over oljepengene liten. Flere globale mottiltak er imidlertid i gang – blant de viktigste er EITI (Extractive Industries Transparency Initiative), som jobber for mer åpenhet rundt myndighetenes inntekter, og «Publish What You Pay»-kampanjen, som krever at oljeselskapene offentliggjør hva de betaler til myndighetene i landene de er i.

Økt norsk satsing. Også Norge trapper opp innsatsen for å bistå fattige land som ønsker å forvalte oljerikdommen best mulig. Under «Olje for utvikling»-programmet, som ble lansert av Bondevik-regjeringen i september i fjor, samarbeider Norad, Utenriksdepartementet, Olje- og Energidepartementet, Finansdepartementet, samt oljefagmiljøene og oljebransjen. Tanken er å bruke erfaringene Norge har som oljenasjon i samarbeidet med oljeland i Sør. De neste fem årene skal oljebistanden mer enn fordobles – fra et snitt på 40 millioner kroner til 90 millioner kroner årlig. I tillegg har Norad nylig opprettet tre nye stillinger og flere midlertidige engasjement tilknyttet «Olje for utvikling». Samarbeid om oljebistand med Verdensbanken og den amerikanske statens bistandsorganisasjon USAID er også på trappene.

Attraktiv Afrika-olje. I en terrortruet verden som tørster etter mer energi, er jakten på alternative oljekilder til det urolige Midtøsten godt i gang. Stadig flere vender blikket mot Afrika. USA får allerede dekket 15 prosent av sitt oljebehov fra Nigeria – og vil sannsynligvis få 25 prosent herfra i løpet av det neste tiåret.

Bistandsaktuelt har besøkt Nigeria, Afrikas viktigste oljenasjon. Til tross for enorme oljeinntekter forblir det store flertallet like fattige. Vi har også vært i Nigerias lille naboland São Tomé, som står ved starten av det mange håper kan bli et annerledes oljeeventyr.

TEMA: OLJE s. 13-17 >>>

Oljen smører folkets aggresjon

Skjev fordeling gir økte konflikter i oljerike Nigeria – sabotasje, kidnappinger og vold

NIGER-DELTAET (b-a): 50 år etter at Nigeria fant sin første olje, fremstår landet som skrekkeksemplet på hvor galt det kan gå når store oljeressurser skal forvaltes. I Niger-deltaet er konflikter, sinne og miljøødeleggelser det synligste tegnet på oljerikdommen.

• I NIGERIA:
SYNNØVE ASPELUND (TEKST)
FREDRIK NAUMANN (FOTO)

NIGERIA

– Hvordan ville du likt å ha utlendinger som kom og stjal all rikdommen du bokstavelig talt sover på, hæ?

Robert Samuel tramper foten hardt i bakken.

– Under jorda vår her er det haugevis av penger, ikke sant, men tror du vi ser noe til det? Jeg har ikke ord for hvor møkk lei jeg er av at andre blir rike, mens vi sitter igjen her som fattigfolk uten arbeid.

Han er ikke alene om å være sint, ungdomslederen i landsbyen Itakabasi øst i Niger-deltaet. Frustrasjonen over folks manglende del i oljerikdommen har gjort deltaet til et konstant ulmende konfliktområde. Jevnlig skjer det sabotasje mot oljeinstallasjoner, kidnapping av oljearbeidere og blodige sammenstøt mellom lokalbefolkning og hardhendte militærstyrker. Nylig ble et Shell-anlegg angrepet av en militant gruppe fra Ijaw-folket, som ønsker at oljeselskapene skal pakke sammen og dra for godt. 13 regjeringssoldater ble drept, fire vestlige oljearbeidere kidnappet, 330 Shell-ansatte evakuert – og som en direkte konsekvens dalte Nigerias oljeproduksjon med 10 prosent. Ifølge Robert Samuel vil omverdenen se mer av dette framover.

– Hver dag tar oljeselskapene en del av framtiden vår, men min generasjon har ikke tålmodighet lenger. Vi blir bare sintere og sintere, sier han.

I Nigeria går store ressurser opp i røyk, gjennom såkalt fakling av gass som blir til overs i oljeproduksjonen. Faklingen er et betydelig miljøproblem, og myndighetene har sagt at all fakling skal stanses innen 2008.

Fisken dør. 93 prosent av all oljen i Nigeria kommer fra Niger-deltaet, som strekker seg langs kysten sørøst i landet. Men folk flest i dette oljerike området har sett lite eller ingenting til inntektene fra oljevirksomheten. I den lille fiskebosetningen Okoritak var forventningene skyhøye på 1970-tallet da oljeselskapet Mobil (i dag ExxonMobil) bygde en oljebrønn der. Men den er enda ikke tatt i bruk, og står der midt mellom landsbyhusene som en stusselig påminnelse om mulighetene det ikke ble noe av.

– Det eneste oljen har gitt oss er forurenset luft og ødelagt fiskevann. Vi lever av fisk, men stadig vekk sprekker oljerørledninger og skaper masse oljesøl i vannet. At fiskenettene våre blir ødelagt er en ting, det verste er jo at fisken dør. Hva skal vi spise hver gang vannet blir så forurenset, spør landsbyhøvdingen Ukwoe Kpo.

– Folk blir syke og opp gjennom årene har flere her i landsbyen dødd som følge av dårlig fisk og urent drikkevann. Vi har verken medisiner eller annet å hjelpe oss med når vi blir syke.

Han peker på et av bølgeblikktakene. Det er hullete, rustent og i ferd med å falle sammen.

– Før holdt et sånt tak lenge, nå blir det tynt og ødelagt med en gang på grunn av den møkkete lufta her.

> **Jeg er møkk lei av at andre blir rike av oljen, mens vi sitter igjen her som fattigfolk uten arbeid.**

Robert Samuel, fisker og ungdomsleder.

Urettferdig at noen får. Ukwoe hever røsten for å overdøve helikopteret som brummer over landsbyen. Helikopteret frakter oljearbeidere inn og ut av ExxonMobils anlegg på andre siden av elva. De ansatte bor på et inngjerdet og strengt bevoktet område noen få kilometer unna, men av sikkerhetshensyn slipper de å ta landeveien for å komme seg på jobb.

Innbyggerne i Okoritak er ikke fornøyde med det som skjer på den andre siden av elva, som bare er en kjapp båttur unna. Ikke bare fordi ExxonMobil holder til der – misnøyen er også rettet mot landsbyen som er oljeselskapets nærmeste nabo, som har fått både strøm, vann, skole og helsetjenester. Alt som en slags kompensasjon fra ExxonMobil. Alle større oljeselskap driver i dag ulike «landsbyutviklingsprosjekter» – og heldig er det lokalsamfunnet som trekker «vinnerloddet» og får støtte til infrastruktur, miljø, utdanning og helse.

– Om kvelden ser vi lys på den andre siden, mens vi selv sitter i bekmørket. De er jo våre naboer, men likevel føles det urettferdig at de får så mye, mens vi ikke får noe, sier fiskeren Oliver Friday.

Lite myndighetskritikk. I tillegg til krav om mer økonomisk støtte til landsbyene, er det et sterkt ønske at oljeselskapene skal ansette flere lokale. For selv om aggresjonen mot oljeselskapene er stor rundt om i Niger-deltaet, representerer de en vei ut av fattigdommen, og jobb i den forhatte oljebransjen står høyest på ønskelisten for svært mange.

Men hvorfor rettes alt sinne og alle krav mot oljeindustrien, og ikke mot landets egne myndigheter?

– Myndighetene har vært veldig lite tilgjengelige for folk, spesielt i Niger-deltaet. Vi blir en slags erstatter, og en skyteskive, fordi vi faktisk er til stede og er synlige der folk bor, sier Shells kommunikasjonssjef Don S. Boham.

Shell er det største internasjonale oljeselskapet i Nigeria, og ofte snakker folk om Shell selv om de mener et annet selskap. Shells rulleblad i Nigeria er ikke spesielt pent, med koblingen til henrettelsen av forfatteren og menneskerettighetsforkjemperen Ken Saro-Wiwa i 1995 som det symbolske bunnpunktet.

Brutalt politi. Likevel mener Boham at mer av kritikken i dag bør rettes mot myndighetene:

– Det er jo myndighetene som har hovedansvaret for infrastruktur og den sosial utviklingen, vi er bare et tillegg. Store oljeinntekter fyller statskassa, og folk bør stille myndighetene mer til ansvar for disse pengene.

At folk retter kritikken mot oljeselskapene skyldes ikke bare at de er mest synlige – misnøye og protester mot staten har vanligvis blitt slått hardt ned på av politi og militærstyrker, som ikke akkurat er kjent for å behandle folk med silkehansker. «Klager du til myndighetene, risikerer du å bli skutt – klager du til oljeselskapet, risikerer du å få et nytt skolebygg», lyder en forklaring. Andre mener tvert imot at politiet er oljeselskapenes beste venn, og peker på at mange liv er gått tapt nettopp når oljeselskapene har bedt om politibeskyttelse.

«Dream Team» vil ha reformer. De politiske myndighetene i hovedstaden Abuja er ikke helt avsondret fra det som skjer i deltaet. Ifølge loven fra 1999 skal 13 prosent av oljeinntektene føres tilbake til de oljerike delstatene i Niger-deltaet der oljen hentes ut. I et land som stadig havner nær jumboplass på lister over de mest korrupte land i verden, er imidlertid tilliten liten til at pengene kommer dit de skal. Og store deler forsvinner på veien – i store og små lommer i Abuja, til sveitsiske bankkonti, til «småkonger» på regionalt og lokalt myndighetsnivå.

Som et av flere tiltak for å bekjempe korrupsjon har myndighetene begynt å offentliggjøre de månedlige pengeoverføringene til delstatene, blant annet i landets aviser. For rundt president Olusegun Obasanjo sitter en gjeng hardt arbeidende kvinner og menn, det såkalte «Dream Team», som forlanger å bli trodd på at de gjør alt de kan for å bekjempe den giftige korrupsjonsslangen.

– Jeg har forpliktet meg til en evig kamp mot korrupsjon, sier en av dem, Nuhu Ribadu. Han er landets fremste korrupsjonsjeger og sjef for Nigerias «Økokrim», Economic and Financial Crimes Commission, som ble startet i 2003.

– Nigeria har lidd under dårlig styre og misbruk av makt. Vårt rykte internasjonalt er ødelagt. Men i løpet av de siste to-tre årene har vi slått fast at ingen er over loven; vi har 350 korrupsjonssaker gående, 12-13 delstatsguvernører er under etterforskning, og vi har blant annet dømt den øverste politisjefen for å ha holdt unna flere titalls millioner amerikanske dollar, sier den stillfarende korrupsjonsjegeren, som alltid omgir seg med seks-sju livvakter.

Illegal tapping av olje. Kriminelle utslag av oljeproduksjonen i Nigeria er ikke bare knyttet til korrupsjon. Tyveri av olje, såkalt «bunkring», er utbredt. Anslagsvis stjeles det et sted mellom 20 og 36 millioner fat olje i året i Nigeria. Ifølge Shell er det dobbelt så mye penger i den illegale oljetappingen i Nigeria som i den samlede narkotikatrafikken i Sør-Amerika.

Fra helikopter er vi vitne til hvordan «bunkringen» foregår i Niger-deltaet. Etter å ha fløyet over en vakker vev av små og store elver, omkranset av mangroveskog, små bosetninger og en gedigen gassinstallasjon som tilhører Shell, peiler piloten inn på et område der båter tapper olje fra Shells oljerørledninger. Halvveis gjemt under store trær ligger båtene i ro mens noen titalls tanker fylles opp. Deretter settes kursen mot havet utenfor Nigeria, der oljen selges til større tankskip, som blant annet drar til Europa. Ryktene går om illegale raffinerier, men oljen i Nigeria er av det lette slaget som ikke trenger mye raffinering – og som dermed er lettere å få solgt på det svarte markedet.

På Shells oljeterminal Bonny, der den stjålne oljen *skulle* ha kommet inn og blitt eksportert videre, har terminalsjef Osasona Sazy følgende forklaring på hvorfor «bunkring» kan skje i så stort omfang:

– Deltaet er et svært vanskelig tilgjengelig terreng. Det er umulig for oss å sikre alle rørledningene våre i hele dette komplekse sumpområdet mot tyveri. Dessuten er det kystvakten, ikke vi, som har myndighet til å arrestere tyvene, sier han, og mer enn antyder at det kanskje ikke alltid er i myndighetenes interesse å ta tyvene. Han tror det er lokalkjente som tapper oljen, men at det er «større fisker der ute» som virkelig tjener de svarte pengene. Men helt sikker er han ikke:

– Mye av det som skjer med oljen her i Niger-deltaet er litt uoversiktlig og ullent.

I Niger-deltaet ligger små fiskebosetninger som denne nær store gass- og oljeinstallasjoner (i bakgrunnen). Oljesøl og forurenset vann ødelegger fiskernes livsgrunnlag.

Tyveri av olje fra rørledningene i Niger-deltaet er utbredt. Godt hjulpet av tett skog og med kjennskap til den kronglete delta-geografien, tapper båtmannskapet olje som selges videre på det svarte markedet.

Høvding **Ukwoe Kpo** er frustrert over at de ikke får del i oljerikdommen. – Det eneste oljen har gitt oss er forurenset luft og ødelagt fiskevann, sier han.

NIGERIA:

- Cirka 130 millioner innbyggere, 70 % lever på under 1 dollar dagen.
- Afrikas største oljeprodusent
- Verdens 8. største oljeeksportør, oljen står for 98 % av landets eksport.
- Det meste av oljen hentes fra land (on-shore) i Niger-deltaet, men offshore-virksomhet, samt gassproduksjon, vil øke framover.
- Har 55 % av oljereservene og de største gassreservene i Vest-Afrika.
- Rangert som et av verdens mest korrupte land av Transparency International (nest verst i 2003, 6. verst i 2005).
- Rundt 1000 mennesker dør årlig som følge av konflikter i Niger-deltaet.
- Norsk bistand fra 2001 (rundt 30 millioner kroner per år), med fokus på olje, menneskerettigheter og styresett.

Statoil-nei til Niger-deltaet

At Statoil konsentrerer seg om offshore-virksomhet i Nigeria, skyldes ikke bare at det er det selskapet kan best. Også sikkerheten spiller en rolle:

– Fordi vi satser offshore, har vi et mer stabilt sikkerhetsnivå, i motsetning til andre oljeselskaper som må forholde seg til konfliktene i Niger-deltaet, sier Statoils sjef i Nigeria, Christine Holst.

Statoil har vært 13 år i Nigeria, men har ennå ikke tjent en eneste krone.

– I oljeindustrien letes det etter olje hvis sjansen for å finne noe er 20 prosent. Prøveboring er et sjansespill og det dreier seg om langtidsforventninger, sier Holst.

Hun innrømmer at Statoil ikke har hatt den suksessen i Nigeria som selskapet hadde håpet på, men regner med at pengene vil begynne å rulle inn i 2008 fra det Chevron-opererte Agbami-feltet, der Statoil eier 20 prosent.

Lite lokal verdiskapning

Av alle oljemilliardene som knyttes til oljesektoren i Nigeria, brukes bare fem prosent på nigerianske varer og tjenester.

– Hvorfor bruker oljeselskapene amerikansk catering når vi har god biff her i landet? spør Moses Kragha, som er norske INTSOKs lokale rådgiver i Lagos. INTSOK er en stiftelse som ble etablert av norske myndigheter og oljeindustrien i 1997.

I samarbeid med Norad og SNF (Samfunns- og Næringslivsforskning) i Bergen har INTSOK jobbet med denne problematikken i Nigeria, og spørsmålet om å øke andelen lokal verdiskapning («local content») står nå høyt på myndighetenes agenda. Målet er en økning fra fem til 45 prosent i 2006, og deretter 70 prosent i 2010.

São Tomé – endelig et oljeeventyr til folkets beste?

Norske oljerådgivere skal gi øystaten gode råd om oljefag og pengeforvaltning

SÃO TOMÉ (b-a): Den knøttlille øystaten São Tomé og Príncipe i Guinea-bukta kan sitte på store oljereserver og drømmer om å bli «Afrikas Kuwait». Men ønsket om å skape en bedre fordeling av oljerikdommen enn nabolandene er allerede truet av korrupsjon, politiske intriger – og «storebror» Nigeria.

• PÅ SÃO TOMÉ:
SYNNØVE ASPELUND (TEKST OG FOTO)

OLJE

Utgangspunktet må fortone seg som enhver statsleders ønskedrøm: 165.000 fredelige innbyggere på en vakker øy med fruktbart, tropisk klima, rike fiskeressurser, strender og palmer, fritt for etniske eller religiøse konflikter – og omkranset av et oljerikt Atlanterhav som kan gjøre den statlige pengesekken mer enn stappfull. Finnes det ett land i Afrika som har forutsetningene for å lykkes med «det sorte gullet» må det være São Tomé, nikker entusiastene på øya.

– Vi har et oppriktig ønske om å la oljepengene komme hele befolkningen til gode, og unngå de verste feilene som andre oljeproduserende land i Afrika har begått, sier Carlos Neves, visepresident i parlamentet og leder for parlamentets oljekomité.

Ikke klare for rikdom. Forventningene til et nært forestående oljeeventyr er skyhøye, selv om det foreløpig ikke er hentet ut en eneste oljedråpe fra den delen av havet som tilhører øya. Og selv om seismiske undersøkelser indikerer at Sáo Tomé har olje, gjenstår det å finne ut hvor store reservene er.

Nå i januar startet det amerikanske oljeselskapet Chevron Texaco de første oljeboringene i et havområde som São Tomé deler med Nigeria, og i løpet av et par måneder vil det bli klart om det finnes olje. Deretter vil det ta fire-fem år å kartlegge hele området og bygge de nødvendige installasjonene. São Tomé kan ikke regne med å få inntekter fra en kommersiell oljeproduksjon her før i 2012.

Men en solid forsmak på oljeeventyret kom i fjor, da Chevron Texaco betalte 49 millioner amerikanske dollar i signaturbonus til São Tomé. Småpenger for Chevron, som bruker 1 million amerikanske dollar per dag bare på drift av boreriggen. For et fattig, lite land, der bistand utgjør 90 prosent av statsbudsjettet, er signaturbonusen derimot store penger. Men bekymringsrynkene blir dype når Carlos Neves snakker om hvordan oljerikdommen skal forvaltes:

– Landet vårt er ikke klart for å ta imot store pengesummer, vi har ikke rukket å bygge institusjoner som er sterke nok. Dessuten er jeg redd folk har urealistiske tanker om hva oljen kan gjøre for dem.

– To ulike verdener. Kanskje burde han være mer bekymret for hva folk tenker om politikerne. I byens markedshall, ti minutters rusletur fra Parlamentet, rister folk lattermildt på hodet når de snakker om dem som styrer øystaten. «Vi venter på oljen, men har ingen tillit til at politikerne vil dele med oss, vi lever i helt ulike verdener», lyder gjennomgangstonen.

– Se på alle de fine bilene og husene som har dukket opp her den siste tiden, hvem eier dem, tror du? Pengene har sikkert begynt å komme, men de går ikke akkurat til opprusting av veier, skoler og sykehus, sier Josefa Nazare, som selger lime og bananer. Salget går tregt.

– Folk har ikke penger, vi selger nesten ingenting, sukker hun.

Utenfor markedshallen står flere titalls gule taxier på rekke og rad. Heller ikke denne forretningsdriften er særlig inntektsbringende.

– Nå som oljeprisen er så høy blir bensinen dyrere, og det blir enda mindre lønnsomt å kjøre taxi. Om São Tomé får olje, tror jeg ikke det vil endre noe for folk flest. Regjeringen kommer til å stjele det meste, sier taxisjåfør Manuel Costa.

Avstanden mellom folket og den politiske eliten er enorm. Men også innad i toppsjiktet er intrigene og skandalene mange – rundt tjue korrupsjonssaker er under etterforskning. Blant de ferskeste er en sak der presidenten og utenriksministeren skal ha gjemt unna bistandspenger gitt av Marokko og brukt disse slik det passet dem, uten at resten av regjeringen visste noe. Eliten sies å bestå av rundt hundre personer som sirkulerer i alle de viktige posisjonene på øya – og dette er de samme menneskene som har sittet ved makten siden portugiserne pakket sammen og forlot São Tomé i løpet av noen dager i 1975.

Enighet om oljelov. Men på ett område har den politiske ledelsen kommet fram til bred enighet – om oljen. Med hjelp fra blant annet Columbia University i USA og den amerikanske økonomen Jeffrey Sachs (nå FNs spesialrådgiver for Tusenårsmålene) har landet laget en restriktiv oljelov, som i teorien skal sørge for en god forvaltning av oljepengene. Maksimalt 20 prosent av oljeinntektene skal brukes, resten skal godgjøre seg i et såkalt «permanent fond» (oljefond) i den amerikanske sentralbanken Federal Reserve.

– Ingen enkeltperson skal kunne gå i banken og ta ut penger. Først må nasjonalforsamlingen godkjenne uttak, deretter må både presidenten, statsministeren, sentralbanksjefen og finansministeren skrive under, sier Luis Prazeres, sjef for National Petroleum Agency, som er São Tomés «oljedirektorat».

I tillegg er São Tomé i ferd med å bygge opp et offentlig informasjonskontor, hvor all informasjon knyttet til oljebransjen skal samles og være tilgjengelig for alle.

– Vår største utfordring er å få til åpenhet og en god styring av oljepengene. Hvis vi klarer å gjøre det på rett måte, kan oljen hjelpe oss å redusere fattigdommen, sier Prazeres.

Business med Nigeria. Iveren etter å gjøre ting på rett måte blir utfordret i møtet med Nigeria. Fordi de to landene ikke ble enige om hvor grensene i havet skulle gå, opprettet de en felles sone – Joint Development Zone – med felles administrasjon. São Tomé har 40 prosent og Nigeria 60 prosent av rettighetene i dette området. I den andre lisensrunden ble mange av «kjøreregelene» for tildeling brutt, og mange mener São Tomé ble fullstendig overkjørt av Nigeria.

Riksadvokaten på São Tomé har skrevet en fyldig rapport om lisensrunden, som blant annet peker på at mange av selskapene som fikk lisens ikke har de nødvendige faglige og økonomiske forutsetningene for å drive oljeviriksomhet. Flere av disse har tette bånd til nigerianske politikere, og ryktene om korrupsjon florerer. Siden disse selskapene er uerfarne innen olje, og ennå ikke har betalt signaturbonusene slik de er forpliktet til, tror mange at de bare er ute etter å tjene raske penger: Hvis Chevron finner olje, vil disse små, uprofesjonelle selskapene selge lisensene videre.

– Det er små, uerfarne selskap og det ble begått mange tekniske feil i lisensrunden, sier Luis Prazeres, som likevel bedyrer at forholdet til Nigeria er godt.

Utdanning i høysetet. Frykt for å «bli spist opp» av større naboland og utenlandske oljeselskaper legger noen mørke skyer over oljedrømmen. Utdanning er det viktigste mottiltaket, mener UNDPs stedlige representant, Malika Akrouf:

– Utdanning vil ikke bare gi flere kvalifiserte arbeidstakere og en bedre styring av landet, det vil også bidra til å gi folk en sterkere nasjonalfølelse. 500 års slavehistorie gjør sitt til at folk fortsatt mangler følelsen av at «dette er mitt land, ikke Portugal», sier hun.

Og lysten til å lære er stor. Klokken 22 om kvelden er det lite som skjer i São Tomé – med ett unntak; den fredelige stemningen som hersker i dag, at noen få blir rike, med sosial uro og konflikt som resultat.

– Ikke det at jeg kan så mye om olje, men det virker som om den gjør folk ganske grådige.

Øystaten Saõ Tomé og Príncipe er rik på fiskeressurser, men å bygge ut en fiskeindustri går tregt så lenge landet venter på oljen.

– Om São Tomé får olje, tror jeg ikke det vil endre noe for folk flest. Regjeringen kommer til å stjele det meste, sier taxisjåfør **Manuel Costa**.

Josefa Nazare (t.v.) selger lime og bananer i markedshallen, men folk flest på øya har lite penger og salget går tregt.

ALLE FOTO: SYNNØVE ASPELUND

> **Vi har et oppriktig ønske om å la oljepengene komme hele befolkningen til gode.**
>
> **Carlos Neves**, visepresident i parlamentet og leder for parlamentets oljekomité.

SÃO TOMÉ OG PRÍNCIPE:

- Demokratisk republikk bestående av de to øyene São Tomé og Príncipe.
- Ligger i Guinea-bukta i Vest-Afrika, 300 km fra kontinentet.
- Portugisisk koloni fram til 1975, deretter marxistisk styre med tette bånd til kommunistiske land som Cuba, Kina og Sovjet fram til begynnelsen av 1990-tallet.
- Produserer og eksporter kakao og kaffe, ellers importeres det meste.
- Blant verdens fattigste (54 % lever under fattigdomsgrensen) og mest gjeldstyngede land (300 millioner amerikanske dollar).

«OLJE FOR UTVIKLING»

- 50 millioner kroner ekstra i oljebistand hvert år i fem år fra 2006.
- Bruke norske oljeerfaringer og fagmiljøer for å bistå land i Sør med forvaltning av oljeressurser
- Fokus på godt styresett, antikorrupsjon og miljø.
- Samarbeid mellom Norad, Utenriksdepartementet, Olje- og Energidepartementet, Miljødepartementet og Finansdepartementet.

HVOR GÅR NORSK OLJEBISTAND?

- Afrika (56%): Nigeria, Angola, Sør-Afrika, Mosambik, Tanzania.
- Asia (26%): Bangladesh, Øst-Timor, Vietnam, Indonesia, Laos, Sri Lanka, Kambodsja, Filippinene, Irak.
- Latin-Amerika (2%).
- Global støtte (16%): EITI (Extractive Industries Transparency Initiative), Gas Flaring Initiative, Extractive Industries Review.

(Basert på Norad-tall 1994-2004)

- I tillegg vurderes nå disse landene som nye mottakere: São Tomé og Príncipe, Sudan, Mauretania, Kenya, Gambia, Ghana, Mali, Zambia, Bolivia, Pakistan, Vietnam.

Norsk oljebistand i startgropa

• SYNNØVE ASPELUND

I juli 2005 fikk Norge spørsmål fra myndighetene i São Tomé om det var mulig å få noen råd og tips om hvordan et lite land kan forvalte en stor oljeformue til beste for befolkningen.

Etter det har det vært noen delegasjonsbesøk i begge retninger, blant annet et seminar om god forvaltning og antikorrupsjonsarbeid i São Tomé i oktober. Et utvidet samarbeid skal vurderes i nærmeste framtid, som en del av det norske programmet «Olje for utvikling».

– Norge er et av de mest transparente landene når det gjelder olje, og vi ønsker å se på de norske erfaringene med fordeling av oljerikdommen. Vi trenger å styrke vår kapasitet og kunnskap, både når det gjelder forvaltning av penger og når det gjelder det mer fagtekniske, sier Luis Prazeres, sjef for São Tomés «oljedirektorat» og sentral i kontakten med Norge.

> **Vi ønsker å se på de norske erfaringene med fordeling av oljerikdommen.**
>
> **Luis Prazeres**, sjef for São Tomés «oljedirektorat»

SÃO TOMÉ OG PRÍNCIPE OG NIGERIA

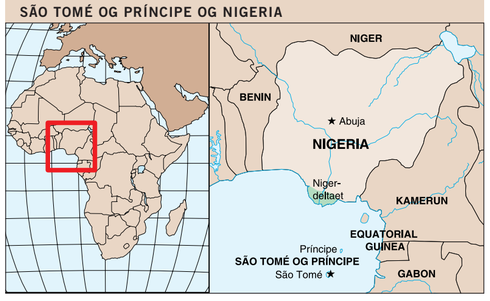

Øst-Timor skryter av norsk bistand

• PÅ ØST-TIMOR: JON BECH

– Samarbeidet med Norge har tilført Øst-Timor både kunnskaper og erfaringer, sier president Xanana Guzmao til Bistandsaktuelt, i forbindelse med undertegningen av en ny bistandsavtale mellom Øst-Timor og Norge for perioden 2005-2008.

Presidenten mener det i mange år fremover vil være behov for fortsatt samarbeid og faglig bistand, både teknisk og juridisk, før landet kan stå på egne ben.

– Det vil ta tid å omforme Øst-Timor fra et fattig utviklingsland til en moderne og rik oljenasjon, sier han.

Verdens yngste nasjon har enorme olje- og gassforekomster både på land og utenfor kysten som bare i liten grad er kartlagt og utnyttet. Norge har i årene siden uavhengigheten i 2002 spilt en nøkkelrolle i utviklingen og forvaltningen av Øst-Timors olje- og gassrikdommer. I august 2005 vedtok myndighetene å opprette et oljefond etter norsk modell.

Det østtimoresiske oljefondet anses å være bedre enn det norske på to viktige områder, både når det gjelder åpenhet og hvor stor del av de totale oljeinntekter som går inn i fondet. Parlamentet har en sentral rolle i forvaltningen av petroleumsformuen og petroleumsfondet. Så å si alle forhold er forankret i lovs form, både spørsmålet om forvaltningen av fondet og spørsmålet om hvor mye penger som skal spares.

Utenriksminister Jose Ramos-Horta, som i 1996 mottok Nobels fredspris sammen med biskop Carlos Belo, mener at Norge gjør lurt i å satse på nettopp oljebistand til andre land:

– Den norske bistanden er uten sidestykke. Ikke minst vil jeg peke på det faktum at den er ubundet, holder høy kvalitet og er knyttet til områder der Norge har spesielle fortrinn og spisskompetanse, sier han.

UTDANNING

Bedre læring på lokale språk

Zambia har kuttet ut engelsk som undervisningsspråk i grunnskolen

LUSAKA (b-a): Etter at det ble konstatert høy analfabetisme blant zambiske elever helt opp til sjette klasse som konsekvens av at engelsk var eneste undervisningsspråk, innførte myndighetene bruk av lokale språk i skolene. Det har vært en stor suksess.

• I ZAMBIA: NEWTON SIBANDA

Etter ar Zambia ble uavhengig av Storbritannia i 1964, førte landet en språkpolitikk hvor engelsk ble brukt som det offisielle språket. Engelsk fortrengte alle de syv store lokalspråkene og landets 72 dialekter. Engelsk var tidligere undervisningsspråket i alle fag fra og med første til syvende klasse.

I 1995 fikk regjeringen utført en studie som avdekket høy grad av analfabetisme blant elever opp til sjette klasse. Bruken av engelsk var en viktig grunn til at lese- og skriveferdighetene var så dårlige ble det fastslått. Elevene var ikke fortrolige med språket de ble undervist på.

– Bare tre prosent av de elevene i sjette klasse som ble testet, kunne lese på et nivå som ville gjøre det mulig for dem å lære pensumsfagene, sa utdanningsminister Brian Chituwo i en tale i fjor og viste til den landsomfattende studien.

Som et svar på problemet, lanserte departementet i 1999 et program for grunnskolen som innførte bruk av lokale språk i zambiske skoler.

En knallsuksess. – Leseprogrammet har blitt en knallsuksess i den offentlige utdanningssektoren i Zambia. Elevene er nå i stand til å lese og skrive i første klasse, sier Kumanda Phiri som er lærer på en grunnskole i bydelen Kalingalinga i Lusaka.

Phiri har vært lærer i 26 år og er stolt over at elevene hans nå kan lese og skrive allerede på et tidlig stadium i utdanningen.

Programmet er blitt gjennomført med hell i alle landets grunnskoler. Over 40.000 lærere og 200 lektorer er blitt opplært i å holde alfabetiseringskurs.

I departementets strategiske plan var første prioritet å sikre at det er bare to elever per tekstbok i alle fag innen 2007. Syv millioner bøker er siden 1999 blitt distribuert rundt om i landet som en del av programmet for å støtte lese- og skriveferdighetene.

Over 40.000 lærere har fått alfabetiseringskurs.

Departementets mål er å øke prosenten av elever som har lese- og regneferdigheter fra 34 til 50 prosent innen 2007 ved hjelp av dette programmet.

Evalueringsrapporter indikerer allerede at i skoler hvor elevene har gjennomgått alle alfabetiseringskursene så kan 64 prosent lese og skrive. Det er bedre resultater enn de fleste hadde håpet på.

Engasjerer barna. – Programmet handler ikke bare om lesekurs på ulike klassetrinn, men er en samlet strategi for å bekjempe den elendige lesekulturen i landet, sier den nasjonale koordinatoren for leseprogrammet, Francis Sampa. Han forteller også at barna leser om viktige temaer som departementet prioriterer, for eksempel hiv/aids og andre helseproblemer og likestilling.

– Lesematerialet er utmerket og engasjerer barna. Fremfor alt blir lærerne forbløffet over å se at de er i stand til å holde på barnas oppmerksomhet, beholde interessen og inspirere dem med en vilje til lære, sier Manase Mwanza, en av foreldrene som har fulgt gjennomføringen av programmet i grunnskolen Chawama i Lusaka.

Han teller og teller, men på engelsk eller et lokalspråk? I Zambia har lese- og skriveferdighetene bedret seg betraktelig etter at man gikk over til å bruke lokale språk i undervisningen i grunnskolen. FOTO: MWANZO MILLINGA

For mye undervisning foregår på kolonispråk

– Det meste av nyere forskning på undervisningsspråk viser at undervisningen bør foregå på et språk elevene kjenner så lenge som mulig. I mange afrikanske land forgår likevel all undervisning på et av de gamle kolonispråkene helt fra første klasse.

UTDANNING

• ELISABETH SALVESEN

Det sier førstekonsulent Hilde Thyness i Norads avdeling for sosial utvikling.

– Selv om det er mange land som bruker et lokalt språk som undervisningsspråk på de lavere klassetrinnene slik Zambia er gått over til, så viser forskere til at antall år med undervisning på et kjent lokalspråk totalt sett går ned, påpeker Thyness.

Kunnskapsdepartementet skal kartlegge ulike giveres holdning til undervisning på lokalspråk.

Kvalitet og relevans. Norge støtter utdanningstiltak i mange av sine samarbeidsland. Utdanningsinnsatsen fokuseres ikke bare på kvantitet og hvor mange barn som går på skolen, men vel så mye på kvalitet og relevans i undervisningen.

– Da kommer man uunngåelig inn på språk-problematikken, sier Thyness.

Hun forteller at noen av Norges samarbeidsland har valgt å bruke et lokalt språk i hvert fall på de tre-fire første klassetrinnene. Andre bruker utelukkende de gamle kolonispråkene som for eksempel engelsk, fransk og portugisisk fra elevenes første skoleår i alle fag.

– Språkproblematikken har flere sider. Undervisningsspråket er knyttet til både forståelse av innholdet i undervisningen og elevenes evne for å uttrykke seg på undervisningsspråket. Lav kompetanse i undervisningsspråket vil føre til at elevene har problemer med å forstå undervisningen og at de i neste omgang også vil ha problemer med å uttrykke det de har lært, sier Thyness.

Ordforklaring:

NUFU – Det norske universitetsråds utvalg for utviklingsrelatert forskning og utdanning

Maktrelasjoner. Hun mener både myndighetene og befolkningen i landet må få kjennskap til funnene i nyere forskning. – Hvis for eksempel foreldrenes høyeste ønske er at barna skal lære engelsk på skolen, må man se på om den beste måten er ved å ha undervisningen i alle fag på engelsk eller om man bør ha et stort antall timer i engelsk som fremmedspråk, slik vi for eksempel har i Norge, sier Thyness.

Hun understreker også at det er viktig å være klar over at valg av undervisningsspråk også har konsekvenser som knytter seg til blant annet politikk og maktrelasjoner i et land.

Kartlegging. Norad har bedt Kunnskapsdepartementet om å kartlegge blant annet hvordan andre likesinnede giverland samt Verdensbanken og FN forholder seg til språkproblematikken. Denne kartleggingen vil foreligge ganske snart og være et viktig bidrag til Norads videre arbeid på området.

Flere forskningsmiljøer er engasjert i bruk av språk i undervisningen i Norges samarbeidsland. I juni arrangerer forskere ved Universitetet i Oslo en internasjonal konferanse om «Språk og utdanning i Afrika» i Oslo. Utgangspunktet for konferansen er fem NUFU-prosjekter som har ulike innfallsvinkler til språkproblematikken.

DET SØRLIGE AFRIKA

Sultkatastrofen sprer seg

12 millioner afrikanere kan bli rammet – aids viktig årsak

Een sultkatastrofe truer i det sørlige Afrika. Årsakene er mangel på regn, men også at flere millioner landbruksarbeidere er syke og døde av aids så jorda blir liggende brakk.

• TONE BRATTELI

De siste ukene har både regjeringer og humanitære organisasjoner kommet med appeller om hjelp til det sørlige Afrika. I sin årlige tilstandsrapport – Humanitarian Action Report 2006 – konkluderer UNICEF med at pengemangel er et stort problem for hjelpearbeidet. FNs nødhjelpskoordinator Jan Egeland har også appellert til det internasjonale samfunn.

I mellomtida sprer sultkatastrofen seg til stadig flere land som Malawi, Mosambik, Zimbabwe, Lesotho, Namibia, Zambia – og nå østover til Kenya.

Kritisk i Malawi. I en rapport fra Malawi om befolkningens sårbarhet blir det hevdet at 4,6 millioner mennesker i landet vil sulte nå som maisprisene går kraftig opp. For øyeblikket er prisen på mais den høyeste på ti år, samtidig som produksjonen er den laveste siden 1992. Mange har allerede spist opp såkornet sitt fordi de manglet annen mat. Mangohøsten skal ha reddet mange mennesker, men fruktthøsten er nå over.

Kenya er det siste landet i rekken hvor det nå er slått full alarm. Antall mennesker som trenger hjelp der skal nå være kommet opp i 3,5 millioner. Minister for spesialprogrammer, John Munyes, opplyser til avisa Nation at det er en økning på en million mennesker i løpet av kort tid. 37 distrikter i Kenya er nå berørt, mot 26 for noen uker siden. Og det er ikke bare mennesker som bukker under for tørken. Også livene til husdyra er truet.

Sulten har fått stor oppmerksomhet i kenyanske medier. Kenyas vannforsyningsminister Mutua Katuku, har oppfordret parlamentsmedlemmer til å gi noe av sin lønn til dem som sulter, mens de innsatte i landets fengsler, ifølge pressen, har besluttet å gi et måltid mat til de sultende. Samtidig er det satt i gang et arbeid med å få på plass dammer og brønner i de verst rammede områdene.

Ifølge FN har 7 millioner afrikanske landbruksarbeidere dødd av aids de siste tjue åra.

Aids forsterker krisen. FN-organisasjonene og humanitære organisasjoner trekker også fram hiv/aids som en viktig del av katastrofen. Ifølge FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO) har sju millioner afrikanske landbruksarbeidere dødd av aids de siste tjue åra. Fortsetter utviklingen som nå, vil ytterligere 16 millioner dø innen 2020. Konsekvensen er blant annet at store landbruksområder blir liggende brakk fordi det ikke er noen til å dyrke dem.

Nyttårsaften i fjor viste Kenyas fanger sin solidaritet med de sultende ved å avstå frivillig fra et måltid mat, melder kenyanske medier. Bildet er fra solidaritetsaksjonen i Kenyas største fengsel i Naivasha. FOTO: SCANPIX/REUTERS/ANTONY GITONGA

KATASTROFELANDENE

De humanitære katastrofene som trenger penger i år finner vi ifølge UNICEF i disse landene:

Afghanistan, Angola, Burundi, Den sentralafrikanske republikk, Tsjad, Colombia, DR Kongo, Elfenbenskysten, Nord-Korea, Eritrea, Etiopia, Georgia, Kina, Haiti, Kenya, Liberia, Malawi, Mosambik, Nepal, Nord-Kaukasus, Gaza og Vestbredden, Somalia, Sudan, Swaziland, Tanzania, Uganda og Zambia.

Frankrike først med flyskatt mot fattigdom

Fra 1. juli må franskmenn betale en ekstra flyavgift som skal brukes til bistand. Norge vurderer en tilsvarende flyskatt, men bare hvis flere andre land gjør det samme.

FINANSIERING

• SYNNØVE ASPELUND

Frankrike regner med at den nye flyskatten vil bety rundt 1,6 milliarder kroner mer i bistand i året. Passasjerene må ut med mellom 80 og 320 kroner (10-40 Euro), avhengig av om billetten er økonomi- eller businessklasse, og om turen går innenlands eller utenlands. Pengene skal etter planen brukes til å opprette en egen ordning for innkjøp av medisiner, og hjelpe folk i fattige land som lider av aids, tuberkulose og malaria.

Flyskatten blir tema på en ministerkonferanse i Paris i slutten av februar.

Ordforklaringer:

Innovativ – nyskapende.

Implementering – iverksettelse, å sette ut i livet.

Flyskatten blir et sentralt tema på en ministerkonferanse om «Innovative finansieringsmekanismer» i Paris i slutten av februar. Her håper Frankrike å få andre europeiske land, ikke minst Tyskland og Spania, til å innføre en lignende avgift. Storbritannia har allerede en flyplassavgift til andre formål, og vurderer om noe av den skal gå til bistand.

Kanskje i Norge. Også Norge er positiv til å innføre en «bistand-flyskatt». Men bare dersom ordningen «støttes av en kritisk masse av andre land», får Bistandsaktuelt opplyst i Utenriksdepartementet. Foreløpig er det ikke utformet noe lovforslag her hjemme, men utenriksminister Jonas Gahr Støre har tidligere uttalt at han støtter det franske forslaget om flyskatt.

Politisk markering. Debatten om ulike former for «solidaritetsskatter» har pågått lenge i internasjonale fora, og blitt en viktig politisk markeringssak for mange regjeringer. Men ambisjonene er ikke like høye som tidligere. Mens det før dreide seg om å få til globale avgifter (for eksempel på valutatransaksjoner), snakkes det i dag om «nasjonal implementering, global koordinering».

Målet er altså å samordne det man driver med i ulike land. En av årsakene til denne dreiningen er USAs motvilje mot felles, globale avgifter. Frankrike er første land som innfører flyskatt øremerket fattigdomsbekjempelse. Flyskatten sies å være det området hvor man har klart å komme lengst når det gjelder skattlegging for bistandsformål.

notiser

Vil sende hundemat til Kenya

Newzealandske Christine Drummond, som eier et firma som produserer hundemat, vil hjelpe sultende barn i Kenya gjennom å sende 42 tonn hundemat til det afrikanske landet. Hundematen er i pulverform og kan, etter å ha blitt blandet med vann, gi mat til foreldreløse barn, opplyser Drummond. Hun forteller at hundematen er svært god og at hun selv pleier å strø litt av pulveret på grøten hver morgen for smakens skyld. En talsmann for regjeringen i Kenya, Alfred Mutua, sier i en kommentar til avisa The Nation at Kenya er takknemlig for all hjelp i innsatsen mot sultkatastrofen som truer landet, men at det ikke er aktuelt å gi folk mat som opprinnelig er dyrefôr.

Dansker i trøbbel

Fra og med i år endres dansk lovgiving slik at de seks største bistandsorganisasjonene må stille med 10 prosent egenfinansiering for prosjektene de mottar offentlig støtte til. Denne ordningen gjelder allerede for organisasjoner i Sverige og Norge. Fire av de seks danske organisasjonene, Folkekirkens Nødhjelp, Care Danmark, Røde Kors og Redd barnet, har allerede betydelig egenfinansiering, og for dem vil ikke lovendringen innebære problemer. Men Mellomfolkelig Samvirke og Ibis må mer enn tidoble innsamlede midler om de skal opprettholde nivået på bistandsaktiviteten, melder bladet Udvikling.

Cardosos morder fikk 30 år

Anibal dos Santos Junior – også kalt Anibalzinho – er dømt til 30 års fengsel for mordet på journalisten Carlos Cardoso. Han er også dømt til å betale nesten fire millioner kroner i erstatning til Cardosos familie.

Cardoso, som ble drept i Maputo i november 2000, utfordret makteliten i Mosambik og satte særlig søkelys på korrupsjon i sine artikler. Cardoso-familiens advokat, Lucinda Cruz, var tilfreds med dommen, men sa etter rettsaken at det fortsatt er mye som er uklart rundt mordet på Cardoso.

Zimbabwere flykter til Sør-Afrika

Sørafrikanske myndigheter rapporterer at den massive strømmen av flyktninger fra Zimbabwe fortsetter. Bare i løpet av den siste måneden har nærmere 2500 flyktninger fra Zimbabwe blitt arrestert av det sørafrikanske politiet, sier myndighetenes talsmann, Ronel Otto, til nyhetsbyrået SAPA.

UTDANNINGSSTØTTE

Brøt med Verdensbanken i Vietnam

Norge mener Banken overkjører landets egne utdanningsplaner

HANOI/OSLO (b-a): Norge har trukket seg fra samarbeidet med Verdensbanken og flere andre givere om støtte til utdanningssektoren i Vietnam. I stedet er det inngått en separat norsk-vietnamesisk avtale. De andre giverne har ignorert Vietnams egne ønsker, mener den norske ambassaden i landet.

• I VIETNAM: TOR AKSEL BOLLE

Helt på tampen av fjoråret skrev Norge og Vietnam under en avtale om norsk støtte til det vietnamesiske utdanningsbudsjettet. Avtalen innebærer norsk støtte på 32 millioner kroner i 2006 og etter planen skal det ytes et tilsvarende årlig beløp i de neste fire årene.

Leiv Landro, Norges ambassaderåd i Hanoi.

Like etter at Norge og Vietnam signerte sin avtale, inngikk Verdensbanken, britiske DfID, kanadiske CDIA og EU også en avtale med Vietnam om støtte til utdanningssektoren. Gjennom et program som kalles Targeted Budget Support (TBS) skal denne givergruppa støtte Vietnams utdanningssektor med om lag 300 millioner kroner årlig de neste tre årene. Norge deltok i planleggingen av dette programmet fra sommeren 2004, men valgte våren 2005 å trekke seg fra samarbeidet. Årsaken var faglige innvendinger.

– Jeg mener at den avtalen som Verdensbanken og de andre giverne nå har inngått med Vietnam er mer preget av givernes ønske om kontroll og å vise fram resultater enn av hensyn til faktiske behov i Vietnam, sier Jens Claussen som er konsulent i Nordic Consulting Group. Claussen har jobbet for norske bistandsmyndigheter i denne saken og har besøkt Vietnam en rekke ganger under arbeidet.

Norge og en givergruppe med Verdensbanken i spissen er uenige om hvordan de mest effektivt skal støtte til utdanningssektoren i Vietnam. Bildet er fra en 1. klasse i Quang Tri. FOTO:TOR AKSEL BOLLE

Overstyring. – Det er ikke bra at giverne går inn og forsøker å endre det vietnamesiske systemet som, til tross for noen svakheter, fungerer godt, sier Claussen. Han peker blant annet på at TBS-programmet vil skape omfattende nye rapporteringsrutiner for vietnameserne og at programmet har andre prioriteringer enn det vietnameserne har i sine egne utdanningsplaner

– TBS har kun fokus på grunnutdanning, mens vietnameserne selv også prioriterer andre områder som it-opplæring og videregående utdanning. Det er helt naturlig at Vietnam ikke lenger fokuserer så mye på grunnutdanning, de har jo snart oppnådd full dekning på dette området, sier han.

Claussen tror givernes ensidige fokus på grunnutdanning skyldes at de har agendaer som ikke samsvarer med vietnamesiske prioriteringer.

– Jeg mener at en viktig årsak til at giverne har gjort det på denne måten er behovet for raske, målbare resultater og suksesshistorier. Det er et stort fokus på grunnutdanning internasjonalt, blant annet i FNs tusenårsmål. Dette har nok dessverre vært viktigere enn de nasjonale prioriteringene i Vietnam, sier Claussen.

Uheldig. Leiv Landro er ambassaderåd på den norske ambassaden i Hanoi. Han er enig i mye av Claussens kritikk.

– Det er selvfølgelig uheldig når giverne går inn og forsøker å endre nasjonale prioriteringer og systemer på grunn av egne behov. Og fordi vi fra norsk side opplevde at det var det giverne her gjorde, valgte vi å trekke oss fra samarbeidet om TBS, sier Landro.

Han understreker at den norske støtten, vil bli gitt uten føringer og vil bli brukt i samsvar med Vietnams egne prioriteringer og systemer.

– Vi ønsker ikke å endre på nasjonale systemer og planer og slik er den norske støtten helt i tråd med Paris-erklæringen, sier Landro.

– *Hvordan har de andre giverne reagert på kritikken fra Norge og at Norge valgte å trekke seg fra samarbeidet?*

– Vi har ikke hatt så mye kontakt etter at vi trakk oss ut. Men vi jobber nå med å finne måter å samarbeide med Verdensbanken og de andre på innenfor utdanning, blant annet om oppfølgende studier.

Harde forhandlinger. Vietnam har, sammenlignet med de aller fleste utviklingsland, et svært velfungerende utdanningssystem. Myndighetene satser mye på utdanning og 2006 vil om lag 18 prosent av de offentlige utgiftene brukes på denne sektoren. I dag går rundt 95 prosent av vietnamesiske barn på skole og Vietnam vil nå FNs tusenårsmål om grunnutdanning for alle innen 2015 med god margin. Bistand utgjør kun en liten andel av det vietnamesiske statsbudsjettet og den samlede utdanningsstøtten fra TBS er bare en liten del av den vietnamesiske satsningen på utdanning. Med så gode resultater å vise til gjorde vietnameserne det helt klart i forhandlingen med Verdensbanken at de mislikte kravene fra giverne. Fra vietnamesisk side ble sagt at man ønsket at bistanden skulle følge vietnamesiske systemer og utdanningsplaner. Men giverne sto på sitt. Forhandlingene pågikk i over et år og lenge så det ut som ikke ville bli noen avtale i det hele tatt. Men til slutt valgte altså Vietnam å signere allikevel.

Viktig prinsipielt. Jens Claussen mener at Vietnam, fordi landet selv har mye kompetanse og gode systemer, trolig vil klare å eliminere de potensielle skadevirkningene av TBS.

– Vietnameserne kan gjøre en rekke mottiltak for å utligne skadevirkningene av TBS. Men det er godt at dette ikke skjedde i for eksempel Malawi eller Mosambik. Da hadde ikke landene hatt mulighet til det på grunn av sin avhengighet av giverne.

Konsulenten fra Nordic Consulting Group mener saken er svært interessant rent prinsipielt i forhold til givernes innflytelse og mottakerlandets rett til å styre egen utvikling.

– Den sier ganske mye om givernes tankegang og vitner om en grunnleggende mistenksomhet overfor mottagerlandet, sier han.

Han poengterer at han mener linjen Norge valgte var helt riktig.

– Jeg synes det er blitt gjort en god jobb fra norsk side i denne saken og jeg fikk et klart inntrykk at vietnameserne foretrakk den norske tilnærmingen.

– Tillit svært viktig

HANOI (b-a): Pham Dinh Cuong er underdirektør i det vietnamesiske finansdepartementet. Han er en svært diplomatisk mann som understreker at man fra vietnamesisk side er takknemlig for all bistand fra andre land. Han poengterer imidlertid at det er viktig at givere og mottageren er enig om hva man skal prioritere. Cuong sier også at man fra vietnamesisk side har opplevd at Verdensbanken i denne saken har hatt et stort behov for kontroll og styring.

– Jeg har jobbet med Verdensbanken i flere år – og også med støtten til utdanningssektoren. I forhandlingene om TBS har vi opplevd dem som lite imøtekommende og at de har vært den organisasjonen som har hatt vanskeligst for å tilpasse seg til nye de bistandsformene som vi gjerne vil jobbe etter, sier Cuong. Han understreker at tillit er veldig viktig for at et samarbeid skal fungere.

– Vi foretrekker helt klart et slikt samarbeid som Norge og Vietnam har, basert på tillit til våre systemer og prioriteringer. Vi mener det er det beste for Vietnam. Men vi er like fullt takknemlige for støttene fra Verdensbanken, DfID og de andre. Vi har forståelse for at det tar tid for giverne å lære seg våre systemer og hvordan vi jobber, sier Cuong.

– Godt forankret, sier Banken

Jakob Kopperud, pressetalsmann ved Verdensbankens kontor i London, avviser den norske kritikken av utdanningsprogrammet TBS.

– Dette programmet er et resultat av et samarbeid mellom de forskjellige giverne og vietnamesiske myndigheter, og vi mener at vietnamesiske prioriteringer er godt ivaretatt.

– *Men de jeg snakket med i finansdepartementet mener giverne med Banken i spissen var lite lydhøre for vietnamesiske ønsker under forhandlingene?*

– Det er mulig det har vært noe uenighet mellom finans- og utdanningsdepartementet på vietnamesisk side. Vår klare oppfatning er at programmet er svært godt forankret i Vietnam, og det var særlig utdanningsdepartementet som fikk gjennomslag for sine synspunkter, sier Kopperud.

Han mener også at programmets sterke fokus på grunnutdanning er i tråd med vietnamesiske prioriteringer.

– Vi valgte å ikke fokusere på it-opplæring og yrkesfag fordi vi mener at grunnutdanning var det aller viktigst nå. Dette var også i samsvar med vietnamesiske ønsker. Det var samtidig viktig for oss at det på grunnutdanning fantes systemer for å måle resultater, noe som manglet på andre områder, sier Kopperud.

Verdensbankens pressetalsmann sier at TBS ikke vil endre de eksisterende vietnamesiske strukturene og at det skal rapporteres innenfor de rammene som finnes.

– Når det gjelder Norges kritikk av TBS tar vi den til etterretning. Nå er vi enige om å være uenige og jobber for å finne områder vi kan samarbeide om utdanning på, sier Kopperud.

MULTILATERAL BISTAND

Solheim vil utrede hva som er ideologien til Verdensbanken

Utviklingsminister Erik Solheim vil ha mer norsk makt som motytelse for norsk multilateral bistand. Samtidig vil han finne ut hvem som har rett om ideologien i Verdensbanken.

• ELLEN HOFSVANG

Nesten halvparten av det norske bistandsbudsjettet kanaliseres gjennom utviklingsbankene eller FNs organisasjoner og fond. Utviklingsminister Erik Solheim rakk å besøke både Verdensbankens president Paul Wolfovitz og FNs generalsekretær Kofi Annan i deres respektive hovedkvarter før han tok juleferie. Det norske budskapet overfor de to var ulikt: Mens regjeringen vil styrke FN, skal Verdensbanken forvalte færre norske bistandskroner. En viktig begrunnelse er det ideologiske presset for privatisering som Verdensbanken står for.

Avviser privatiseringspress. – *Hvordan reagerte Verdensbankens president på budskapet ditt?*

– Wolfowitz tok de kritiske synspunktene til etterretning, men Verdensbanken avviser at de driver et ideologisk press for privatisering, sier Erik Solheim.

Verdensbanken innrømmer at privatisering har stått høyt på den politiske prioriteringslista tidligere, men hevder dette nå er endret. Og Solheim varsler at han vil få undersøkt hvilke realiteter som skjuler seg bak de svært ulike oppfatningene.

– Vi må sette interne fagfolk og eksterne forskere til å utrede dette, sier han.

Oljesamarbeid. Utviklingsministeren fra den Verdensbank-kritiske norske regjeringen er ellers godt fornøyd med samtalene med Wolfowitz, og mener det på flere felter er grunnlag for samarbeid mellom Norge og Banken. Spesielt trekker han fram oljesektoren og den norske oljeforvaltningen, som et område der norske fagfolk kan bidra med kompetanse både inn mot Verdensbanken og FN-organisasjoner som UNDP. Blant annet er det et enormt behov for bedre økonomisk kontroll i oljerike utviklingsland.

Erik Solheim vil ha en grundig vurdering av Verdensbankens ideologi og innflytelse i fattige land.

– Wolfowitz påpekte at Norge trolig er det landet i verden med best forvaltningssystem for petroleumsinntekter, sier Solheim.

Prioriterte poster. En av endringene den rødgrønne regjeringen fikk inn i bistandsbudsjettet for 2006, var kutt i bevilgningene til Verdensbanken. Men de generelle bidragene for neste treårsperiode var allerede vedtatt under den forrige regjeringen, av et samlet storting. Derfor var det i stedet posten «samfinansieringstiltak» som måtte ofres for å markere Norges nye og mer kritiske Bank-politikk. Dette er bevilgninger på områder Norge prioriterer spesielt, som miljø og utdanning.

– *Er det ikke et dilemma at det er nettopp disse områdene som kuttes?*

– Det er selvsagt ikke noe mål for oss å kutte de områdene Norge synes er viktige å prioritere.

– *Men var det ikke det som ble gjort i årets budsjett?*

– Ikke slik jeg har oppfattet det, svarer Solheim.

«Ikke entydig». Som frontfigur for den kritiske norske holdningen til Verdensbanken har Solheim ofte blitt møtt med argumentet om at Verdensbanken er en mer effektiv og resultatorientert organisasjon enn FN. Men så entydig tror ikke utviklingsministeren bildet er:

– Dette er enormt store organisasjoner med virksomhet i mange land, og resultatene vil variere både mellom organisasjoner og mellom ulike deler av dem, sier han.

Tier om fordeling – *Regjeringen har styrking av FN som et viktig mål på bistandssektoren. Innebærer det en styrking av den multilaterale bistanden, og en relativt mindre vekt på den bilaterale?*

– Her har vi ikke trukket noen konklusjoner. Dette vil være en viktig del av den budsjettprosessen for 2007 som vi nå skal inn i. Selv er jeg vel litt agnostisk i saken, smiler Solheim.

Han understreker at det viktigste er at norske bistandsmidler brukes der de kan gjøre en forskjell, for eksempel på miljøområdet. Bistanden skal kanaliseres både gjennom FN og Verdensbanken, og som bilateral bistand, men fordelingen vil han ikke si noe om.

– Hvor mye som skal kanaliseres hvor har jeg ikke tatt stilling til, sier han.

De økte FN-midlene regjeringen hittil har bevilget har i hovedsak gått til nødhjelp og fredsarbeid. Hvorvidt dette er et signal om økt vekt på kortsiktig bistandsinnsats, på bekostning av det langsiktige utviklingssamarbeidet er også et spørsmål Solheim vil spare til diskusjonen om budsjettet for neste år.

– Men det vil være begge deler. Vi skal både ha langsiktig samarbeid, som budsjettstøtte, og akutt innsats i kriser.

Vil bestemme mer. – *I forbindelse med at FNs utviklingsprogram, FNs matvareprogram og Unicef nå har fått avtaler om flerårige tilsagn fra Norge, ble det varslet tydeligere krav til organisasjonene. Hvordan?*

– Vi har skrevet brev til dem der vi blant annet stiller krav om miljøhensyn, kvinneperspektiv og konfliktsensitivitet. Vi krever også at de skal følge opp reformprosessen i FN aktivt og søke å samordne seg med andre organisasjoner, sier Solheim.

Styrearbeid, tilsagnsbrev og støtte til spesielle tiltak er blant de virkemidlene som brukes for å påvirke FN-organisasjonene. Internt i UD er det nå i gang et arbeid for å finne ut hvordan Norge kan få større innflytelse enn i dag. Det er også et mål at FN-organisasjonene skal rekruttere flere nordmenn.

– Jeg ser helt klart et potensial for at vi kan få større innflytelse enn vi har hatt til nå, sier Solheim.

Kutt for de egenrådige. – *Føler du deg trygg på at evalueringsarbeidet og resultatrapporeringen for bistandsmidlene fra FN-organisasjonene er bra nok?*

– Nei, erklærer ministeren kontant, og legger raskt til at dette er et stort arbeid og at forbedringer tar tid. Men han utelukker ikke at det kan bli aktuelt å kutte støtten til noen av de over tjue organisasjonene som i dag mottar norsk bistand.

– Det er helt klart aktuelt å kutte i overføringene til de organisasjonene som ikke skjerper seg, slår han fast.

BOLIGBISTAND

Sier nei til at «snille amatører» bygger hus

• ODD IGLEBÆK

Arkitekt og spesialist på internasjonal boliggjenreising, Hans Skotte, er kritisk til bistandens rolle i boligbygging etter krig og naturkatastrofer.

En av de største organisasjonene involvert i samfunnsgjenreisning etter tsunamien er Det internasjonale Røde Kors. Organisasjonen skal i inneværende fem-årsperiode bygge bortimot 100 000 erstatningshus. Den skal også lede alt multilateralt arbeid innenfor tsunamigjenreising verden over.

– Det er ikke nok med et godt hjerte og logistikkerfaring for å lede boliggjenreisning, sier Skotte.

Han viser til at det allerede nå rapporteres om tomme hus som følge av den internasjonale bistandens boligsatsing i Aceh, Sri Lanka og India. Det mest alvorlig eksemplet så langt synes å være fra den sørlige delen av Sri Lanka, Hambantota. Her skal ulike ikke-statlige hjelpeorganisasjoner bygge 5301 nye boliger, mens bare 1057 ble ødelagt.

Hans Skotte, arkitekt.

– Men det er ikke noe nytt med tomme bistandsboliger. I Bosnia er i dag anslagsvis 25 000 av 120 000 boliger egentlig aldri tatt i bruk, sier den norske arkitekten.

Han forteller at liknende erfaringer kan trekkes fram i gjenoppbyggingen etter Mitch-orkanens herjinger i Mellom-Amerika og etter gjenreising i Burundi.

– Tenk hva vi ville ha gjort i Norge om en flodbølge hadde ødelagt Vestlandskysten. Vi hadde brukt Røde Kors til nødhjelp, men ikke til gjenoppbygging. Til det har en nødhjelpsorganisasjon verken nødvendig erfaring eller fagkunnskap, sier Skotte.

Ifølge ham er det behov for organisasjoner som kjenner lokalsamfunnenes virkemåte kombinert med innsats fra profesjonelle planleggere, som forstår dynamikken i de tiltakene som gjenoppbygging og langsiktig gjenreisning fordrer.

– Vi er klar over at det er store utfordringer vi står overfor, og at vi har mye å lære, sier Johan Schaar, som er den innenfor Røde Kors som har hovedansvaret for tsunami- gjenoppbyggingen.

Røde Kors-føderasjonens kontor i Geneve vil gjennomføre tsunamiprosjekter for godt over en milliard dollar i perioden 2005-2009. Til sammenlikning brukte Føderasjonen et tilsvarende beløp på alle sine prosjekter over hele verden i tidsrommet 2000-2004.

Prøv en annonse i
bistands aktuelt
Tlf. 22 24 20 40

UGANDA

Frykter opprør etter valg

President Yoweri Museveni tviholder på makten på tjuende året

– I beste fall en politisk ledelse med svak støtte og lite handlingsrom, i verste fall et væpnet opprør. Slik vurderer Charles Onyango-Obbo, tidligere redaktør i den uavhengige ugandiske avisen The Monitor, konsekvensene dersom president Museveni vinner valget i Uganda ved hjelp av tvilsomme metoder.

• ELLEN HOFSVANG

Etter å ha sørget for at grunnloven ble endret slik at han kunne stille til valg for en tredje periode, startet Ugandas president Yoweri Museveni valgkampen. Første utspill var å fengsle den fremste opposisjonskandidaten, Kizza Besigye (se egen artikkel side 3). Selv om Besigye nå er løslatt mot kausjon, skal det mye til for at en valgseier for Museveni blir ansett som helt etter boka.

– Han ville trolig vunnet valget også uten å forsøke å hindre opposisjonen. Men han frykter å vinne med liten margin, siden det vil vise folk at opposisjonen har stor vind i seilene, sier Onyango-Obbo. Han viser i denne sammenheng også til at det finnes ulike væpnede opprørsgrupper i landet som kan vinne økt oppslutning dersom Musevenis styre mister legitimitet.

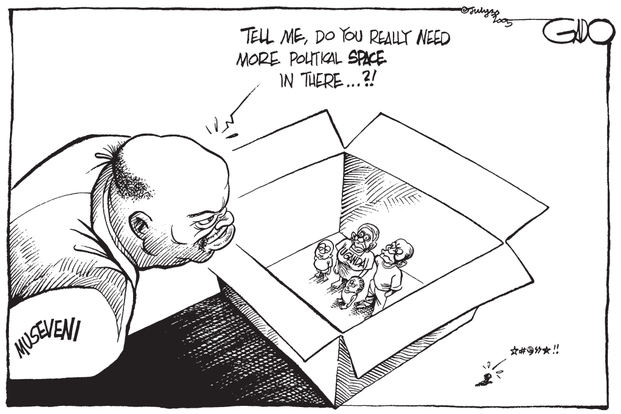

TEGNING: GADO

Rettigheter under press. Den erfarne journalisten og kommentatoren besøkte Oslo i januar, og innledet på et seminar om Øst-Afrika i regi av Menneskerettighetshuset og Fellesrådet for Afrika. Ifølge Onyango-Obbo slår Museveni hardere ned på både presse og rettsapparatet, etter at en folkeavstemning sist sommer endte med at det ble tillatt for flere partier å stille til valg.

– I årene med et såkalt «nullpartidemokrati», der Musevenis National Resistance Movement var eneste politiske bevegelse som kunne stille til valg, tillot presidenten en viss kritisk presse og rimelig frihet for domstolene. Men han vil ikke tillate både en fri presse og en lovlig opposisjon, sier Onyango-Obbo.

Han viser blant annet til at stadig flere rettssaker behandles i militære domstoler.

Fra idealist til autoritær. Museveni har gått gjennom flere faser. Etter at han tok makten i 1986 fulgte det Onyango-Obbo kaller den idealistiske fasen, der han hentet inspirasjon fra sosialistiske regimer som Cuba. I tiåret 1988-98 fulgte en pragmatisk fase, med økonomiske reformer og samtidig sosial utvikling og redusert fattigdom. Etter 1998 har han møtt økende intern opposisjon, og er inne i en fase der han framstår som en klassisk «sterk mann».

– Uganda har opplevd stor framgang under Museveni. Men etter det som har skjedd de siste årene har han ingen mulighet til å få tilbake sin tidligere rolle som en samlende leder, sier Onyango-Obbo.

> **Jeg vil ikke dømme bistandsgiverne. Også mange ugandere hadde tro på Musevenis demokratiske hensikter.**

Charles Onyango-Obbo, politisk kommentator og tidligere redaktør i den uavhengige avisen The Monitor, Uganda.

Økonomiske faresignaler. Museveni tid som president har vært preget av mange år med betydelig økonomisk vekst. Nå er det mindre optimistiske utsikter

– Reduksjonen i fattigdom har stagnert. Vi ser også minkende investeringsvilje fra utenlandske selskaper, sier den tidligere avisredaktøren.

Et stort amerikansk tobakkselskap valgte nylig å stanse planlagte investeringer i Uganda, og heller etablere seg i Malawi. Også pengestrømmen fra ugandere i utlandet, som i perioder har vært blant de aller viktigste inntektskildene for landet, er i ferd med å tørke ut, ifølge Onyango-Obbo.

Samtidig velger stadig flere bistandsgivere å redusere støtten til Uganda.

UGANDA-VALGET

- Presidentvalget i Uganda 23. februar er det første flerpartivalget etter 1986, da Yoweri Museveni tok makten.
- Museveni vant valg i både 1996 og 2001. I det siste valget kom det alvorlige beskyldninger om valgfusk, og den fremste utfordreren Kizza Besigye rømte i eksil etter å ha blitt truet på livet.
- Grunnloven ble endret i 2005, slik at det i årets valg for første gang stiller kandidater som representerer ulike partier.

Usynlig og usystematisk norsk kvinnesatsing i bistanden

Usynlig, usystematisk og uten nødvendige ressurser. Slik karakteriseres kvinnesatsingen i bistanden i en fersk evaluering av kvinnestrategien fra 1997.

• ELLEN HOFSVANG

Kvinnestrategien i norsk bistand skal revideres, og som bakgrunn for arbeidet har en gruppe konsulenter evaluert hvordan den gjeldende strategien har vært fulgt opp i forvaltningen. Forsker Berit Aasen ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har ledet arbeidet.

Internasjonalt har Norge rykte for å være blant de beste i bistandsklassen når det gjelder likestillings- og kvinnespørsmål. Skal vi tro evalueringen, er ryktet sterkt overdrevet. Såkalt «mainstreaming», eller integrering av kvinnesatsing i bistanden generelt, har gjort den så å si usynlig, konkluderer evalueringen.

Integrert bort. – Handlingsplanen døde sakte hen på grunn av manglende press og prioritering fra politisk hold, sa Berit Aasen da hun nylig presenterte evalueringen i Norad.

Blant årsakene er også manglende opplæring, uklarhet om hvordan strategien skulle forholde seg til landenes egne planer og manglende ressurser. I tillegg har omorganiseringen av bistandsforvaltningen i UD/Norad forsterket uklarheten om hvordan strategien skal følges opp.

– Det blir gjort en del på dette området, men det er lite systematisert og få synlige resultater, sier Aasen. Resultatene varierer riktignok i de tre landene evalueringen tar for seg: Afghanistan, Bangladesh og Zambia.

– Noe av det mest overraskende var at kvinne- og likestillingsperspektivet var nesten fraværende i bistanden til Afghanistan, sier Berit Aasen. I Bangladesh fant evalueringsteamet derimot at kvinnestrategien ble brukt aktivt, mens Zambia befant seg i en mellomkategori.

> **Handlingsplanen døde sakte hen på grunn av manglende press og prioritering fra politisk hold.**
>
> **Berit Aasen**, forsker ved Norsk institutt for by- og regionforskning.

Borte i nye bistandsformer. – Det var også svært overraskende å se hvor usynlig kvinne- og likestillingsspørsmål er i de nye bistandsformene, med økt budsjett- og sektorstøtte. De er harmonisert vekk, sier Berit Aasen.

Hun understreker at det slett ikke er noen grunn til at det må være slik. Den økte betydningen av dialog med mottakerlandene om overordnet politikk og strategier skulle tvert imot ligge til rette for å ta om slike spørsmål, mener Aasen.

I sitt innlegg på presentasjonsmøtet pekte utviklingsminister Erik Solheim på kvinner som et av fire utvalgte satsingsområder for norsk bistand i tida framover. Han lovte at feltet skulle følges opp med både prioritering fra politisk hold og økte ressurser.

Evalueringen er tilgjengelig på Norads nettsider: www.norad.no

notiser

Brende til FN?

Regjeringen går inn for stortingsrepresentant Børge Brende (Høyre) som kandidat til stillingen som eksekutivdirektør for FNs miljøprogram (UNEP). Det fremgår av et brev som statsminister Jens Stoltenberg har sendt til FNs generalsekretær Kofi Annan. I brevet skriver Stoltenberg blant annet at tidligere miljøvernminister og næringsminister Brende er svært godt kvalifisert til stillingen som sjef for UNEP. Han viser til at Brende har et bredt internasjonalt nettverk innen miljøvern, industri og næringsliv, og til at Brende i 2004 var valgt leder av FN-kommisjonen for bærekraftig utvikling.

Betre trygging av FN-personell

Noreg har vedteke å inngå ein tilleggsprotokoll til FN-konvensjonen om trygging av FN-personell og tilknytta personell. Tilleggsprotokollen vart vedteken av generalforsamlinga i FN 8. desember 2005. Protokollen gir FN-personell og tilknytta personell ytterlegare trygging under humanitære operasjonar, ved at vertsstaten pliktar å tryggje forholda på staden og forfølgje dei som gjer seg skuldige i åtak på FN-personell og tilknytta personell. Protokollen vil vere særleg viktig for humanitære organisasjonar og jamvel omfatte deira lokalt rekrutterte personell som arbeider saman med FN.

Nye løfter til Afghanistan

Representanter for over 60 land og en rekke større bistandsorganisasjoner deltok på en konferanse om gjenoppbyggingen av Afghanistan i London fra 31. januar til 1. februar.

Man ble enige om en femårsplan som blant annet inneholder klare mål og timeplaner for sosial og økonomisk utvikling, melder Aftenposten. USA lovet i London om lag 13,5 milliarder kroner ekstra i støtte og Storbritannia ga løfter om ca 5,3 milliarder kroner ekstra de neste fem årene. Norge har allerede lovet 1,1 milliarder kroner i hjelp til det krigsherjede landet og lovet i London ytterligere 200 millioner kroner årlig fram til 2010.

65 millioner kroner til Sudan

Norge gir 65 millioner kroner til et humanitært fond som skal bidra til å dekke de mest prekære humanitære behovene i Sudan. Midlene skal primært brukes til prosjekter i Sør-Sudan og Darfur. Formålet er å gi de humanitære aktørene i Sudan mulighet til å gi rask hjelp til de som trenger det mest, samt å bedre planlegging og koordinering.

KONFLIKT OG FORSONING

Rettferdighet i forsoning

AV DESMOND TUTU

I Sør-Afrika, og ellers i verden, har vi vokst opp på en streng diett av rettferdighet forstått som *gjengjeldelse*. Med bakgrunn i en sjokkerende oppgang i voldskriminalitet og en forferdelig økning i voldtekter og misbruk av barn, er det nå stadige utspill om å gjeninnføre dødsstraff. Heldigvis er dødsstraff forbudt i henhold til Sør-Afrikas konstitusjon. Dødsstraffen forsvant med apartheid i landet vårt.

Dessverre er det slik at menn og kvinner rundt om i verden ikke har kommet seg bort fra de bibelske formaninger om «et øye for et øye» i deres krav om gjengjeldelse. Faktisk får dømte tyver i noen muslimske land offentlig kuttet av hendene som straff. Men det bibelske mottoet ble opprinnelig innført for å hindre at blodhevn rammet uskyldige slektninger av dem som hadde begått et drap. «Et øye for et øye» sier at gjerningsmannen skal bli det eneste offer. Blodhevnen skulle ikke ramme dem som ikke hadde gjort noe annet galt enn å være i slekt med en drapsmann.

Så tradisjonen «et øye for et øye» var ikke ment slik det forstås i dag; at et drap skal betales med et annet drap. En slik tolkning ville aldri ha virket i mitt hjemland, med så mye brutalitet å hevne.

Noen sørafrikanere krevde rettergang i tråd med domstolene i Nürnberg. Dette skulle spesielt brukes mot dem som sto bak grusomheter som hadde til hensikt å opprettholde det inhumane apartheid-systemet. Det var sterke krav om at de skyldige skulle få en rettslig tiltale.

Men heldigvis var ikke Nürnberg noe alternativ for oss. Denne domstolen etter andre verdenskrig kunne gjennomføres fordi nazi-regimet erkjente et totalt nederlag og underkastelse for de allierte styrkene. Dermed kunne de gjennomføre det som kalles «seierherrenes rettergang». I vårt tilfelle i Sør-Afrika kunne verken apartheid-regjeringen eller frigjøringsbevegelsen vinne over den andre part. Landets forsvar sto også avventende. I Nürnberg kunne tiltalemakt og dommere pakke sammen og reise fra Tyskland til sine hjemland etter rettssakene. Vi derimot var tvunget til fortsatt å bo i et felles hjemland og å lære å leve videre med hverandre.

tett på afrika

Nürnberg-inspirerte rettergang er hadde i Sør-Afrika trolig vært nær evigvarende og skapt åpne, gapende sår i samfunnet. Det hadde vært vanskelig å framskaffe bevismateriale for å få rettskraftige dommer. Vi vet alle hvor slu byråkrater kan være når de ønsker å ødelegge ufordelaktig bevismateriale.

Så det var en velsignelse at landet vårt valgte å satse på en kommisjon for sannhet og forsoning, der det ble gitt amnesti i bytte mot sannhet. Kommisjonen var bygget på prinsippene om oppbyggelig rettferdighet og ubuntu (tradisjonell afrikansk human livsfilosofi og solidaritet, red).

Under høringene i Sannhets- og Forsoningskommisjonen (TRC) ble vi utsatt for rystende skildringer av grusomhetene som ble utført for både å opprettholde og kjempe i mot apartheid. Her er et utsagn: « Vi puttet dop i kaffen hans, skjøt ham i hodet og brente liket. Det tar sju-åtte timer for en menneskekropp å brenne opp, så vi hadde et grillparty ved siden av likbrenningen. Vi drakk øl og spiste grillmat». Hvor dypt kan mennesker synke i sin brutalitet og hjerteløshet!

Hver gang slike forferdelige historier ble offentliggjort, måtte vi minne oss om at de som sto bak disse demoniske gjerningene tross alt fortsatt er et Guds barn. Et monster har ikke noe moralsk ansvar og kan dermed heller ikke trekkes til ansvar for sine gjerninger. Men å diagnostisere et mennesker som et monster lukker også alle dører for en mulig rehabilitering. Oppbyggelig rettferdighet og ubuntu baserer seg på en grunnfast tro om at selv den verst tenkelige overgriper har et grunnfjell av humanisme i seg.

Vi kan ikke gi opp overfor noe individ. Hvis det er slik at mennesker ikke kan endre seg – det vil si «en gang morder, alltid morder» – ville hele prosessen med sannhetskommisjonen vært umulig. Den kunne gjennomføres fordi vi trodde på at selv den verste rasist hadde kapasitet til å endre seg. Og jeg synes ikke vi har gjort det så galt i Sør-Afrika. Det er i alle fall hva resten av verden synes om vårt samfunnsomstilling og hele prosessen. «Et øye for et øye» kan aldri virke når samfunn er i konflikt. Hevn fører til motangrep i en blodig, negativ spiral. Det ser vi i Midtøsten.

> **Heldigvis var ikke Nürnberg noe alternativ for oss.**

Den type rett eller rettferdighet som Sør-Afrika har praktisert vil jeg kalle «oppbyggelig rett». Den er ikke, i motsetning til gjengjeldelse, grunnleggende opptatt av straff. Den er heller ikke grunnleggende straffende, men først og fremst legende og byggende. Forbrytelsen har forårsaket et brudd i forhold til andre, og dette bruddet må leges. Rettergangen ser overgriperen som en person med følelse av ansvar og følelse av skam. En person som må integreres tilbake i samfunnet, ikke bli utstøtt.

Det er en rik visdom i gamle afrikanske samfunnstradisjoner. Lov og rett var et fellesanliggende og samfunnet satt harmoni og fred svært høyt. Man mente at en person er en person bare gjennom andre personer. En knekt og nedbrutt person måtte hjelpes og leges. Det som en forbrytelse hadde ødelagt måtte repareres, og en overgriper og et offer måtte få hjelp til forsoning.

Rettferdighet som gjengjeldelse overser ofte offeret, og hele systemet er normalt upersonlig og kaldt. Oppbyggelig rettferdighet gir håp. Den omfatter en tro på at selv det verste overgriper en gang kan bli et bedre menneske.

Alt dette betyr ikke at vi skal være unnvikende mot kriminalitet. Overgripere og kriminelle må forstå alvoret i det de har gjort galt gjennom den type straff de får. Men det må være håp; håp om at en overgriper kan bli et fullverdig medlem av samfunnet igjen etter at han eller hun har betalt tilbake det de skylder samfunnet. Når vi handler som om vi virkelig tror på forbedring og godhet hos et menneske, vil de ofte leve opp til forventningene våre.

© Project Syndicate 2006, (med tillatelse fra erkebiskop Desmond Tutu) www.project-syndicate.org

Den sørafrikanske erkebiskop **Desmond Tutu** er vinner av Nobels fredspris og er en hyppig brukt kommentator og innleder på internasjonale konferanser.

De to fredsprisvinnerne erkebiskop **Desmond Tutu** og Sør-Afrikas tidligere president **Frederik Willem de Klerk** spøkte og holdt hverandre i hendene under Reconciliation Day i Cape Town 16. desember i fjor.

FOTO: SCANPIX/REUTERS/MIKE HUTCHINGS

hvem? hvor? hva i all verden?

1. Hvem er dette?
2. Hva var Pervez Musharraf før han ble president i Pakistan?
3. Hva heter bevegelsen som nylig vant valget på nytt palestinsk parlament?
4. I hvilket land ligger Mount Everest?
5. Hvor er Montevideo hovedstad?
6. Hva er det engelske navnet på den indiske byen Kolkata?
7. Hva het Etiopias siste keiser?
8. Hvilken del av kroppen anses som det laveste og er skittent blant thaiene?
9. Hvilken eksotisk frukt har rosa skall og er hvit med svarte frø inni?
10. Kambodsjas største turistattraksjon er Ankor Watt. Hva er det?
11. Hvilke er Indias to mest brukte språk i offisielle sammenhenger?
12. Hovedstaden i Sierra Leone heter Freetown. Hva er opprinnelsen til navnet?
13. Hva kaller vietnameserne Vietnam-krigen?
14. Hva slags ulovlig produksjon foregår i det gyldne triangel?
15. Hvor lang er den kinesiske mur?
16. I hvilket afrikansk land er tysk mest utbredt?
17. I hvilket år ble den afrikanske union (AU) stiftet?
18. Hva het Pol Pots gerilja-organisasjon som drepte 3 millioner av sitt eget folk under revolusjonen på 1970-tallet?
19. Hva var hieroglyfer?
20. Hvilket sørameriksk land fikk nylig en kvinnelig president?

Svarene finner du på side 27.

Spørrespalten er laget av **Caroline Hvidsten**

Prøv en annonse i
bistands aktuelt
Tlf. 22 24 20 40

Infrastrukturen svikter i utviklingsland

AV HANS OLAV IBREKK
OG ROLV BJELLAND,
SENIORRÅDGIVERE I NORAD

KRONIKK

kronikk

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes gz@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

En artikkel i Aftenposten 12. desember ble det pekt på konsekvensene av alvorlig svikt i infrastrukturen i Tanzania. Situasjonen gjelder imidlertid ikke bare i Tanzania. Nesten samtlige utviklingsland har enorme behov for utbygging av infrastruktur. Tilgang til infrastruktur er helt avgjørende for økonomisk vekst og uten økonomisk vekst kan vi heller ikke nå målene om fattigdomsbekjempelse, utdanning, likestilling, helse og miljø – de såkalte tusenårsmålene.

Vi kjenner alle til den store betydningen infrastruktur som veier, elektrisitet, jernbane og telefon har hatt for utviklingen av vårt land. De fleste utviklingsland står overfor enorme utfordringer når det gjelder å bygge ut helt nødvendig infrastruktur som grunnlag for økonomisk utvikling og bekjempelse av fattigdom.

La oss ta noen eksempler: mer enn 1 milliard mennesker mangler tilgang til vei, 1,2 milliarder har ikke tilgang til trygge drikkevannskilder, 2,3 milliarder mangler tilgang til sikre energikilder, 2,6 milliarder mangler tilgang til tilfredsstillende sanitæranlegg og 4 milliarder har ikke tilgang til moderne kommunikasjonsmidler. Mangel på elementær infrastruktur påfører de fattigste enorme lidelser i form av sykdom, dårlig trivsel og levekår, muligheter til utdanning og liten tid til produktiv virksomhet.

Infrastruktur har ikke vært et prioritert innsatsområde for norsk utviklingspolitikk de senere årene. Dette har ikke vært et særnorsk fenomen, men snarere en internasjonal trend.

Konsekvensen av dette er at andelen av internasjonal bistand til infrastruktur har gått ned fra 25 % til 15 % det siste ti-året. Denne nedgangen skyldes ikke bare manglende prioritering, men var også et resultat av troen på at privat sektor i økende grad ville investere i infrastruktur. Men private investeringer, spesielt i Afrika, har bare i liten grad kommet infrastruktur til gode, med unntak av telekommunikasjon. Videre har finanskrisene i Asia og Latin-Amerika og i de store energikonsernene i for eksempel USA, bidratt til vesentlig svekkelse og til dels utradering av potensielle investorer i utviklingsland.

De relativt få infrastrukturprosjektene som blir finansiert av privat sektor er som oftest innen telekommunikasjon og til fossilt baserte kraftverk og gjerne i land med lav risiko, det vil si middelinntektsland. Videre har mottakerlandene selv blitt mer restriktive med å gå inn i større infrastrukturprosjekter som gir stor gjeld i hard valuta.

Alt dette medfører at infrastrukturgapet har økt de senere årene. Flere utviklingsland som for eksempel Tanzania og Uganda, må betale dyrt for forsømmelser i investeringer til ny kraftproduksjon – i form av dyr strøm fra dieselgeneratorer og strømutkoblinger – og dette i land hvor det ligger godt til rette for vannkraftutbygging.

Infrastruktur må igjen bli et prioritert innsats-område innen utviklings-samarbeidet.

For å få til vekst og redusere fattigdom er det helt avgjørende at nedgangen i investeringer til infrastruktur reverseres. FNs tusenårsprosjekt ledet av professor Jeffrey Sachs har konkludert med at investeringene til infrastruktur må dobles fram mot 2015 for at tusenårsmålene skal nås. Investeringsbehovet er spesielt stort i det sørlige Afrika – opp til en åttendedel av landenes brutto nasjonalprodukt må investeres i infrastruktur for at utviklingen skal gå i riktig retning.

Samarbeid om utbygging av felles infrastruktur er også et viktig verktøy for å styrke regional integrasjon og til fred og forsoning, samt at det bidrar til utvikling av næringsliv, handel og av regionale institusjoner. Samarbeidet mellom Nilenlandene om vann og energi (The Nile Basin Initiative) er et godt eksempel på dette.

Infrastruktur må igjen bli et prioritert innsatsområde innen utviklingssamarbeidet og samarbeidet må være langsiktig og forutsigbart. De utviklingspolitiske virkemidler må brukes aktivt. Rammen for dette vil være den internasjonale agendaen for økt bistandseffektivitet som omfatter nasjonalt eierskap, tilpasning til samarbeidslandets prioriteringer, harmonisering og avbinding.

Korrupsjon kan samtidig være et avgjørende hinder for at bistand ikke kommer de fattigste til gode. Langt sterkere tiltak må rettes inn mot å redusere dette problemet. Godt styresett, funksjonsdyktige stater og god forvaltningspraksis er en nødvendig forutsetning for å bidra til bærekraftig utbygging av infrastruktur som vil bidra til nødvendig næringsutvikling. Beklageligvis kan ikke mange land i verden skilte med styresett som lever opp til disse forutsetningene.

Tidligere har infrastrukturinvesteringer kommet i miskreditt. Vi skal ikke ta opp debatten om dette har vært med rette eller ikke, men konsekvensen er at fokus har blitt flyttet over på styresett og «mykere sektorer» som helse og utdanning, samt utvikling av det institusjonelle rammeverket. Selv om dette er viktig så vil det ikke være nok for å få til vekst, inntekter og næringsliv og for å kunne nå tusenårsmålene.

Vi må øke satsingen på infrastruktur, men det må gjøres riktig. Satsingen må ta utgangspunkt i at det er utviklingslandene selv som skal sitte i førersetet, fokus må være på behovene til de fattigste og den langsiktige bærekraftigheten må sikres gjennom tilstrekkelige avsetninger til framtidig drift og vedlikehold. Dette vil kreve utvikling av samarbeid mellom offentlige og private aktører, samt økt bruk av brukerbetaling, men behovene til de fattigste må ivaretas gjennom målrettede subsidieringssystemer. Videre må det tas tilstrekkelig hensyn til konsekvenser på miljø og sosiale forhold.

Norge har bygget opp ledende internasjonal kompetanse innen sentrale infrastrukturområder som energi (olje, gass, utbygging og drift av vannkraft, samt transmisjon og distribusjon av elektrisk kraft), telekommunikasjon og veibygging. Denne kompetansen er allerede kommet til nytte i en rekke utviklingsland.

Skal vi bidra effektivt til å bedre tilgangen til infrastruktur er det en forutsetning at alle aktørene trekker sammen og at alle tilgjengelige virkemidler utnyttes optimalt. Selv om Norge totalt sett er en relativt liten aktør så har Norge sterk og etterspurt kompetanse innen infrastruktursektoren. Dette krever at det etableres samarbeid på tvers av myndigheter, næringsliv, forskning og ikke statlige organisasjoner. Et slik initiativ er allerede tatt innenfor kraftsektoren hvor UD har nedsatt en gruppe av aktuelle aktører (Kraftgruppen) for å gi forslag til hvorledes norsk kompetanse kan nyttes til det beste for utviklingslandene. Gruppen forusettes å avgi innstilling ved årsskiftet.

Det er nødvendig at infrastruktursektoren får større fokus i utviklingsdebatten. Uten dette vil vi ikke kunne bidra til å legge grunnlaget for en bærekraftig utvikling.

Hans Olav Ibrekk (øverst) og **Rolf Bjelland** er ansatt ved Norads avd. for miljø og næringsutvikling.

Infrastruktur er helt avgjørende for økonomisk vekst og dermed også for fattigdomsbekjempelse. Bildet er fra arbeidet med den nye Ho Chi Minh-veien i Vietnam, et land hvor både giverne og myndighetene satser mye på investeringer i infrastruktur.

FOTO: TOR AKSEL BOLLE

Ny teknologi skaper nye kløfter

AV VICKY BUHANZA,
DAR ES SALAAM, TANZANIA

KOMMUNIKASJON

Kommunikasjonskløften mellom rike og fattige land er en utfordring. Den teknologiske utviklingen skaper nye og store kommunikasjonskløfter mellom de litt rike og de fattige i samme land. Forskjellene i teknologisk nivå mellom de største byene og resten av landet øker også.

Spredningen av mobiltelefoni og internett er de viktigste symboler på modernisering og utvikling i Afrika. Besøkende i storbyen Dar es Salaam vil oppfatte oss som rikere og mer utviklet enn vi var for noen år siden, etter som vi stadig prater i dyre mobiltelefoner og svarer på e-post like raskt som en kollega på nabokontoret i Oslo.

Fordelen med å ligge litt etter i utviklingen er at man av og til kan la andre høste kostbare erfaringer fra å være først i markedet. Nå er det for eksempel slik at millionbyen Dar es Salaam samt fire andre større byer i Tanzania har trådløse soner for å knytte seg til bredbåndsinternett. Disse sonene dekker ikke bare deler av byen, men faktisk hele byen i en radius av 15 kilometer fra antennemasten, ifølge leverandøren Africa Online.

Dette er foreløpig framtidsvisjoner for de fleste vestlige storbyer. Allerede for to år siden fikk vi det første 3G mobilnettet for rask internettsurfing ved hjelp av mobiltelefon på plass i Dar es Salaam. Nå opplyser Tanzania Telecommunications Company (TTCL) at de snart vil lansere det nye CDMA-mobilnettet som er langt raskere enn dagens GSM-nett. Det vil si at vi i teorien får tilgang på de samme lyd- og bildetjenestene via mobiltelefon som de har i Japan. TTCL opplyser at mobiltelefoner som skal brukes i dette nettet er betydelig dyrere enn dagens GSM-telefoner.

Så langt, så godt. Men de nye mobil- og internettjenestene er kommersielle tjenester. Markedsfilosofien så langt ser ut til å være å heller satse på at noen få kunder betaler mye enn at mange kunder betaler litt. For å få tilgang til alle de trådløse herlighetene må man nemlig kjøpe spesielle modem og pc-kort som er svært dyre både i innkjøp og bruk.

Jeg sitter altså i en by med det ypperste av moderne internett-teknologi og kan glede meg over at vi i et fattig utviklingsland har hoppet over flere smertefulle teknologiske utviklingstrinn. Men samtidig må jeg innrømme at jeg ikke har råd til å benytte meg av de nye herlighetene. Det vil si at jeg må nøye meg med min stadig sviktende internettforbindelse på kontoret, eller jeg må ty til nettkafeer der så mange deler en linje knyttet til et dusin avdankede datamaskiner at man er heldig om man får lastet ned e-postene sine i løpet av en halvtime.

Selv om de tekniske nyvinningene som introduseres er imponerende, tyder mye på at tradisjonelle fattigdomsproblemer også rammer it- og telesektoren. De nye tjenestene virker nemlig bare slik reklamen sier hvis relativt få brukere deler på tjenestene, gjerne promiller av den totale befolkningen. Markedet sørger for at ikke for mange brukere slipper til ved at prisene holdes høye.

Resultatet blir at de virkelige nyvinningene innen data- og telesektoren ikke tilhører folket, men eliten. Mulighetene er så mange, begreper som e-medisin, e-læring og e-økonomi kan gjøre kloden mindre og bringe oss i fattige u-land nærmere markeder og kunnskap. Men fra en nettkafé i Dar es Salaam er fortsatt de avanserte online-tjenestene sørgelig langt borte.

Mens de største byene i Tanzania flyter over av kostbare bredbånds- og mobilløsninger, må de fleste internettbrukere fortsatt henvises til trange nettkafeer og første generasjons mobilnett. De færreste har råd til å ringe med mobilen.

FOTO: MWANZO L. MILLINGA

sett fra sør

Vicky Buhanza er frilansjournalist i Dar es Salaam, Tanzania

Gados verden

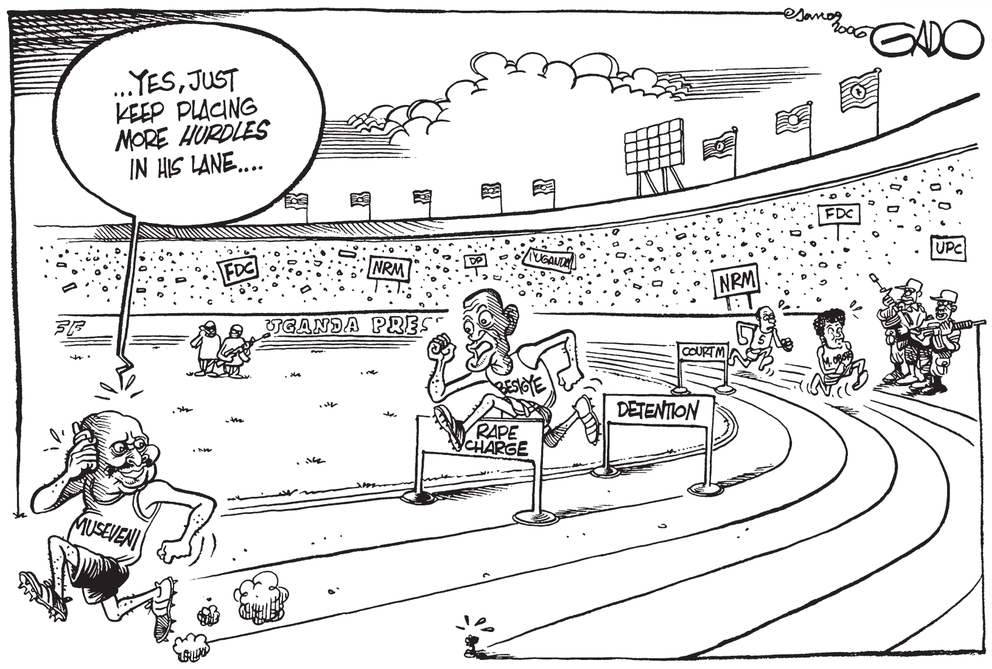

Tanzanianeren **Godfrey Mwampembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

Hardkokt krim fra Afrika

LITTERATUR

bokanmeldelse

Robert Wilson:
«Mørkets makter»
Gyldendal 2005.

Det er ikke ofte en boktittel er så treffende som den Robert Wilson har valgt til denne boka – Mørkets makter. Med to ord løfter han fram det som ellers fyller de over tre hundre sidene i denne hardkokte krimhistorien – de mørke maktenes kvelertak på mennesker som snyter, lyver, dreper, drikker og elsker. De gjør kort sagt sitt beste for å hakke hverandre sønder og sammen.

Robert Wilson har bidratt med mange perler blant krimbøkene de siste åra, som «Den blinde mannen i Sevilla». Forfatteren er født i England, men han har bodd i Vest Afrika der han drev med shipping, markedsføring og handel. Og det er nettopp på kysten av Vest Afrika hans nye antihelt – for dette er en bok med bare antihelter – Bruce Madway boltrer seg i et miljø der profitten og bedrageriet styrer atferden mot whiskeyflasker, dop, sex og vold – og drap.

Bruce oppfyller på mange måter klisjeen om hvorfor en hvit mann plutselig befinner seg i den tunge, malariamettede heten på Afrikas kyst omgitt av småsvindlere og andre som har mer enn nok med å få livet til å gå rundt. Det er den ensomme ulven som skremt av for mye nærhet, plikter og annet middelklasseliv finner et sted på kloden der han kan forsvinne, drikke og tjene raske penger. Han er ikke den store skurken, men det er nesten alle andre han omgir seg med. Skurker eller vrak. Og gjennom en hardtslående og grisk kvinne, Madame Severnou, blir han satt til å finne den forsvunne Steven Kershaw. Han er heller ikke blant de uskyldsrene på denne jord. Sine kvinner binder han til senga, forretningene tåler ikke dagens lys, han er en gambler og driver med billedkunst. En skikkelig drittsekk.

Det er i jakten på denne mannen den til dels halsbrekkende og rå historien utspiller seg. Den som leter etter et pent dandert lite mord eller en elegant intrige leter forgjeves i denne boka. Det er de mørke sidene av menneskelivet som dominerer handlingen og driver den framover. Det er en tett historie med massevis av kynisme.

Som bakteppe får forfatteren fram et bilde av Afrika som noe korrupt, stinkende og råttent. Men ikke bare det. Her er plass til mange ingredienser: Vakre landskaper, travle havner, kvelende varme, duftende mat, smaken glede og redsel – kort sagt en miljøskildring som forteller at forfatteren selv har levd midt oppe i det. Han kjenner Elfenbenkysten, Ghana, Togo og Nigeria, ja han kaller Cotonou i Benin «dette varme fuktige hullet i Afrikas armhule».

«Mørkets makter» er for øvrig Robert Wilsons debutroman. Den kom ut i 1992, men altså først nå i norsk språkdrakt. Den er den første av fire bøker fra Vest Afrika. Den andre – med den talende tittel «Den hvite manns grav» – kommer til våren.

De som vil ha det ekstra rått og brutalt mens appelsinene nytes i solveggen til påske, har med dette et Afrika-alternativ.

AV TONE BRATTELI

Norad søker medarbeidere

Norad søker medarbeidere innen petroleumssektoren «MN 06/03»

Seniorrådgiver/rådgiver – Petroleum

I Avdeling for miljø og næringsutvikling er det ledig en stilling som seniorrådgiver/rådgiver med bakgrunn fra petroleumssektoren. Stillingen inngår i gruppe for infrastruktur. Arbeidet vil omfatte vurderinger, rådgivning og kvalitetssikring knyttet til bistand innen petroleumssektoren med hovedvekt på institusjonsutvikling og kapasitetsbygging. Arbeidet vil medføre omfattende kontakt med norske og internasjonale aktører herunder multilaterale organisasjoner.

Vi søker en medarbeider med relevant høyere utdanning og erfaringsbakgrunn. Bred erfaring og god innsikt i norsk petroleumsforvaltning og -næring samt relevant erfaring fra internasjonalt arbeid vil være en forutsetning. Det er spesielt ønskelig med erfaring fra forvaltning (OED, OD). Det må påregnes en del reisevirksomhet.

Vi ønsker en medarbeider med resultatorient legning, initiativ samt analytiske og kommunikative evner. Det er viktig at en er i stand til å formidle kunnskap til eksterne miljøer nasjonalt og internasjonalt samt internt i bistandsforvaltningen. Rett person må ha gode samarbeidsevner og trives med teamarbeid og tverrfaglig samarbeid, men samtidig være i stand til å arbeide selvstendig. Gode engelsk- og norskkunnskaper skriftlig og muntlig er nødvendig, ytterligere språkkunnskap som fransk, spansk og portugisisk tillegges vekt.
Den statlige arbeidsstyrken skal i størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i befolkningen. Det er derfor et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønnssammensetning, og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn.
Tilsettingen er fast og avlønnes i stillingskode 1364 seniorrådgiver, lønnstrinn 56-70, eller i stillingskode 1434 rådgiver i lønnstrinn 45-59. Spesielt kvalifiserte søkere kan tilbys høyere lønn. Innplassering som hhv. seniorrådgiver eller rådgiver skjer på bakgrunn av vurderinger av søkers kompetanse. Tiltredelse snarest.

Nærmere opplysninger om stillingene ved avdelingsdirektør **Morten Svelle** tlf. 22 24 20 89 eller gruppeleder **Ørnulf Strøm,** tlf. 22 24 02 18.

Søknad, vedlagt oppdatert CV, merket med stillingsnummer sendes Norad, Avdeling for miljø og næringsutvikling, Postboks 8034 Dep., 0030 Oslo eller post-mn@norad.no
innen 9. februar 2006.

UTVIKLINGSFONDET
THE DEVELOPMENT FUND • EL FONDO DE DESARROLLO

Utviklingsfondet er en uavhengig miljø- og utviklingsorganisasjon.
Vi samarbeider med organisasjoner i utviklingsland, for å bekjempe fattigdom og sikre at retten til mat blir oppfylt.
Vi arbeider for å påvirke politiske og økonomiske forhold for å skape en mer rettferdig og økologisk bærekraftig verden.

Utviklingsfondet søker

Kommunikasjonsleder

Les utlysningen på www.utviklingsfondet.no/stilling

SAIH | Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpefond

har ledig stilling som Daglig Leder. Vi søker en dyktig person med erfaring fra bistandsarbeid og fra ledelse med økonomi- og personalansvar. Vi tilbyr spennende utfordringer og et meningsfullt arbeid i et engasjert fagmiljø. Mer informasjon på www.saih.no

A MEANINGFUL CHALLENGE

***Save the Children Norway (Redd Barna)** is a non government humanitarian membership organisation which is politically and religiously independent, working to realise children's rights in accord with the United Nations Convention on the Rights of the Child.*

Save the Children Norway seeks **Country Representatives** for:

UGANDA AND NEPAL

Save the Children in Uganda was merged into one programme from the former Save the Children Denmark, UK and Norwegian programmes in 2004. The main office is located in Kampala and has 130 national employees and an annual budget of 92 MNOK.

Save the Children Norway's programme in Nepal was established in 1984 and the main office is located in Kathmandu. The office has 79 national employees and an annual budget of 24 MNOK.

Main responsibilities for both positions
■ Leadership and management of the programme according to Save the Children's strategies and policies.
■ Particular emphasis on human resources development with the senior management team in-country and with local partner organisations.
■ Represent Save the Children towards authorities, donors and partners in-country.
■ Advocacy work in-country, and through Save the Children's international network.
■ Financial management and fundraising.

Qualifications and experience
■ Higher education and a minimum ten years of relevant work experience, including significant leadership & management experience with programmes of equivalent size and complexity. Applicants without international leadership experience will not be considered.
■ Knowledge of children's rights and child rights programming is very important.
■ Excellent interpersonal communication skills and cultural sensitivity.
■ Knowledge of Uganda or Nepal and regions is an important asset.
■ Knowledge of Norwegian and international community foreign and development policies related to Uganda or Nepal is needed.
■ Total fluency in English as the working language required. Norwegian or Scandinavian languages is an asset.

Duration of appointments: Two years, starting Summer 2006. Further information may be obtained from Peter Wood, Programme Coordinator, tel. (+47) 22 99 09 00 or (+47) 95 23 87 51.

Application with CV should be sent to: personalavd@reddbarna.no
Closing date for applications: 22. February 2006.

Redd Barna

nytt om navn

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Tomas Colin Archer (53) fra Moss tiltrer som generalsekretær i Flyktninghjelpen 6. februar. Archer har solid lederbakgrunn og lang erfaring med internasjonalt arbeid i Forsvaret. Hans siste stilling var sjef for Fellesoperativt hovedkvarter, tidligere har han blant annet vært generalinspektør for Luftforsvaret. Fra høsten 2005 har han vært selvstendig næringsdrivende som konsulent innen lederskap og organisasjonsutvikling. Tomas Colin Archer overtar stillingen som generalsekretær etter nåværende statssekretær **Raymond Johansen**. **Toril Brekke** har fungert som generalsekretær siden 28. oktober 2005. Hun fortsetter sin stilling som assisterende generalsekretær i Flyktninghjelpen.

Silje Hagerup (35) er ansatt som ny bistandskonsulent i LHL. Hun overtar ansvaret for samarbeidet med de nasjonale tuberkuloseprogrammene i Nepal og Senegal. Hagerup kommer fra stilling som kampanjeleder for Slett U-landsgjelda. Hun har en mastergrad i sosialantropologi fra Goldsmiths College i London, og har tidligere blant annet jobbet for FFO (Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon) og Norsk Folkehjelp som prosjektkoordinator for Russland.

Annelis og Terje Holmedahl reiser høsten 2006 til Aserbajdsjan hvor de skal lede Normisjons virksomhet i landet i en treårsperiode gjennom Norwegian Humanitarian Enterprise (NHE). Ekteparet er ansatt i stillingene etter **Ingrid og Alf Henry Rasmussen** som kommer hjem til sommeren. Annelis og Terje Holmedahl skal stasjoneres i hovedstaden Baku. Ekteparet Holmedahl har tidligere vært misjonærer for Santalmisjonen i Bangladesh i flere år. Terje Holmedahl er i dag regionleder i Region Øst av Normisjon som dekker Oslo, Akershus og deler av Hedmark. Annelis Holmedahl er ansatt i ACTA - Barn og Unge i Normisjon hvor hun er internasjonal barnekonsulent og redaktør for bladet Amigos.

Margot Igland Skarpeteig (35) er ansatt som forskningsrådgiver i Norad, med særlig ansvar for Sudan. Forøvrig forvalter hun søknadsbaserte ordninger for støtte til forskning, og gir faglige råd til Utenriksdepartementet og ambassader som støtter forskning i utviklingsland. Hun kommer fra en stilling som rådgiver på internasjonale spørsmål i Mellomkirkelig råd, og har tidligere arbeidet som forsker og forvalter innen fagfeltene menneskerettigheter, flyktningproblematikk og godt styresett. Skarpeteig er samfunnsgeograf fra Universitetet i Oslo.

Amar Bokhari (29) er ansatt som Programme Specialist på UNDPs hovedkontor i New York der han skal jobbe i UNDP Operations Support Group med ansvar for organisasjonens mål og resultatrapportering. Som en del av UNDPs Leadership Development Programme (LEAD) kommer han fra jobben som Programme Specialist i United Nations Volunteers i Bonn der han hadde ansvaret for organisasjonens prosjekter i de arabiske stater, Latin Amerika og Karibia. Tidligere har han jobbet som programkoordinator for Flyktningehjelpen i Oslo og prosjektmedarbeider innen utdanning for UNICEF i Pakistan.

Wenche Fone (33) er ansatt som Senior kommunikasjonsrådgiver i Plan Norge fra 1. januar. Hun kommer fra stillingen som politisk rådgiver på Statsministerens kontor. Fone har tidligere arbeidet på Stortinget som informasjonsrådgiver og politisk rådgiver og som informasjonsleder i Flyktningebistand.

Gert Danielsen (28) er ansatt i et vikariat som koordinator for Tusenårsmålkampanjen. Han har en MA i internasjonale forhold og spansk fra St Andrews, en MA i internasjonale forhold, fred og konfliktløsning fra Buenos Aires, og har tidligere arbeidet for Senter for fredsbygging og konflikthåndtering (CCM Norge), blant annet i Sør-Afrika gjennom Fredskorpset. Han har også praksis fra Guatemala og Colombia, samt UNDPs nordiske kontor, UNESCO Brasil, Fundación Cultura de Paz og den norske ambassaden i Buenos Aires.

Elisabeth Kjær (55) er ansatt som leder for informasjon og samfunnskontakt i Redd Barna. Hun kommer fra Aftenposten og har bred erfaring fra avis og kringkasting, som journalist, programleder og redaktør. I Aftenposten har hun ledet kulturavdelingen i fem år. Mesteparten av sitt yrkesliv har hun vært ansatt i NRKs nyhetsavdeling, som sjef for Dagsnytt, nyhetssjef og til slutt programsjef for både radio og fjernsyn.

Nadia Nooristani er tilsett som Education Manager for Afghanistankomiteen i Kabul. Nooristani er afghaner og kommer fra stillinen som «Trainer/National Focal Point and Regional Resource Person on Accepted Forms of Violence» for Redd Barna Sverige i Kabul. Hun er utdannet ved Faculty of Sharayat and completed Law, Afghan University, Peshawar, Pakistan.

Rune Fimreite er ansatt i stillingen som daglig leder i Afghanistankomiteen i Norge. Han kommer fra stillingen som mottaksleder ved Norsk Folkehjelp sitt asylmottak på Klemetsrud. Fimreite har tidligere jobbet som prosjektleder i Redd Barna, og er utdannet Cand. polit. fra Universitetet i Bergen. Han overtar stillingen etter **Ronny Hansen**.

Årsmøtet i Norges sosiale forum har valgt nytt styre. Ti nye og fem gamle styremedlemmer viderefører arbeidet med Globaliseringskonferansen 2006. Styremedlemmer for perioden er: **Bjarne Kristoffersen** (tidligere leder i PRESS – Redd Barna Ungdom og av Operasjon Dagsverk), **Carmen Freixanet** (Oslo SVs gruppe for etnisk likestilling), **Mari Sognnæs Andresen** (nestleder i PRESS - Redd Barna Ungdom), **Hedda Haakestad** (tidligere leder i Ungdom mot EU), **Aksel Nærstad** (informasjonsansvarlig i Utviklingsfondet), **Sigrid Kleiva Gramstad** (styremedlem i Oslo AUF), **Irene McIntyre Kristensen** (tidligere sentralstyremedlem og organisasjonssekretær i Natur og Ungdom), **Katrine Ringhus** (medlem av Operasjon Dagsverks hovedkomité i 2005), **Ida Søraunet Wangberg** (fra teatergruppen Opplysningskontoret), **Boye Ullmann** (sitter i faglig utvalg i Nei til EU), **Hilde Nylén** (styremedlem i Attac Norge), **Linda Bjoland** (styremedlem i Spire, Utviklingsfondets ungdom), **Rune Soleng** (styremedlem i Oslo SU), **Hanna Breistrand** (landsstyremedlem i RU), **Ingeborg Austreng** (tidligere informasjonssekretær i Latin-Amerikagruppene), **Tromp Sæterhaug** (organisasjonssekretær i Sosialistisk Ungdom).

Hege Elsebutangen Nome er ansatt som prosjektkoordinator på programavdelingen i CARE i Oslo med ansvar for prosjektene til CARE i Afghanistan, Indonesia, Sri Lanka, Burma, Balkan og India. Nome er utdannet sosiolog ved Universitet i Oslo, og har vært juniorekspert for FNs World Food Program (WFP) i Kambodsja med daglig ansvar for et mor-barn prosjekt. Hun har også tidligere arbeidet som prosjektassistent i CARE under studietiden. Nome har tidligere arbeidet som norsklærer i Malawi. Hun tiltrer stillingen 1. februar.

Elise Christensen er fra 20. februar ansatt som programkoordinator for Latin-Amerika i Caritas Norge. Elise kommer fra jobben som prosjektkoordinator for Mellom-Amerika i Utviklingsfondet, og har tidligere jobbet ved Senter for Fredsbygging og Konflikthåndtering og ved Norges Fredsråd. Hun har også arbeidet for FNsambandet. Christensen har en Master i internasjonale studier fra School of Oriental and African Studies i London med fordypning i politikk og helse i sørlige Afrika og Latin-Amerika.

Kristin Hauge startet 19. september i Gruppe for forskning og høyere utdanning i Avdeling for Sosial utvikling i Norad. Hauge er seniorrådgiver og skal ha ansvar for endel av avdelingens ansvarsområder når det gjelder forskningssamarbeid med utviklingsland. Hauge kommer fra Utdannings- og forskningsdepartementet hvor hun var underdirektør i Forskningsavdelingen.

Svar
hvem? hvor? hva i all verden?

1. Den chilenske forfatteren Isabel Allende.
2. Hærsjef.
3. Hamas.
4. Nepal.
5. Uruguay.
6. Calcutta.
7. Haile Selassie.
8. Føttene.
9. Dragefrukt.
10. Et stort tempelområde.
11. Hindi og engelsk.
12. Det var byen som frigitte slaver kom til.
13. Amerika-krigen.
14. Opiumsproduksjon.
15. 6000 km.
16. Namibia.
17. 2002.
18. Røde Khmer.
19. Billedskrift fra Oldtidens Egypt.
20. Chile.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Neste **bistandsaktuelt** utkommer ca. 10. mars

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

✗ JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn
Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig)
Postboks
Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evnt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt
Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

siste

VISSTE DU AT...
I enkelte land vil en container med eksportvarer bruke 116 dager fra plantasjen til nærmeste havn, via alle prosedyrer for toll, administrasjon og havnereglement, før den lastes om bord i et skip.

Kilde: Ny studie fra Verdensbanken/International Finance Corporation.

«Av to stammer som vokser i skogen, kan den ene bli rett og den andre krokete.»

Kreolsk ordtak fra Belize, Mellom-Amerika.

Kiosker mot aids

Helseopplysning skal gi mindre sykefravær for ansatte ved norsk bedrift i Tanzania

DAR ES SALAAM (b-a): På tampen av fjoråret ble den første mobile helsekiosken til Noremco innviet i Tanzania. Den norskeide bedriften håper helsekioskene kan bidra til større åpenhet om hiv/aids blant arbeiderne, og i neste omgang gi bedre helse for de ansatte og økt lønnsomhet for selskapet.

Helsteteamet til Noremco foran den første infokiosken, fra venstre: **Omari Chambo, Anthony Marwa, Charles Mlowola** og **Anders Bentzrød**.

HELSE

I TANZANIA:
KJARTAN HØVIK (TEKST OG FOTO)

Omari Chambo viser vei over den brennhete asfalten, forbi brakker og anleggsmaskiner på Nyerere International Airport. Til slutt dukker den opp, den fargefulle innretningen med påskriften «I care, do you?» og forsikringer om at du er velkommen inn.

Den lett bortgjemte plasseringen er ikke tilfeldig. Besøkende skal kunne oppsøke helsekiosken uten oppsyn av nysgjerrige kolleger. Det vil senke bruksterskelen, mener prosjektleder Chambo. Firmaet Noremco er involvert i et større rehabiliteringsarbeid på rullebanen, og de ansatte på dette prosjektet er de første som tar kiosken i bruk. På sikt skal alle de 4-600 arbeiderne i entreprenørbedriften få et tilsvarende tilbud.

– Vi fant ut at disse kioskene er en god måte for oss å nå ut til ansatte på. Nå kan hvem som helst oppsøke informasjon når det passer for dem, sier en tydelig stolt Chambo i det han åpner døra. Innvendig er det et rikt utvalg av informasjonsmateriell, postere, nyhetsbrev og en videomonitor. I en boks på veggen kan arbeiderne forsyne seg med gratis kondomer.

Stabil arbeidskraft. Infokioskene er det foreløpig siste synlige resultatet av det fire år gamle helseprosjektet i Noremco, der det overordnede målet er å bedre helsen til de ansatte. Pilotprosjektet er utvidet til også å omfatte de ansattes familier, noe som betyr at prosjektet nå omfatter hele 2700 mennesker.

Hiv/aids, malaria, hygiene, kosthold/ livsstil og HMS (helse, miljø, sikkerhet) på arbeidsplassen er de fem definerte fokusområdene i prosjektet. Hiv/aids-arbeidet har størst prioritet.

– Vi trenger friske medarbeidere og stabil arbeidskraft, det er en vesentlig årsak til at prosjektet er igangsatt. I tillegg har vi naturligvis et ansvar overfor våre ansatte, spesielt som norsk bedrift i Tanzania, sier personalansvarlig Anders Bentzrød.

Gir resultater. Helseprosjektet hadde i fjor et budsjett på rundt tre millioner kroner, hvorav Norad bidrar med 80 prosent støtte. I tillegg kommer opp mot 90 000 kroner til sykehusbehandling hver måned, penger som Noremco betaler. Blant annet får de ansatte tilbud om gratis behandling av hiv/ aids.

Slik ser den ut, infokiosken som nå blir å se på alle Noremcos anlegg i Tanzania.

> **Vi fant ut at disse kioskene er en god måte for oss å nå ut til ansatte på. Nå kan hvem som helst oppsøke informasjon når det passer for dem.**
>
> **Omari Chambo**, prosjektleder.

– Våre arbeidstakere har bedre helse enn tidligere, vi har relativt lite fravær og en lav skadestatistikk. Prosjektet har absolutt vist seg å ha livets rett. Ikke minst gjør det sitt til at vi har et godt rykte som arbeidsgiver, mener Noremco-direktør Tor Ivar Foshaug.

12 prosent hiv-positive. Om lag 12 prosent av arbeidsstokken i Noremco har hiv.

– Det høres skremmende ut, men faktisk er dette under halvparten av hva som regnes som normalt på arbeidsplasser i Tanzania, sier Bentzrød.

– Vår erfaring er at informasjonsarbeid og helseundersøkelser hjelper. Det endrer holdninger og atferd, for eksempel når det gjelder kondombruk, istemmer Omari Chambo.

Det siste året har innsatsen vært spesielt rettet mot de mange tabuene og fordommene rundt hiv/aids. Ifølge Chambo er det fortsatt mange som vegrer seg mot å teste seg. Og tross tilbud om gratis hjelp: Bare åtte personer får i dag hiv-behandling i regi av Noremco.

– Mange er redde for miste venner og jobb dersom de står fram med sykdommen, men heldigvis ser vi en gradvis endring i denne holdningen, sier Chambo.

I løpet av neste år håper helseteamet i Noremco å få en norsk hivsmittet person til å holde foredrag for de ansatte. At noen står åpent fram og forteller om sitt liv med sykdommen kan være med på å bryte ned tabuene.

Atferdsendring viktigst. En undersøkelse gjennomført for å sjekke kvaliteten på helsearbeidet i Noremco viser kunnskapen om hiv/aids er stor blant firmaets ansatte. Hele 80 prosent av de som ble intervjuet svarte riktig på mer enn åtte av ti kontrollspørsmål om sykdommen.

Samtidig svarer 95 prosent av de ansatte at de sover under myggnetting.

– Dette er et resultat vi kan være stolte av. Samtidig er det ikke nok med kunnskap, det viktigste er at folk endrer sin atferd, understreker Chambo.

NOREMCO

- Noremco er et heleid datterselskap av Veidekke, med base i Dar es Salaam. Bedriften har 4-600 mennesker i arbeid, avhengig av oppdragsmengde.
- Etablert i Tanzania i 1981, med Norad/UD som viktigste oppdragsgivere. Drives i dag som et rendyrket kommersielt selskap, med private investorer og internasjonale organisasjoner som tyngste oppdragsgivere. Hovedvirksomhet innen bygg og anlegg.
- Omsetning: 138 millioner kroner (2004).
- Noremco's Workplace Health Project har vært drevet siden 2001. I det siste drøye året har det bl.a. blitt utlevert rundt 12 000 kopier av skriftlig helsemateriell, 26 000 mennesker har deltatt på møter/ arrangementer, og 40 % av de ansatte er hiv-testet minst en gang.
- 70 000 kondomer er utlevert de siste 14 månedene. En undersøkelse slår fast at sex utenfor ekteskapet er redusert i prosjektperioden. I tillegg har andelen som mener de selv kan redusere faren for hiv-smitte økt betydelig.
- Prosjektet jobber på tre nivåer. Opplæring og informasjonsarbeidet utgjør en stor del av det forebyggende arbeidet. I tillegg utføres helseundersøkelser, samt eventuell behandling som et tredje nivå.